

T.C
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ ve İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE KONYA HALKININ DURUMU ve
BABALIK GAZETESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
SEVGİ BAYAT

Tez Danışmanı
YRD.DOÇ.DR AHMET MEHMETEFENDİOĞLU

İZMİR-2015

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım, “Milli Mücadele Döneminde Konya Halkının Durumu ve Babalık Gazetesi” adlı çalışmamı, ilmi ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazdığımı ve faydalandığım eserlerin bibliyografyada gösterdiklerimden ibaret olduğunu, bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu şeref ve haysiyetimle doğrularım.

... /... /2015

SEVGİ BAYAT

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü'nün...../...../2015 tarih ve sayılı toplantısında oluşturulan jüri,Lisansüstü Eğitim Yönetmeliği'nin maddesine göre, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi SEVGİ BAYAT'ın “Milli Mücadele Döneminde Konya Halkının Durumu ve Babalık Gazetesi” konulu tezini incelemiş ve adayın/...../2015 tarihinde, saat’da jüri önünde tez savunmasını almıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerince sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin olduğuna oy ile karar verilmiştir.

BAŞKAN

ÜYE

ÜYE

TEZ VERİ FORMU

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ FORMU

Tez No :

Konu :

Ünv.Kodu :

Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tezin yazarının

Soyadı: **BAYAT** Adı: **SEVGİ**

Tezin Türkçe adı: “Milli Mücadele Döneminde Konya Halkının Durumu ve Babalık Gazetesi”

Tezin Yabancı adı: “The Position of the public of Konya in Turkish National Struggle and Babalık Newspaper”

Tezin yapıldığı

Üniversite: **Dokuz Eylül Üniversitesi**

Enstitüsü: **Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü**

Yılı: **2015**

Tezin

Türü: **Yüksek Lisans**

Dili: **Türkçe**

Sayfa Sayısı:

Referans Sayısı:

Tez Danışmanı

Yard. Doç Dr. Ahmet Mehmetefendioğlu

Türkçe anahtar kelimeler:

İngilizce anahtar kelimeler:

1- Milli Mücadele

1-National Struggle

2- Basın

2-Newspaper

3- Sosyal Etkenler

3- Social Factors

Yazarın İmzası:

Tarih:.

ÖNSÖZ

Milli Mücadele Döneminde Konya Halkının Durumu ve Babalık Gazetesi adlı tez çalışmamda Konya'nın Milli Mücadele'deki konumunun ve yerinin önemi, Konya halkının Milli Mücadele süresince mücadeleye yardımları anlatılmaktadır. Aynı zamanda Milli Mücadele'nin sesi konumunda olan Babalık gazetesi incelemiş, halkın ve Konya'nın içerisinde bulunduğu durumun basına nasıl yansıdığı anlatılmıştır. Konya basınının halkın aydınlatılması sürecinde nasıl yayın yaptığı ve yapılan yayınların halkın üzerindeki tesiri tezin genel konusunu oluşturmuştur.

Anadolu'nun en geniş sınırlarına sahip şehri olma özelliğini taşıyan Konya'nın hem yüzölçümü olarak farklılığı hem de uzun yıllardır işgal görmeyen Anadolu'nun merkezi şehri konumundaki durumu, mücadele fikrine alışması ardından da bu fikir etrafında birlik olma mücadelesi incelenmeye çalışılmıştır.

Tez konusu üç aşamada incelenmiştir. Birinci bölümde Milli Mücadele fikri etrafında toplanmaya çalışan Konya halkının bu fikirde birleşmesini sağlayacak etkenler incelenmiştir. Basının gelişimi ve Konya'da çıkarılan gazetelerin halkın bilinçlendirilmesi konusundaki yardımları ve hem Konya'nın hem de Anadolu'nun sesi konumunda görev yapan Babalık gazetesinin manşetlerine düşen haberler paylaşılmıştır. Anadolu insanı üzerinde her zaman etkili olan din adamlarının Milli Mücadele süresince Konya halkının yanında olup birlik ve beraberlik duygusuna katkıları Konya'da bulunan din adamları dikkate alınarak incelenmiştir. Konya'da milli bilincinin şekillenmesinde öne çıkan bir diğer önemli kurum ise okullar ve eğitimciler olmuştur. Hem Konya'da bulunan eğitimciler hem de Konya dışından gelen eğitimcilerin Konya Milli Mücadelesine katkıları anlatılmıştır.

İkinci bölümde Konya'nın bulunduğu konumun avantajını Milli Mücadele'ye yardım noktasında kullanılması konusu üzerinde durulmuştur. Gerek Anadolu'nun tahıl ambarı konumunda bulunması gerekse Anadolu- Bağdat Demir yolu gibi önemli bir bağlantı noktasında bulunmasının önemi incelenmiştir. İkinci bölüm aynı zamanda Konya ve İstanbul Hükümeti arasındaki ilişkilerinin hem Milli Mücadele öncesinde hem de sonrasında yakınlaşmasına ve uzaklaşmasına sebep olan etkenlerin incelendiği bölüm olmuştur. Aynı zamanda Mustafa Kemal'in Konya ziyaretleri ve Konya halkı ile Mustafa Kemal arasında birlik duygusu üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölümde Milli Mücadele'nin önemli bir aşaması olan mitingler sürecinde Konya halkının yaptığı mitingler ve bu mitinglerin önemi vurgulanmıştır. Bu mitinglerin cepheye hazırlık süreci olarak görülmesi ve aynı zamanda Milli Mücadeleye ön hazırlık safhası olarak değerlendirilmesinin Konya'da yansımaları üzerinde durulmuştur.

Milli Mücadele Konya'yı araştırırken en çok Ahmet Avanas, Mehmet Önder, Selçuk Es, Ahmet Atalay, Nuri Köstüklü'nün geniş içerikli eserlerinden yararlanılmıştır.

Tezin kaynak araştırması sürecinde Konya Merkez Halk Kütüphanesi, Konya/Akşehir Halk Kütüphanesi ve Konya/Yunak Halk Kütüphanesi kaynaklarından yararlanılmıştır. Babalık Gazetesinin nüshalarının taranması Hakkı Tarık Us Kütüphanesi süreli yayınlar bölümünden sağlanmıştır. Babalık gazetesinin eksik olan nüshaları araştırmalarım sonucunda da bulunamamıştır. İnceleme şansım olanların çevirileri metin içerisinde bilgi olarak ve bir kısmı ekler bölümünde fotoğraflarıyla verilmiştir.

Tezin konusunun belirlenmesi, kaynakların doğruluğunun tespit edilmesi hususlarında tezin en başından sonuna kadar sabırla yardımlarını esirgemeyen değerli danışmanım sayın Yrd. Doç. Ahmet Mehmetefendioğlu'na teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca tez süresince yardımlarını esirgemeyen değerli dostlarım Ahmet Özgür Türen'e, Hanife Arslantürk'e, Nazan Demirci'ye ve her zaman yanımda olan değerli aileme teşekkürlerimi sunarım.

Sevgi BAYAT

ÖZET

Bu çalışmada Milli Mücadele Döneminde Konya Halkının Durumu ve Babalık Gazetesi incelemiştir. Tarihsel gelişim seyri içerisinde Milli Mücadele'nin başlamasına giden tarihsel süreç anlatılmış, ardından Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkış tarihi olan 19 Mayıs 1919 yılı ve ardından Anadolu başkaldırısı hakkında bilgi verildikten sonra Milli Mücadele'nin Konya'daki yankıları ele alınmıştır.

Araştırmada Milli Mücadele'nin Konya halkı tarafından benimsenme sürecine giden aşamalar tek tek ele alınmıştır. İlk olarak Konya ve çevresinde şekillenen mücadele hareketleri incelenmiştir. Daha sonra Konya halkının mücadeleye katılma aşamaları sebepleri ile birlikte ele alınmıştır. Milli Mücadele'nin zamanla Anadolu da ki tek sesi olan Babalık gazetesinin mücadele seyri içerisinde ki rolü konular içerisinde verilmiştir.

Tez konusu üç bölüm halinde incelenmiştir. Birinci bölüm de Konya ve çevresinde milli bilincin oluşmasını sağlayan etkenler ve basın birlikte ele alınmıştır. İkinci bölümde Milli Mücadele'de Konya'nın önemi ve konumunun Anadolu için öneminden bahsedilmiştir. Üçüncü bölümde Milli Mücadele'de Konya halkının tutumu ve mitingler süreci ele alınmıştır.

Araştırma konusu işgalden uzak olan Konya halkının mücadeleye destek süresinin çok hızlı olmadığını göstermektedir. Mevcut İstanbul Hükümeti ve işgal kuvvetlerinin kaybetmek istemediği Konya üzerindeki baskılardan kurtulma sürecinde sıkıntılar çekmiştir. Bu süreç sadece bir işgalden kurtulma süreci değil aynı zamanda bir şehrin yeni bir mücadeleye inanma süreci olarak değerlendirilebilir. Çalışma konusunun Kurtuluş Savaşı sürecindeki tarihi gelişmelerin sadece siyasi olarak değil cephe gerisi zorlukların değerlendirilmesinin de önemini ortaya koymaktadır.

ABSTRACT

The social situation of Konya in national struggle and Babalık newspaper were examined in this study. The beginning process on national struggle and 19 May 1919 which is the date of Mustafa Kemal Atatürk going to Samsun were told. Then knowledge of revolt of Anatolian was given. The echo of national struggle at Konya was handled.

The adoption process of national struggle by people of Konya was handled step by step in research. First of all the motion of struggle in Konya and surroundings was examined. Then steps and reasons of attendance of people of Konya in struggle were handled. The roles of Babalık newspaper in struggle were noted in subjects.

Thesis subject is analyzed on three parts. In first part, factors which are induced national consciousness in Konya and its around and media are tackled together. In second part, for Anatolia the importance and location of Konya are mentioned in national struggle. In third part, the attitude of the public of Konya and meeting are tackled.

The subject of research indicates that public of Konya without occupation does not support very quickly. Konya which presents İstanbul government and occupation forces does not lose, suffer from getting rid of pressure process on it. This process is not only to get rid of pressure process, at the same time one city believes a new struggle. Thesis subject shows that historic development on the process of Turkish war of independence is not only political but also considering of sociological importance.

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	I
TUTANAK.....	II
TEZ VERİ FORMU.....	III
ÖNSÖZ	IV
ÖZET.....	VI
ABSTRACT.....	VII
GİRİŞ.....	1

1.BÖLÜM

KONYA ve ÇEVRESİNDE MİLLİ BİLİNCİN OLUŞMASINI SAĞLAYAN ETKENLER

1.Basın	7
1.1.Babalık Gazetesi.....	15
1.2.Öğüt Gazetesi.....	21
2.Din Adamları.....	25
3.Konya’da Bulunan Eğitimcilerin Milli Mücadele’ye Katkıları.....	31

2.BÖLÜM

MİLLİ MÜCADELE ve KONYA

1 Milli Mücadele’de Konya’nın Konumu ve Önemi.....	38
2 Anadolu’nun İşgali ve İstanbul Hükümeti’nin İşgaller Karşısında ki Tutumu Çerçevesinde Şekillenen Konya’daki Faaliyetler.....	49
3 Mustafa Kemal ve Konya Halkı.....	56

3.BÖLÜM

MİLLİ MÜCADELE DE KONYA HALKININ TUTUMU

1 Mitingler.....	68
1.1 Konya’da Mitinglerin Başlaması.....	78
2.Konya Halkının İşgaller Karşısında ki Tutumu.....	84
2.1Konya’da Kurulan Dernekler ve Cemiyetler.....	87
2.1.1 İttihat ve Terakki Şubesi.....	89
2.1.2 Hürriyet ve İtilaf Fırkası.....	89
2.1.3 Selamet-i Osmaniye Fırkası.....	90
2.1.4 Teâli-i İslam Cemiyeti.....	91
2.1.5 Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti.....	92
2.2 Konya’nın İdari Durumu.....	94
2.3 Konya’da Kuva-yı Milliye Faaliyetleri.....	97
SONUÇ.....	103
Kaynakça	107
Ekler	

GİRİŞ

Konya Anadolu Yarımadası'nın ortasında bulunan İç Anadolu Bölgesi'nin, Konya bölümünde yer almaktadır. Alan olarak Türkiye'nin en büyük yüzölçümüne sahip olan ilidir. Kuzeyden Ankara, batıdan Isparta, Afyonkarahisar, Eskişehir, güneyden İçel, Karaman, Antalya ve doğudan Niğde, Aksaray illeri ile çevrilidir. Tarihi çok eski çağlara uzanan bir ilimiz olan Konya'nın, Frigler döneminde Kawania, Antik çağda Eikonieon ve Iconium, Bizanslılar zamanında Cogne veya Cogna olarak adlandırıldığı bilinmektedir.¹

Konya adı ile ilgili genel bir ifade Şemseddin Sami'nin "Kamus-ül Alâm" adlı eserinde *"KONYA şehri pek eski bir zamanda bir takım Yunan muhacirleri tarafından DANAYE ismiyle inşa olunarak LİKONYA hatta-ı kadimesinin merkezi olmuştu. Esatir-i kadimeye göre gûya bu şehre bir ejderha musallat olup ikide birde hücumla kadın ve kızlarını yediği hâlde Jubiterin oğlu Persiyos ejderhayı katl ile şehri bu beladan kurtardığı için ahalisi şehrin bir kapısı üzerinde bunun resmini vaz ettiklerinden, resim veya sanem demek olan İKON'dan muştak olmak üzere şehre İKONYOM namı verilmişti. Romalılar ve Rumlar zamanında dahi bu isimle yâd olunup badehu Selçukîlerin yed-i zaptına geçince ihtisaren KONYA tesmiye olunmuştur. Rum Selçukîleri bu şehri payitaht ittihaz edip bunlardan Alâ-ed-din ol şehri sur ve handekle ihata ve kule ve kalelerle tahkim edip halefleri dahi cevâmi ve medâris ve saraylar ve sair ebniye ve hayratla KONYA'yı ziyade tevsi' ve tezyin etmişlerdir. Devlet-i Selçukiyye zamanında da KONYA şimdikininki birkaç misli büyüklüğünde idi. Devlet-i Selçukiyyenin hitamında Karamanoğullarının eline geçip belde bunların Asâkir-i Osmaniyyeye mukavemetleri sırasında vuku bulan muharebattan hayli harap olmuş ve nihayet Memalik-i Osmaniye dairesine dâhil olmuştur"*² şeklinde ifade edilmektedir.

Konya'nın ismi klasik eski Çağ kaynaklarında "İkonion" olarak geçmekte, Roma hakimiyetinde "Iconium", ve Arap kaynaklarında ise "Kuniya" olarak belirtilmiştir. Selçuklular ve Osmanlılar şehre "Konya" demişler ve bu isim günümüze kadar gelmiştir.³

Bilindiği üzere Konya Anadolu Selçuklu Devleti'ne ve Karamanoğullarına başkentlik yapmış önemli bir şehirdir. Konya Osmanlı Devleti döneminde Karamanoğullarından alınarak

¹ Aynur Durukan, "Selçuklular Öncesinde Konya.", **Gez Dünyayı Gör Konya'yı**, Hazırlayan: Ahsen Erdoğan, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001, s. 11.

² İbrahim Hakkı Konyalı, **Âbideleri ve Kitâbeleri İle Konya Tarihi**, Burak Matbaası, Ankara, 1997. s.28-30

³ Osman Akandere, "Konya Vilâyeti Salnâmeleri'ne Göre XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Konya Sancağı'nın İdarî Ve Mülkî Yapısı", **Osmanlı Döneminde Konya**, Editör:Yusuf Küçükdağ, T.C. Konya Valiliği İl Kültür Turizm Müdürlüğü mmMmMüdür MMüdürMüdürlüğü Yayınları, Konya, 2003, s.15.

bir vilayet olmuştur. Bir çok iskân faaliyeti neticesinde içerisinde birden çok etnik grubu barındıran önemli bir şehir haline gelmiştir.

Şehir Osmanlı Devleti'nin kurulmasının ardından Fatih Sultan Mehmet'in Anadolu birliğini sağlamak üzere Karamanoğulları ile girmiş olduğu mücadelenin ardından Konya 1467 yılında kesin olarak Osmanlı sınırları içine alınmıştır. Osmanlı Devleti tarafından sınırlarına dahil edilen Konya devlet için her zaman önemli bir şehir olarak varlığını sürdürmüştür.⁴

Konya, Osmanlı devrinde XVII. yüzyıl sonrasında Selçuklu dönemindeki gibi bir devlet merkezi olarak değil, aynı zamanda çok geniş bir çevrenin ihtiyaçlarını karşılayan bir sanayi üretim merkezi ve pazar şehri olmuştur.⁵

Osmanlı Devleti güçlü bir devlet olma özelliğini 1900'lü yıllara girildiğinde kaybetmeye başlamıştır. Uzun yıllar süren savaşlarda artan yenilgiler ve süreklilik gösteremeye başlayan savaşlar halk üzerinde yılgınlık meydana getirmesi devlet içerisinde huzursuzluklar meydana getirmiştir. Bu durum 1.Dünya Savaşı'na kadar sürmüştür. 1. Dünya Savaşı'ndan yenik olarak çıkılması ise devlet içerisindeki dengeleri değiştirmiştir.

Osmanlı Devleti 1. Dünya Savaşı'ndan yenik olarak ayrılınca Mondros Mütarekesini imzalamak zorunda kalmıştır. Aslında bu bir mütareke değildir. Anadolu'nun parçalanma plânı olarak tarihteki yerini almıştır. Müttefik konumundaki İtilaf Devletleri Anadolu'yu kendi aralarında paylaşmışlardır. Fransızlar Adana ve Çukurova bölgesi, İtalyanlar Antalya'dan Konya'ya uzanan bir hatta, Yunanlar İzmir ve çevresini işgal edecektir.

Anadolu insanını en tedirgin eden işgal İzmir'in işgali olmuştur. 15 Mayıs saat 07.00'den itibaren Yunan gemileri İzmir Körfezinde girmeye başlamışlardır. Üç alaydan oluşan 12.000 kişilik Yunan kuvvetleri ile yerli Rum çeteleri İzmir'i yağma etmeye başladılar.⁶ İzmir'in işgalinin ardından Anadolu'nun birçok noktası işgal edilmiştir. Konya önce İngilizlerin ardından da İtalyanların işgaline uğramıştır.

İngilizlerin, Anadolu'daki ilk ilgilendikleri vilayetlerin başında Konya gelmekteydi. Çünkü Konya Batı ve Güney vilayetleri arasında diğer bir ifade ile Bağdat Demiryollarının üzerinde stratejik bakımdan çok önemli bir yerde bulunuyordu. Ayrıca II. Kolorduda

⁴ İbrahim Hakkı Konyalı, a.g.e., s.111

⁵ **İslam Ansiklopedisi**, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 26, Ankara, 2002, s.185

⁶ M.Orhan Bayrak, **Kurtuluş Savaşı ve Atatürk**, İstanbul, 1990, s.9

Konya'ya nakledilmişti. Bütün bunlar İngilizlerin nazar-ı dikkatini çekmiş olacak ki Mütareke'nin imzalanmasından hemen sonra Konya'ya kontrol subayları göndermişlerdi.⁷

Mondros Mütarekesinden sonra Anadolu'yu kendi aralarında paylaşmaya karar veren İtilaf Devletleri'nin öncelikle işgal etmeyi düşündükleri yerlerden biri de Konya'dır. Çünkü Konya Anadolu'nun Güney'indeki vilayetleri İstanbul'a bağlayan ayrıca batıya da açılabilen önemli bir kavşak noktasıdır. Bu itibarla eğer Anadolu'da hâkimiyet kurulmak isteniyorsa Konya'nın mutlaka elde tutulması gerektiğine inanan İngilizler, mütarekenin hemen ardından Konya'ya kontrol subaylarını gönderdiler. 7 Ocak'ta İtalyanların Konya İstasyonu'nu kontrol etmelerinin ardından 18 Ocak 1335(1919) da İngilizler mütareke hükümlerini gerekçe göstererek demiryolu hattını kontrol etmeye başladılar.⁸

Konya halkı ilk işgal hareketlerine ne olduğunu anlamadan çok fazla tepki gösterememiştir. Ancak yurdun her noktasında protestolara sebep olan İzmir'in işgali Konya halkının da ayaklanmasını sağlamıştır.

Konya'da İngiliz işgali uzun sürmemiştir. İngilizlerin çekilmeye başlaması ile birlikte İtalyanlar Konya'ya daha çabuk hâkim olmaya başlamış ve hâkimiyet alanlarını genişletmeye başlamışlardır. Bu işgalin ardından İtalyanlar Akşehir ve Beyşehir istasyonlarına asker çıkararak işgal alanlarını genişletmişlerdir.

İtalyanların Konya'ya gelmelerinin ardından ilk yaptıkları bir telsiz istasyonu kurarak şehrin iletişim noktalarına hâkim olmak olmuştur. Bu vesile ile şehrin tamamının kontrol altında tutulabileceği bilinmekte idi.

Hem Konya'nın işgal bölgesi halini alması hem de Anadolu işgal planının zamanla daha ağır gerçekleşmeye başlaması Konya halkının Milli Mücadele konusunda daha etkin rol oynamasını sağlamıştır.

Halk toplumun önde gelen eğitimcileri, din adamları, eşraf ve aydın kesimle birlikte birlik olup vatanın kurtarılması için çalışmalara katılmaya başlamıştır. Konya Milli Mücadele'nin daha çok cephe gerisinde destekçisi olan bir şehir konumunda olmuştur.

Konya hem basın yayın faaliyetleri hem de Anadolu'nun tahıl ambarı özelliğini koruyarak cephe gerisinde askerin yardımcısı olmuştur. Anadolu'nun sesi olması bakımından

⁷ Ahmet Avanas, **Milli Mücadele'de Konya**, Atatürk Araştırma Merkezi yay. Ankara 1998

⁸ Ahmet Avanas, **a.g.e**,s.29

Konya’da yayınlanan Ögüt ve Babalık gazeteleri önemlidir. Ögüt gazetesi İtalyanlar tarafından birçok kez kapatılmak istense de başarılı olamamış “Garp Cephesinin Vefakâr Arkadaşı’nın” sesi kısılamamıştır. Babalık gazetesi de I. ve II. İnönü Muhaberelele, Sakarya Savaşı gibi önemli dönüm noktalarının haberlerini Konya halkına duyurmuştur.

Babalık gazetesi de Milli Mücadele’nin en önemli yayın organlarından birisi olmuştur. Yusuf Mazhar tarafından ilk kez çıkarılmaya başlanan gazete Anadolu işgalinin başından sonuna kadar Kuva-yı Milliye ve Mustafa Kemal yanlısı politikasıyla Konya halkını haberdar etmiştir.

Konya’nın geçiş yolu güzergâhı üzerinde bulunması aynı zamanda Anadolu’nun jeopolitik konumu olarak merkezinde yer alan bir şehir olma özelliğini koruması, bunların yanında Konya halkının üzerinde dini söylemlerin belirleyici etken olması sebebi ile gözlerin Konya’ya çevrilmesi kaçınılmaz olmuştur. Konya aynı zamanda konumu itibarıyla ve de ilk posta teşkilatının burada kurulması sebebiyle yine dikkatleri üzerinde toplayan bir şehir olmuştur.

Bu durumıyla Konya askeri açıdan da stratejik bir önem kazandırmaktaydı. Konya’nın ulaşım olanaklarının oldukça iyi düzeyde olması haberleşmeyi önemli ölçüde olumlu olarak etkilemiştir.

İşte bundan dolayıdır ki Milli Mücadele’nin ilk günlerinden itibaren hem işgal kuvvetleri ve İstanbul Hükümeti hem de Ankara Hükümeti Konya da ciddi bir hakimiyet kurma mücadelesi verdiler.⁹

İstanbul Hükümeti Konya halkına her zaman yakın olma gayreti içerisinde olmuştur. Anadolu’da Milli Mücadele’nin aşamalı olarak etkileri görülmeye başlayınca mücadele fikri Konya halkına da etki etmeye başlamıştır. Bu durum üzerine işgal hareketlerine karşı Anadolu’nun sessizleştirilme plânı olarak adlandırılabilircek Heyet-i Nasihalar Anadolu şehirlerine gönderilmeye başlanmıştır.

Anadolu’ya gönderilen bu heyetler Damat Ferit Paşa Hükümeti zamanında başlamış, Ali Rıza Paşa Hükümeti zamanında da sürdürülmüştür. 26 Temmuz 1919’da Anadolu’ya beş adet Tahkik Heyeti gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Önceleri beş heyet olarak belirlenmiş ardından üç heyet ile yetinilmesine karar verilmiştir. Heyetlerden birincisi Afyon-Konya-

⁹ Tevfik Bıyıklıoğlu, **Atatürk Anadolu’da (1919-1921)**, Ankara 1969, s.294.

Antalya dolaylarına, ikincisi Ankara-Kastamonu dolaylarına, üçüncüsü Trabzon-Erzurum dolaylarına giderek görevlerini tamamlamıştır.¹⁰

Nasihat Heyetleri Konya'ya gelerek Ali Kemali Efendi başta olmak üzere dönemin önemli isimleri ile görüşmüştür. Ancak işgale karşı kararlı bir Konya halkı ile karşılaşınca burada çok fazla etkili olamayacaklarını anlayarak İstanbul Hükümeti'nin emri ile icraatlarını tamamlayamadan geri dönmüşlerdir.

Milli Mücadele dönemi içerisinde Konya'nın yaşamış olduğu en büyük talihsizlik şüphesiz ki Cemal Bey'in Konya'ya vali olarak atanması olmuştur. Cemal Bey hem İstanbul Hükümeti'nin destekçisi hem de işgal kuvvetlerine olumsuz bakmayan bir yönetici olarak görevini sürdürmekte idi. Cemal Bey'in bu davranışları Konya'da işgal kuvvetlerinin işini kolaylaştırırken Konya'da milli bilincin oluşmasını geciktirmiştir. Konya'da Müdafai Hukuk Cemiyetleri'nin oluşumu da Cemal Bey'in işgal yanlısı politikaları neticesinde gecikmiştir. Cemal bey'in şehri terk etmesiyle Konya halkı Milli Mücadele fikri etrafında birleşmeye başlamıştır.

Mustafa Kemal'in de en çok ziyaret ettiği şehirlerden biri Konya olmuştur. Hem Garp Cephesi'nin karargâhı Akşehir'in burada olması hem Paşa'nın Konya halkına duyduğu derin muhabbet bu ziyaretlerin sık sık olmasını sağlamıştır. Mustafa Kemal Konya ziyaretleri 13 defa gerçekleşmiş ve her ziyaret sırasında coşkulu karşılamalar gerçekleştirilmiştir.

Konya halkı Mustafa Kemal'e olan sevgisini her daim göstermiştir. Bunun en önemli göstergelerinden birisi Anadolu'ya dikilen ilk Atatürk heykelinin Konya'da bulunuyor olmasıdır.

Konya dini duyguların en yoğun yaşandığı şehirlerden biri idi. Bu nedenle Milli Mücadele süresince en çok bu noktadan yaklaşılarak yanıltılmak istenmiştir. Özellikle İstanbul Hükümeti Konya'yı kaybetmek istememiştir. İstanbul Hükümeti tarafından Milli Mücadele karşıtı olarak yayınlanan fetvanın çok ses getireceği düşünülmüştür. Ancak Ankara'da yayınlanan karşıt fetvanın ardından Anadolu din adamları Milli Mücadele'nin yanında yer almaya karar verince bu durum Konya içinde geçerli olmuş ve Konya dini bakımdan kandırılamamıştır. Özellikle şehrin din adamları miting tertip edilmesinde öncü olmuş ve halkın Milli Mücadele yanında yer almasını sağlamışlardır. Anadolu'da ilk kadın

¹⁰ Dursun Akbulut vd, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I**, Ankara, 2011, s.156-157

mitinginin Konya’da tertip edilmesi de oldukça önemlidir. Bu miting Konya da düzenlenen 2. Mitingdir ve kadınlar tarafından düzenlenmesi Anadolu’da büyük yankı uyandırmıştır.

Mitinglerin büyük ses getirmesi Konya’da İtalyan işgalinin son bulmasında oldukça etkili olmuştur. Aynı zamanda mitingler Garp Cephesinin geriden de kuvvetli bir şekilde desteklenmesini sağlamıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

A.KONYA ve ÇEVRESİNDE MİLLİ BİLİNCİN OLUŞMASINI SAĞLAYAN ETKENLER

1.BASIN

1.Dünya Savaşı'nın sonunda Osmanlı Devleti'nin dağılması ve Anadolu'nu yer yer işgal edilmesi üzerine Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde Milli Mücadele başlamıştır.¹ 16 Mayıs 1919'da Bandırma Vapuru ile İstanbul'dan hareket eden Mustafa Kemal 19 Mayıs'ta Samsun'a ulaşmıştır. Mustafa Kemal'in Samsun'a ulaştığı tarihte Samsun'da İngilizlerin hâkimiyeti artmış ve Pontuscu çeteler şehrin hâkimiyetini ele geçirmiştir.² Ancak bütün bu hâl içerisinde Samsun Mustafa Kemal ve Türk Halkı için kurtuluş mücadelesinde önemli bir şehir olarak yerini alacaktır.

Mondros Mütarekesi devletlerarası hukuka aykırı bir metindir. Haksız yere Türkleri, malî, idarî ve ekonomik yönden mahkûm eden bir belge olma özelliği taşımaktadır. Bu yüzden Türk Millî Mücadelesi yapılması için Mustafa Kemal halk ile birlikte hareket etmiştir. Mustafa Kemal, İstanbul Hükümetlerini ikna ederek vatani işgalden kurtarma çabaları sonuçsuz kalınca İstanbul'dan Anadolu'ya geçmiştir.³

19 Mayıs 1919'da yüzyıllardan beri Türklerin hâkim olduğu Samsun, son devir tarihimizde büyük bir damga vuracak şehir olacaktır.⁴ Çünkü bu şehir artık bir liman şehri değil küllerinden yeniden doğan bir milletin kurtuluş meşalesini yaktığı destansı bir şehir haline dönüşecektir. Kurtuluş mücadelesinde halkın aydınlanmasında ve fikir edinme araçlarının çok iyi tahsis edilmesi gerekmektedir. Bu dönemin en önemli haberdar olma aracı ise gazetelerdir ve bu haberdar etme çabaları basın faaliyetleri ile gerçekleşecektir.

Osmanlı Devleti'nden Milli Mücadele dönemine kadar her zaman gazetecilik önemli bir iletişim aracı olmuştur. Çünkü dönem iletişiminin en hızlı yayıldığı organ gazete sayfalarıyla mümkün olmuştur. Gazeteciliğin en çok gelişim gösterdiği dönem Tanzimat

¹ Yaşar Akbıyık, Cezmi Eraslan vd, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, Cilt II, Ankara, 2010, s.1

² Selahattin Tansel, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**, Ankara, 1977, Cilt I, s.236

³ Nevzat Gündoğ, "Mondros Mütarekesi Sürecinde Mustafa Kemal Paşa'nın Yöntem Arayışları", **CTAD**, 2005, sayı 10, s.5-22

⁴ Şevket Süreyya Aydemir, **Tek Adam**, Cilt II, İstanbul, 2014, s.21

Devri aydınlanma hareketleriyle birlikte başlamıştır.⁵ Bu dönem ile birlikte gelişim gösteren basın yayın faaliyetleri her daim topluma ışık tutan ve halkın aydınlanmasına yardım eden rehber görevini üstlenmiştir. Osmanlı Devleti döneminde basın faaliyetlerinin devlet eliyle en çok II. Meşrutiyet döneminde yaygınlaştığını görülmektedir.

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde, Gazi Mustafa Kemal Paşa, siyasi hayatta ve Cumhuriyetin ilerleme ve gelişmesinde basının büyük role sahip olduğunun bilincinde idi. İlerleyen zamanlarda TBMM'nin İkinci Dönem Birinci Toplantı yılını açtığı, 1 Mart 1924 tarihinde yaptığı konuşmada bu fikirlerini dile getirmiştir. Mustafa Kemal, bu konuşmasında, basının hürriyetlerini iyi kullanmasını, son derece nazık bir durumda olduklarını, her türlü yasal kayıtlardan önce bir basın mensubunun ilme, ihtiyaca kendi siyasi görüşlerine olduğu kadar, vatandaşların haklarına saygı göstermesinin manevi zorunluluk olduğunu, bu zorunluluğun sonucuyla da genel düzenin sağlanabileceğini belirtmiştir.⁶

Milli Mücadele'nin başlamasının ardından yine en önemli iletişim araçlarından biri şüphesiz ki gazeteler olacaktır. Çünkü devrin şartları nezninde en önemli haberleşme aracı gazetelerdir. Basının halkın ve yöneticiler üzerindeki etkisini göz ardı etmek şüphesiz ki mümkün değildir.

Mustafa Kemal Paşa'nın Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılmasından önceki dönem ve sonrasında basına aynı zamanda basın mensuplarına son derece önem vermesi olağandır. Çünkü bir taraftan zararlı yayınlar yapan yabancı gazetelerin bir taraftan Padişah ve Halife taraftarı isyancıların, diğer yönden azınlıkların memleketi parçalamak için yaptıkları propagandalar kamuoyunu yanıltabilirdi.⁷

Böylesine kritik bir süreçte halkın doğru haberdar olması, bilgilenebilmesi için basına önemli görevler düşmüştür. Milli Mücadele hareketinin içeriğinin halka doğru anlatılması, Kuva-yı Milliye'ye giden süreçte halkın desteğinin alınabilmesi için basın bu dönemde iletişimin en önemli odak noktası olmuştur.

Milli kültürün en önemli unsurları arasında yer alan basın-yayın, kitap ve kütüphane gibi kitle iletişim araçlarından "Basın"ı bir kuvvet, bir okul, milletin sesi ve bir rehber hükmünde gören Mustafa Kemal Atatürk; bu konuda şunları söylemektedir: "*Matbuat milletin*

⁵ Mehmet Serhat Yılmaz, **II. Meşrutiyet Devri Kastamonu Basın Tarihi**, Ankara, 2008, s.13

⁶ Yücel Özkaya, "*Cumhuriyet Döneminde Görsel ve Yazılı Basın*", **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II**, AKDTYK Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2008, s. 220.

⁷ Lord Kinross, **Atatürk (Bir Milletin Yeniden Doğuşu)**, İstanbul, 1981, s.310

umumî sesidir. Bir milleti tenvir ve irşatta, bir millete muhtaç olduğu fikri gıdayı vermekte, hulâsa bir milletin hedefi saadet olan istikamet-i müştereke de yürümesini teminde matbuat, başlı başına bir kuvvet, bir mektep, bir rehberdir.”⁸ diyerek basının önemini vurgulamıştır.

Özellikle 23 Nisan 1920’de Türkiye büyük Millet Meclisi açılınca, onun çalışmaları ve Meclis ile Türk ulusunun bütünleşmesi, Türk ulusunun hakları ve amaçlarını en iyi şekilde Türk kamuoyuna anlatabilecek ve Meclisin kararlarını dış dünyaya duyurabilecek en etkili kuvvet basındı.⁹

Bu dönemde basının bu kadar etkili olmasının yanı sıra bir takım tehlikeli durumlar da söz konusuydu. Bir kısım basın işgal kuvvetleri ve İstanbul Hükümeti tarafından baskı altında yayın yaparken, İstanbul basını zaten İstanbul Hükümeti’nin sansürü ve baskısı altındaydı. İstanbul Hükümeti’nin sansür ve baskı sebebi ise yönetim olarak tamamen işgal kuvvetlerinin elinde olmasıydı. Özellikle İstanbul’un işgalinden sonra bir resmiyeti kalmayan Osmanlı Devleti sadece fiilen yönetimde kalmıştır. Bu durum her alanda olduğu gibi basın ve yayın konusunda da bağımsız karar alamamaya sebep olmuştur. Bu ayrışma sadece İstanbul’da değil İstanbul dışında da kendini hissettirmiştir. Anadolu’da bölgesel yayın yapan gazeteler de Milli Mücadele yanlısı ve Milli Mücadele karşıtı olarak iki tarafa ayrılmışlardı. Bu noktada Mustafa Kemal halkın doğru haberler alabilmesi adına basın ve yayın kontrolüne oldukça önem vermiştir.

Kurtuluş Savaşımızı destekleyen Milli Mücadele basını da Anadolu ve İstanbul basını olmak üzere iki grupta toplamak mümkündür. İstanbul basınında Milli Mücadele’den yana olan önemli gazeteler; Tasvir-i Efkâr, Vakit, İkdâm, Zaman, Akşam, Tercüman, İstiklâl, İleri ve Yenigün’dür. Milli Mücadele’ye karşı olan gazeteler ise Peyam-ı Sabah, İstanbul , Alemdar gazeteleridir. Anadolu basınında da, Milli Mücadele’den yana olan önemli gazeteler İzmir’e Doğru, Açığsöz, Arkadaş, Yeni Adana, Albayrak, Anadolu, Babalık, Dertli, Işık, Öğüt, Emel, Ahali, İstikbal, İrade-i Milliye ve Hakimiyet-i Milliye gazeteleridir. Milli Mücadele’ye karşı olan Anadolu gazeteleri ise Ferda, İrşat, Zafer isimlerini taşımaktadır.¹⁰

Gazeteler özellikle çıktığı şehirlerin işgal durumuna göre özgür basın ve baskı altına alınmış sansür yöntemiyle verilen haberlerin kısıtlandığı basın halini almıştır. Özellikle İstanbul basını ve İstanbul’a yakın basın merkezleri her daim baskı altında tutulmuştur.

⁸ Mustafa Can, “Konya’da Basım-Yayım/Kütüphanecilik”, **Osmanlı Döneminde Konya**, Konya, 2003, s.183

⁹ Yücel Özkaya, **Milli Mücadele’de Atatürk ve Basın**, Ankara, 2007, s.30

¹⁰ İzzet Öztoprak, **Kurtuluş Savaşı’nda Türk Basını**, Türkiye İş Bankası Yayını, 1981, s.3-13

Milli Mücadelenin başlamasının ardından yerel basın hareketleri oldukça önem kazanmıştır. Halkın tek haber kaynağı olan gazeteler baskı ve sansür altında da olsa görevlerini yerine getirmeye çalışmışlardır. Yerel basının halk üzerindeki etkisi bilinirken baskı altında yayın yapan gazetelerin halkı ne kadar olumsuz etkilediği ortaya çıkmaktadır.

Millî Mücadele'nin özellikle ilk yıllarında Anadolu harekâtını destekleyen İstanbul basını, işgal altındaki bir şehirde çok güç şartlar altında hizmet vermiştir. Netice itibariyle bu yıllarda, İtilâf Devletlerinin baskı ve kontrolü, İstanbul Hükümeti'nin basına uyguladığı sansür, gazetelerin serbest ve bağımsız hareketini önlemiş, onları birçok engellerle karşı karşıya bırakmıştır. Elbetteki bu şartlar altında Millî Mücadele'den, Mustafa Kemal Paşa'dan söz etmek çoğu zaman mümkün olamamış, gazete sayfaları bazen boş sütunlar halinde çıkmıştır. Örneğin; ağır sansür nedeniyle hiçbir İstanbul gazetesi, Erzurum Kongresi'nden söz edememiş, Sivas Kongresi kararlarına yer veren 5 Ekim 1919 tarihli İstiklâl gazetesinde de bu kararların büyük bir bölümü sansür sebebiyle çıkarılamamıştır.¹¹

Sansür ve baskı birçok gazetenin kapanmasına ya da isim değiştirmesine sebep olmuştur. Örneğin, Konya'da baştan beri Ulusal Bağımsızlık Savaşını destekleyen Öğüt gazetesinin ismi “Nasihat” olarak değiştirilmiştir. Konya'nın İtalyanlar tarafından işgali ile Öğüt gazetesi, gazete sahibinin isteği ile değil, Hükümetçe tatil edildiğinden kapanmış, ancak aynı matbaada, Ulusal Bağımsızlık Savaşı için, Öğüt'le aynı anlama gelen “Nasihat” adıyla yayınlanmaya başlamıştır. Mustafa Kemal Paşa, 11 Kasım 1920'de, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Sivas Heyet-i Merkeziyesine çektiği telde, bütün bu hususları açıklamış, Ulusal Bağımsızlık Savaşını destekleyen Öğüt'ün yerine, artık aynı amaçlara yönelik Nasihat'ın çıktığını duyurmuştur.¹²

Hükümet meydanında büyük mitingler yapılmaya başlaması ve uyanışın Konya basınında yer alması üzerine İngilizler bu durumun tehlikeli olabileceğini düşünerek bu durumdan rahatsız olmuşlardır. Bir İngiliz generalinin isteği üzerine Milli Mücadele'nin sesi konumundaki “Öğüt Gazetesi” kapatma kararı almışlardır. Bu gazete, ekipmanlarını Söylemez Konağı'nın yanındaki Söylemez Baba Türbesi'ne taşıyarak Konya'nın sesi olmaya devam etmiştir. Konya'nın dünya ve Türk tarihindeki ilklerinden biri, bir gazetesinin türbe içinde çıkarılmış olmasıdır. Türbenin üç beş metre karelik alanında matbaa kurularak, Konya'nın Milli Mücadele sesi yayın hayatına devam etmiştir. Türbe, Kuvay-i Milliyeciler

¹¹ Türk Basınında Mustafa Kemal Atatürk, İstanbul Gazeteciler Cemiyeti Yayını, 1981, s.26

¹² Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri(1938-1971), IV, s.191-192

tarafında olduğundan İtalyanlar buraya hem dokunmazlar hem de matbaanın burada olduğunu düşünememişlerdir. 1920'ye kadar günlük olarak çıkan “Öğüt Gazetesi”, Konyalılara oldukça etkili bir bilinç aşılama devam etmiştir.

Gazeteler bu şekilde basın hayatına devam etmeye çalışmış ve hem işgal kuvvetlerine hem de İstanbul Hükümeti'ne karşı olarak yayın yapmaktan çekinmemişlerdir. Kurtuluş mücadelesi Konya'sında basın-yayın faaliyetleri hem taşınmaz matbaalarda hem de sansürden uzak kalmak adına çoğu zaman taşınabilir malzemelerde tren vagonlarında yayın hayatlarına devam etmek zorunda kalmıştır. Öğüt gazetesinin basım merkezinin İtalyanlarca işgal edileceği haberinin alınmasının ardından matbaa toparlamış ve tren vagonlarında hareket halinde basın faaliyetlerini sürdürmüşlerdir.

Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkmasından sonra başlayan Kongreler süreci Anadolu topraklarındaki Milli Mücadele fikrinin oluşumunu büyük ölçüde tamamladığından ¹³ basın-yayın faaliyetlerindeki ulusalcı akımının hızını artırmıştır.

İstanbul basını üzerindeki sansürün ağırlığı genellikle 1921 yılı başlarına kadar devam etmiştir. Bu tarihten sonra denetim biraz daha hafiflemiştir. I. ve II. İnönü Zaferleri, Kongreler dönemi bunları izleyen diğer bir dizi başarılarından sonra, Ankara Hükümeti'nin gittikçe güçlenmesi ve olayların millî harekât lehine gelişmesi sonucu mücadeleye olan inancın artmaya başlamasıyla baskı ve sansür bir ölçüde hafiflemiştir.

Milli Mücadele basını cepheden gelişmeleri her zaman halka duyurma çabası içerisinde olmuştur. Bu bağlamda Adana, Tarsus, Mersin'e dönen gazi kafileleri memleketlerinde karşılanma şekillerini Babalık gazetesi Konya halkına duyurmuştur. Gazete halkın karşılama törenleri düzenlediğini, yörenin askeri, polisi ve jandarması memleketlerine dönen gazileri coşku ile karşılanma törenlerini manşetlerine taşımıştır.¹⁴

Baskı ve sansürün en yoğun olduğu dönemlerde Anadolu şehirlerinde mücadele yanlısı merkezlerin basın yoluyla halkı aydınlatma süreçleri oldukça önemli bir durum arz etmiştir. Mili Mücadele ve kurtuluş yanlısı bir tavır sergileyen şehirlerimizden biri de Anadolu'nun merkezi konumundaki Konya olmuştur.

Konya bu dönemde İstanbul'da bulunan hükümet tarafından önemli bir bölge ve merkez olarak görülmekteydi. Halkın Halife, Saltanat ve dini duygulara yakın olarak

¹³ Uluğ İğdemir, **Heyet-i Temsiliye Tutanakları**, Ankara, 1975, s.8

¹⁴ **Babalık**, 18 Haziran 1923

görülmesi şehir üzerinde bu etkenlerin kullanılarak hâkimiyetin devamı noktasında ışıık yakmıştır. Çünkü bu duygularla halk ne kadar ayrıştırılırsa Konya’da milli bilinç o kadar geç oluşturulacaktır.

Konya halkı bu dönemde milli mücadele konusunda şaşırtılmak ve yanıltılmak istenmiştir. İstanbul’dan gönderilen bir takım insanlarla Konya halkının dini duygularını kullanarak kendi yanlarına çekilmek istenmiştir. Bu dönemde İzmir’in işgali ve ardından İstanbul’un işgali üzerine arka arkaya 5 tane miting tertip edilmiş ve işgaller en sert şekilde protesto edilmiştir. O zamanın şartlarında çıkan Babalık ve Öğüt gazeteleriyle Konya basını, bütün özelliğiyle, milli benliğiyle işgal hareketine karşı çıkmış, milli mücadelenin yanında yer almıştır.¹⁵

Konya basını mitinglere ilgisiz kalmamıştır. İzmir’in işgali döneminde gerçekleştirilen protesto ve mitingler işgalin yıldönümünde de devam etmiştir. 1922 yılında Akşehir’de düzenlenen işgalin yıldönümü protestosunda Babalık gazetesi protesto alanına bir muhabir göndererek gelişmeleri yakından izlemiştir.¹⁶ Muhabir Akşehir halkı ile röportajlar yapmış ve halkın işgaller bitene kadar direneceğini gazetede yazmıştır.

Konya’daki kültürel hayat ve gelişen olayların halka aktarılması açısından Konya basını önemli bir konuma sahiptir. Sadece Konya için değil Milli Mücadele Dönemi Türkiye’si için Konya basınının anlamı büyük olmuştur.¹⁷ Konya basını hem cesurca yayınlar yapması hem de Anadolu’nun merkezi konumunda olması sebebi ile ulaşım ağını oldukça geniş bir kitleye ulaştırmıştır.

Milli Mücadele dönemi için basın oldukça önemlidir. Halk bir taraftan mücadeleye dair gelişmeleri basın yoluyla öğrenirken bir yandan da sosyal hayata dair gelişmeleri de basın yoluyla takip etmekte idi. Gıda, ilaç, giyim gibi temel ihtiyaçların Konya’da hangi zamanda bulunduğunu gazetelerden öğrenmişlerdir. Örneğin; “koşunuz son moda” başlığı ile Konya’ya gelen son moda iskarpinlerin halk tarafından tanınmasını sağlayan ilanlar verilmiştir.¹⁸ Aynı içerik ile hazır çocuk elbiselerinin iki yaşından on iki yaşına kadar bayrama kadar satılacağı halka duyurulmuştur.¹⁹

¹⁵ Mehmet Keçeciler, **Milli Egemenlik Sempozyumu Bildirileri**, Ankara, 1991, s.20

¹⁶ **Babalık**, 21 Mayıs 1922

¹⁷ Zekai Güner -Orhan Kabataş, **Milli Mücadele Dönemi Beyânnâmeleri ve Basını**, Atatürk Kültür Merkezi Yay. Ankara 1990, s. 313-374

¹⁸ **Babalık**, 2 Ekim, 1922

¹⁹ **Babalık**, 2 Ekim 1922

Bu durumu takip eden günlerde esnaf indirimde olan ya da Konya'ya yeni gelmiş olan kıyafet, ayakkabı gibi satış ürünlerinin reklamını ve indirim haberlerini gazeteler üzerinden halka duyurmuşlardır.

Dönem basının birçok baskı ve sansür altında yayın yapmak zorunda kaldığı bir işgal dönemi içerisinde Konya basını da bu baskıdan etkilenmiştir. Hem İstanbul Hükümetinin baskıları hem de işgal kuvvetlerinin gerçekleri halka duyurmama mücadelesi bitmek bilmemiştir. İtalyanların baskısıyla korkusuzca yayın yapan Öğüt gazetesi kapatılmıştır. Ancak mücadele fikrini savunmaktan vazgeçmeyen yayın kadrosu Nasihat adıyla yayın yapmaya devam etmiştir.

Konya basını protesto mitinglerini hem organize etmekte hem de organize edilen miting gösterilerini halka duyurmakta, işgal altındaki bölgelerin durumunu yansıtmakta ve aynı zamanda da kazanılan zaferleri haber vermekte önemli rol oynamıştır. Konya basınının Yunan muharebeleri dönemlerinde, I. İnönü, II. İnönü zaferlerini de halka duyurmuştur.²⁰

Milli Mücadele Konya'sının da etki itibariyle öne geçen kurumu basındır. Konya, vilayet olarak elbette en çok şehit veren yer, yine en çok askeri desteği veren, cephe gerisi lojistik destek sağlayan vilâyet durumundadır. Varlıklı bölgelerin tamamına yakını işgal altında olduğu göz önünde tutulursa, Konya'nın merkezde olduğu iç bölgelerin, Kurtuluş Mücadelesi'nde gösterdikleri aktivite daha iyi anlaşılacaktır. Heyet-i Temsiliye reisi, sonra TBMM reisi, ardından T.C Cumhurbaşkanı olarak Mustafa Kemal'in Ankara, İstanbul dışında en çok ziyaret ettiği yerlerden birinin Konya olması sebepsiz değildir.²¹ Konya halkının Mustafa Kemal ile her zaman yakın bağları bulunmuştur.

II. Meşrutiyetten sonra, basına tanınan serbesti ile Türk basınında ve Konya'da birden bire bir patlama oldu. Konya 1908 ile 1913 yılları arasında birçok gazetelerin çıktığı ve kapandığı âdeta bir basın merkezi halini almıştır. Birçok gazete yayın hayatına başlamıştır. Bunlardan 1908'de Mehmet Burhanettin adlı bir Konyalı aydının çıkardığı Anadolu gazetesi, 1909 yılında yine Mehmet Tevfik Adlı bir gencin çıkardığı Hakem gazetesi, aynı yılda Konya'nın köklü ailelerinden Mazlumzade Hacı Osman Efendinin ve arkadaşlarının çıkardığı Meşik-i İrfan, Abbas Mevlevi'nin çıkardığı Şems Gazetesi oldukça önemli rol oynamıştır. Ancak Şems gazetesi çok uzun ömürlü olamamıştır. 1910 yılında ise²² hem çıkarıldığı dönem

²⁰ Ahmet Avanas, **Milli Mücadele'de Konya**, Ankara, 1998, s.18

²¹ Caner Arabacı vd, **Konya Basın Tarihi**, 2009, s.21

²² Mehmet Önder, **Milli Egemenlik Sempozyum Bildirileri**, Ankara, 1991, s.33

içerisinde hem de Milli Mücadele'nin sözcüsü durumunda olacak olan Babalık gazetesi kurulmuştur.

Konya basını Milli Mücadele döneminde oldukça önemli bir noktada yer almıştır. Çünkü o dönem Konya basınının hitap ettiği alan Konya ile sınırlı değildir. Bütün Anadolu'ya seslenen Konya basını sadece yerel olarak çıkmamıştır. Hem günlük yayın yapmaya başlamış, hem de iki il de , Konya ve Ankara'da birden yayınlanmak üzere zengin içeriği ile²³ zor bir dönemde önemli başarılar elde etmiştir. Çünkü bu kadar zor bir dönemde ulusal basın ağını yakalamak hiç de kolay bir uğraş ve gelişme değildir. Ancak fedakâr Konya gazetecileri bu zorlu mücadelede yılmamış ve bu çok önemli başarıya ulaşmışlardır.

1867 yılında kurulan Konya Vilâyet Matbaası gelişimini zor şartlar içerisinde tamamlamaya çalışmıştır. Dönem basım teknikleri oldukça güçtür. Elle dizilen yazı sistemleri oldukça uğraştırmaktadır. Gazete kâğıdı bulmakta zorluk çeken matbaalar bir tarafı parlatılmış diğer tarafı ise daha koyu olan helva kâğıtlarını, basım kâğıtları olarak kullanmışlar ve gazetecilik faaliyetleri bu şekilde devam ettirmeye çalışmışlardır.

Vilâyet Matbaasından ayrı olarak II. Meşrutiyet'in ilanı ile basına tanınan hürriyet üzerine, Konya'da birçok yeni matbaalar kurulmuştur. Bunlar arasında, 1908 yılında Viyolaki'nin kurduğu Rehber, 1909 yılında Hacı Osman Efendi'nin kurduğu Meşrik-ı İrfan, 1910 yılında Yusuf Mazhar'ın kurduğu Babalık, 1917 yılında Abdulgani Ahmet'in kurduğu Ögüt, 1919 yılında Islah-ı Medaris Cemiyeti'nin kurduğu Islah-ı Medaris, 1920 yılında Mehmet Emin (Bolay)'in kurduğu İbret, 1922 yılında Müftüzade Tevfik'in kurduğu Halk Matbaaları ile Cumhuriyet devrine ulaşmıştır.²⁴

Konya'da ilk matbaa, XIX. yüzyılın ortalarında, sırf evrak basımı yapmak için getirilmiştir. Asıl matbaa XIX. yüzyılın ikinci yarısında kurulmuş; Konya Vilâyet Gazetesi burada basılmaya başlamıştır. Özel sektör tarafından gazete çıkarılması, II. Meşrutiyetten sonra olmuştur. Konya'da 1908'den sonra dergilerinde çıkarılmaya başladığı görülmektedir.²⁵

Yerel gazetelerin en çok yayınlandığı kentler arasında olan Konya'da ilk matbaa, Konya Valisi Burdurlu Ahmet Tevfik Paşa zamanında Vilayet Matbaası (1869-1933) ismiyle 1869 yılında ortaya çıkmıştır. Konya basın tarihi aynı yıl, 2 Kasım 1869 tarihinde Vilayet

²³Caner Arabacı vd,**a.g.e**,s.21

²⁴ Mehmet Önder, **Milli Mücadele'den Günümüze Konya**, T.C Konya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü(1975-1965),Konya,1999,s.21-22

²⁵ Mustafa Can,**a.g.m**,s.194

Matbaasında basılan Konya Vilayet gazetesi ile devam etmiştir. Konya’da basın yayın faaliyetlerinin hız kazandığı dönem Milli Mücadele yılları olmuştur. Bu durumun nedenlerinden biri olarak, Konya’nın o dönem bir sürgün yeri olması ve aydınların Konya basınına olan katkıları olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, güvenli bölge olarak bilinen Konya’ya, dışarıdan gelen gazeteciler de basının gelişimine katkıda bulunmuşlardır.

Milli Mücadele Konya’sında basın-yayın faaliyetleri önemli noktalardadır. Anadolu genelinde toplamda çıkan 306 civarındaki gazete ve dergiden sekiz tanesinin Konya’da çıkarılıyor olması Konya ve Konya Basını için oldukça önemli bir rakam olarak ifade edilebilmektedir.²⁶

Milli Mücadele’de Konya’da sekiz yayın organı bulunmaktadır. Babalık, Öğüt, İntibah, Halk, Konya Vilâyet, Telgraf Haberleri gibi gazetelerle Halk Yolu dergisi dönem içinde Konya’da çıkan süreli yayınlardan bazılarıdır.²⁷ Konya Vilâyet gazetesi ilk yayın yapmaya başlayan gazetelerin başında gelmektedir. Basımlarını Konya Vilâyet Matbaasında yapmaya başlamıştır.

1.1.Babalık Gazetesi

Konya’da Milli Mücadele’nin sesi konumunda olan ve Konya basın tarihi açısından önemli bir yere sahip olan gazetelerden birisi Babalık gazetesidir. 1910 yılında Yusuf Mazhar Bey tarafından oluşturulan ekip ile birlikte gazete yönetimi kurulmuştur. Babalık adını kurulduğu dönemin valisi Arif Paşa sevecen ve halka hitap eden bir gazete olması açısından bu ismi vermiş ve gazete başarılı yayın hayatına bu isim ile başlangıç yapmıştır.²⁸

II. Meşrutiyet döneminde yayın hayatına girerek faaliyetlerini kurtuluş dönemi ve Cumhuriyet döneminde de sürdüren Babalık gazetesi yayın hayatına 42 yıl devam etmiş ve uzun soluklu bir gazete olma özelliğini korumuştur.²⁹ Milli Mücadele’nin en yoğun olduğu dönemlerde yayıncılık anlayışını korkusuzca ileri safhalara taşımıştır. Bu durum Konya halkının da her zaman Babalık kadrosunun yanında olmasını sağlamıştır.

Gazete ilk olarak yayın hayatına Konya Vilayet Matbaasında başlamıştır. Daha sonra kendi matbaasını kurarak Babalık Matbaası ismi ile yayın hayatına devam etmiştir. Gazete ilk zamanlar da haftada bir daha sonra da haftada iki defa olmak üzere en az iki en fazla dört

²⁶ Zekai Güner,Orhan Kabataş,a.g.e.,s.313-350

²⁷ Caner Arabacı vd a.g.e,s.139

²⁸ Mehmet Önder,Milli Egemenlik Bildirileri Sempozyumu,s.33

²⁹ Caner Arabacı vd,a.g.e,s.90

sayfa olmak çıkmaya devam etmiştir.³⁰ Dönem şartları gereği kâğıt sıkıntısı çekildiği için haftalık sayfa sayısı her zaman aynı olmamıştır. Bazı sayılarını tek sayfa olarak çıkarmak zorunda kalırken bazen de bu sayı 6 sayfaya kadar çıkmıştır.

Babalık gazetesi ilk çıktığı dönemler de haftada bir kez yayın yapmaya başlamış ardından gazetenin eksikleri tamamlanmaya başladıkça haftada iki kez yayın hayatına devam etmiştir. Gazete sayfa sayısı olarak bazen iki sayfa olarak yayın yapmış bazen de sayfa sayısı ona kadar çıkmıştır. Gazetenin fiyatı 10 para olarak belirlenmiştir.

Milli Mücadele döneminde gazetenin fiyatı 5 kuruş olarak belirlenmiştir. Gazetenin basım şeklinde esas olarak ortada büyük harflerle gazetenin ismi yazmaktadır. Gösterişli başlığın altına her gün çıkan Türk gazetesi ibaresi eklenmiştir. Gazetenin sol tarafında ise başmuharririn ismi yer almaktadır. Gazete ilk sayfasından mücadele dönemi olması hasebi ile önemli başlıkları atmakta alt sütun ve arka sayfalarda ise halktan haberlere ve reklamlara yer vermekte idi. Gazete haberleri üç sütun olarak sayfalarına yerleştirmiştir.³¹

Gazetenin başlık kısmı iki çizgi çekilerek ayrılmıştır. Bu çizgilerin içerisine “BABALIK” ismi büyük puntolarla yerleştirilmiş, gazetenin tarihi üç farklı şekilde bu çizgilerin üstüne atılmıştır. Babalık isminin hemen altında “*Her gün Çıkan Türk Gazetesidir*” ifadesi yer almaktadır. Babalık isminin sağında gazetenin sahibi Yusuf Mazhar Bey’in ismi, matbaanın ismi gibi temel ayrıntılar her sayıda yer almıştır. Babalık isminin solunda abonelik bedelinin üç aylık, altı aylık ve senelik bedellerinin kaç kuruş olduğu yazılmaktadır. Gazetenin haber ve yazıların yayınlandığı bölümler üçer sütun halinde ayrılmıştır. Yazılar siyah mürekkep ile yazılmaktadır. Ancak bu kurallar önemli günlerde değişebilmektedir. Zaman zaman sütunların sayısının değiştiği ve önemli başlıkların kırmızı mürekkep ile atıldığı görülmektedir.

Gazetenin boyutu günümüz gazeteleri kadardır. Ancak savaş hali olduğundan acil haberlerde gazete boyutu değişebilmektedir. Babalık gazetesinin başlık sistemi genel olarak iki kalın siyah çizgi ile ayrılan Babalık isminin altından bir orta ve iki yan başlıklarla haberin içeriği hakkında detay verici başlıklar atılmıştır. Haberlerin başlıkları özel ve genel olarak ayrılmıştır. Özel haberlere örnek olarak; Mustafa Kemal’in Konya’ya yapmış olduğu ziyareti

³⁰ Mehmet Önder, **Konya Matbuatı Tarihi Matbaalar-Gazete-Dergiler-Kitaplar**, Konya Halkevi Yayını, Konya, 1949, s.16-17

³¹ **Babalık**, Bu konuda Ayrıntılı Bilgi için Gazetenin muhtelif sayıları incelenebilir.

“Büyük Gazi Şehrimizde”³² başlığı ile kalın, siyah mürekkep ile birlikte büyük punto olarak vermiştir. Genel başlıklar ise; Dahili Haberler, Harici Haberler, İçtimai Faaliyetler, Vilayet Haberleri gibi yazılan konuyu içlerine alan genel ifadeler kullanılmıştır.

Milli Mücadele döneminde gelişmelerin öneminden dolayı siyasal ve politik haberler ön plâna çıkmıştır. Gazetenin Milli Mücadele dönemindeki yeri, şimdiki Kayalı Park’ta Ziraat Bankasının olduğu yerde iki katlı binadır. Binanın alt katı matbaa olarak kullanılmıştır.³³

Babalık gazetesi ilk sayfasını daima önemli gelişmeleri taşımıştır. Genel olarak Mustafa Kemal’in Konya ziyaretleri, Haliç Konferansının gelişmeleri, İnkılâplar süreci gelişmeler gibi önemli haberler ilk sayfada yer almıştır.³⁴ Arka sayfalarında ilanlar, şehir haberleri, doktorların muayene günleri, şehre yeni gelen ayakkabı, giyim gibi ürünlerin reklamları yapılmıştır.³⁵ Reklamları yayınlarken bazen de resimli tanıtım kullanmışlardır.

Gazete gelir dengesini üç aylık, altı aylık ve yıllık abone gelirlerinden aynı zamanda satış ve reklam gelirlerinden sağlamıştır. Ancak bu gelirler zaman içerisinde yetmemeye başlamış ve maddi sıkıntılar yaşanmaya başlanmıştır. Gazete maddi sıkıntılar yaşamaya başlayınca abonelik ücretleri ve reklam ücretlerini artırmaya başlamıştır. Buna rağmen savaş koşullarının getirdiği yıkım basın dünyasında da olumsuzluklar meydana getirdiğinden bu artışlarda gazetenin kendisini toparlamasına yetmediği görülmektedir.

Birinci Dünya Harbi yıllarında Konya Vali düzeyinde yönetim değişikliği yaşanmıştır. Muammer Bey 1916 yılından itibaren Konya Valisi olarak görev yapmaya başlamıştır. Muammer Bey’in Vali olduğu dönemde 1917-1918 yılları arasında Babalık gazetesinin isminde bir değişiklik yapmak istemiştir. Valinin isteği ile gazetenin ismi bu iki yıllık dönem de “Türk Sözü” olarak değiştirilmiştir. Muammer Bey’in Konya valiliğinden ayrılması üzere İttihat ve Terakki yönetiminin etkisi de azalınca gazete tekrar eski ismi olan Babalık ifadesine geri dönmüştür.³⁶

Babalık gazetesi kuruluş tarihi olan 1910 yılından itibaren en etkili yayın yaptığı dönem 1918-1930 yılları arasında olmuştur. Özellikle 1919-1923 yılları arası Milli Mücadele döneminde de halkın yanında olduğu ve halkın sesi olduğu mesajlarını vermesi, aynı zamanda mücadele fikrini destekler yazılar yazması gazetenin en önemli olduğu dönemde aktif

³² Babalık, 19 Mayıs 1926

³³ Caner Arabacı vd, a.g.e, s.108

³⁴ Babalık, 20 Haziran, 1924, Babalık, 15 Haziran 1924

³⁵ Babalık, 3 Eylül 1926

³⁶ Caner Arabacı vd, a.g.e, s.92

gazetecilik anlayışı ile hareket ettiklerinin en önemli kanıtı olmuştur. Milli Mücadele'nin en yüksek sesi olarak yayınlarına devam eden Babalık gazetesi Mustafa Kemal tarafından da her zaman desteklenmiştir.

Babalık Ankara Hükümeti tarafından her zaman destek görmüştür. Ankara'da mürekkep ve kâğıt yardımı alan Babalık Gazetesi kendi yayınevi olan Babalık basımevinde gazetenin yanı sıra Batı Cephesi'nin propaganda bildirileri de basılmış ve oradan cepheye gönderilmiştir. Yunan alfabesi ile de basılan bu bildiriler uçakla Yunan birliklerinin üzerine atılarak propaganda yapılmasına destek olmuştur.³⁷

Milli Mücadele sırasında Babalık gazetesinin sahipliğini yine Yusuf Mazhar Bey üstlenmiş, idare müdürlüğünü Ahibabazade Yusuf Ziya Bey, başyazarlığını ise Samizade Süreyya yapmıştır. Yazarları arasında Yakup Kadri, Reşat Nuri, Ekrem Reşat gibi isimler yer almaktadır.³⁸

Babalık gazetesi yazarları ve matbaası ile birlikte 1921 yılından itibaren Milli Mücadeleye iştirak ederek desteklemiştir. Türk ordusu zaferler kazandıkça Babalık sabah akşam ilaveler yeni haberler eklemeleri yaparak halka kazanılan zaferlerin müjdelerini vermiş, dağıtıcılar bu ilaveleri derhal alarak sokaklara koşarak Konya'nın dört bir yanında gazete dağıtımını yapmışlardır.³⁹ Babalık Milli Mücadele süresince milli hareketten yana bir tavır sergilemiş ancak bunu çoğu zaman net bir şekilde ifade edememiştir. Ancak 1921 yılı itibarıyla daha net bir tavır almış milli hareketi açıkça desteklemiştir.

1921 yılı itibarıyla mücadele fikrinde net yazılar yazmaya başlayan Babalık gazetesi 5 Nisan 1921 yılı ile birlikte önceleri bir haftada iki kez, sonra da her gün yayımlanmaya başlamıştır.

Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa tarafından Babalık gazetesi övülmüş ve yüceltilmiştir. İsmet Paşa Babalık için "Babalık'ı Garb Cephesi'nin vefakâr bir arkadaşı addediyoruz" diyerek gururlandırmıştır. Gazete bu cümleleri özel bir çerçeve içerisinde yayınlamıştır.⁴⁰

³⁷ **Yurt Ansiklopedisi**, Anadolu Yayıncılık, İstanbul, 1981, Cilt VII, s.5139

³⁸ Zekai Güner, Orhan Kabataş, **a.g.e.**, s.323

³⁹ Mehmet Önder, **a.g.e.**, s.17-20

⁴⁰ **Babalık**, 7 Nisan, 1922

Sakarya Savaşı'nın kazanılmasını Babalık gazetesi manşetlerinden duyurmuştur. Zaferi manşetlerine taşıyan Babalık gazetesi zafer sonrası halkın yaşadığı sevinci de aynı şekilde yazmıştır.⁴¹

Büyük Taarruzun sevincini de Konya halkına taşıyan gazete zor şartlar altında gazete dağıtımını da gerçekleştirmiştir.⁴² Bu tarihten sonra artık kazanılan zaferler neticesin de hem İstanbul Hükümetinin hem de işgal güçlerinin baskısı azalmaya başlayacaktır.

İtalyanların ilk aşamada 500 kişilik işgal kuvvetleri ile ardından da 1000 kişilik taburla Konya'ya gelmesi işgal dönemlerinin en şiddetli haberlerinin yapıldığının dönem olmuştur. Konya merkez olmak üzere; Akşehir, Beyşehir de karargâhlarını kuran İtalyan Kuvvetlerinin baskıları şehirde iyice artmaya başlayınca Babalık gazetesi sessiz kalmamış ve en yüksek sesiyle halkı protesto ve mitinglere çağırarak halkın sesi olmuştur. Yapılan mitingler sonrası gelişmeleri de halka bildirmiştir.

Babalık gazetesi Milli Mücadele sürecinde daimi olarak yakından takipçi olmuştur. Hem halkın protesto sürecinde muhabirleriyle yakından izlemiştir hem de cephe gerisinde askerin faaliyetlerini muhabirleri ile takip etmiştir.⁴³ Cephe gerisi muhabirlerden bir tanesi de gazetenin başyazarı Sami Zade Süreyya Bey olmuştur.

1921 tarihindeki savaşları, Hükümetin resmi bildirilerini anında yayınlayan Babalık, halkın moralini kuvvetlendirici haberler ve makaleler yazarak Milli Mücadele'nin sesi olmaya devam etmiştir.⁴⁴ Halk dönüm noktası olarak tabir edilebilecek önemli gelişmeleri Babalık gazetesinin satırlarından öğrenmiştir. Savaş sonrası inkılâp hareketlerinde de yine Babalık gazetesi bilgilendirme sürecine devam etmiştir.

En önemli inkılâp hareketlerinden biri olan Latin harflerine geçiş süreci Babalık gazetesi satırlarında yer almıştır. Latin harfleri komisyonunun almaya başladığı kararlar hakkında yazılar yayınlanmıştır.⁴⁵ Devam eden günlerde yeni tedrisatımızın nasıl olacağı makaleleri yayınlanmaya devam edilmiştir. Aynı zamanda gazete de yeni Türk rakamlarına

⁴¹ Babalık ,22 Ekim 1921

⁴² Babalık,4 Eylül 1922

⁴³ Babalık,30 Ağustos,1922

⁴⁴ Yücel Özkaya,a.g.e,s.19

⁴⁵ Babalık,12 Haziran 1928

günlük tarih atımı, gazetenin fiyatı ve haberlerin detaylarındaki rakamlarda da yeni rakamlar kullanılmıştır.⁴⁶

Yeni yönetim şeklinin belli olmaya başladığı politikalar doğrultusunda Halifelğin kaldırılmasını da Konya halkına duyurmuştur. Halifelğin kaldırılmasının meclis içindeki nutuklarına yer verilmiş ve halifelğin yurt dışına çıkarıldığı duyurulmuştur.⁴⁷ Hem inkılâp hareketleri açısından hem de memleketin geleceği açısından önemli olan hususları Konya halkı Babalık gazetesinden öğrenmiştir. Halk bu sayede İnkılâp hareketlerine ısınma fırsatını da bulmuştur.

Babalık gazetesi halka sosyal hayatlarında yardıma bulunacak bilgilerde ulaştırmıştır. Gazetenin arka sayfasında yer alan Sıhhat Yurdu köşesi ile hangi gün ve saatte Konya’da doktorların halka hizmet ettiği bilgileri verilmiştir. Hastaların hangi aralıklarla tedavi edileceği konusunda Konya halkı bilgilendirilmiştir.⁴⁸

Babalık gazetesi zamanla resimli haberlerde vermeye başlamıştır. Dâhili haberler başlığı altında esnafın reklamını yapmıştır. Zaman zaman yeni açılan iş yerlerini tanıtma zaman zaman da ürün reklamlarını yaparken resim kullanmıştır.⁴⁹

Babalık gazetesi Konya halkına dünyadan haberlerde vermiştir. Haliç konferansı gelişmeleri, Arnavutluk’taki ihtilalin ayrıntıları Konya halkına verilmiştir.⁵⁰ Konya halkı önemli gelişmeleri takip etme imkânı bulmuştur. Bu durum halkın siyasi gelişmelerden haberdar olmasını sağlamıştır. Böylelikle halk memleket ve dünya gelişmelerinde söz söyleme imkânı bulabilmiştir.

Milli Mücadele dönemi memleket meselelerinin görüşüldüğü önemli toplantılar ve kararlar Babalık gazetesi manşetlerindeki yerini almıştır. Ankara’da başvekâlet dairesinde Fevzi Paşa’nın katılımıyla mühim meselelerin görüşüldüğü meclis toplantısı ilk sayfadan verilmiştir. “Reis-i Cumhur hazretlerinin riyasetinde mühim bir içtimağ” başlığı ile Konya halkı haberdar edilmiştir. Aynı gün Alman ve Bulgar sefirlerinin de ziyaretleri konusunda da bilgi verilmiştir.⁵¹

⁴⁶ Babalık, 18 Haziran 1928

⁴⁷ Babalık, 5 Mart 1924

⁴⁸ Babalık, 7 Haziran, 1920

⁴⁹ Babalık, 19 Haziran, 1922

⁵⁰ Babalık, 15 Haziran, 1920

⁵¹ Babalık, 3 Kasım 1924

1.2.Öğüt Gazetesi

Yürütmüş olduğu Milli Mücadele yanlısı politikalarla Babalık gazetesi her daim Anadolu'nun sesi olmaya devam ederken Öğüt gazetesi de aynı politika ve amaç ile Anadolu müdafaası için yayın politikasını sürdürmüştür.

Öğüt gazetesi 1917 yılında Afyon'da Selânikli Abdulgani Ahmet tarafından çıkarılmıştır. Gazete ilk olarak Afyon'da çıkarılmaya başlanmış ancak Abdulgani Ahmet Efendi'yi Selânik'ten de tanıyor olan Mustafa Kemal gazetenin matbaa ve kadro ekibinin Konya'ya taşınması konusunda yardımcı olmuştur.⁵² Mustafa Kemal Öğüt gazetesine tıpkı Babalık gazetesinde olduğu gibi oldukça destek vermiştir.

Gazetenin üst kısmında yan iki sütun halinde çekilmiş çizgilerin arasında ortada büyük punto ile öğüt yazmaktadır. Sağında imtiyaz sahibinin adı gazete bilgileri yer almaktadır. Gazete adı ve haber bölümünü ayıran aralıkta ise tarih yer almaktadır. Genel olarak önemli haberler ilk sayfada yer alır, başlıklar bazen sayfayı baştan sona yatay bir şekilde uzayacak kadar yer alırken bazen de ayrılmış bölümlerde daha küçük puntolarla yer almaktadır. Gazete sayfa düzeni olarak genelde sütunlara ayrılarak haberlere yer verirdi. Sütun sayısı beş ya da altı olarak belirlenebilirdi. Öğüt Milli Mücadele'nin sesi konumunda korkusuzca yayın yaptığından başlıkları da her zaman vurucu olmuştur.

Öğüt gazetesi yayın hayatının bir kısmını Afyon'da bir kısmını da Konya'da sürdürmüştür. Afyon'da haftalık olarak 96 sayı olarak çıkmıştır. Öğüt gazetesi yer değiştirerek Konya'da çıkmaya başlayınca 97. Sayısı itibariyle Konya'da çıkmaya başlamıştır. Bu taşınmalar Öğüt'ün başarısını engelleyememiştir.

Gazetenin makale işleri müdürlüğünü Sadri Ertem yapmakta, yazar kadrosu Münir Müeyyet Bekman, Lütfü Arif Kerametdin, Raif Nezihi, Celal Davut ve Enver Behnan'dan oluşmaktadır. Ulusal mücadelenin üçüncü kritik gazetesi olan Öğüt gazetesi 1923 yılına kadar devam eden yayın hayatında önemli başarılarla imza atmıştır.⁵³

Öğüt gazetesi başlangıcından itibaren geçen zaman diliminde her zaman Milli Mücadele'ye destek vermiştir. Gazetenin yazı işlerinde Aşki Naili Bey, Mesul müdürlüğüne Konyalı Saatçizade Hüsnü, Başmuharrir ise Nuri Tahsin'dir. Öğüt gazetesinin kendine ait matbaası vardır ve yazıları burada basılmaktadır. Gazetenin daha sonra Konya'dan Ankara'ya

⁵² Mehmet Önder, **Milli Mücadele Yanında ve Safında Öğüt Gazetesi**, Ankara, 1986, s.3-76

⁵³ Nuri İnuğur, **Basın Yayın Tarihi**, s.353

taşınması söz konusu olunca Anadolu’da aynı anda iki ilde çıkan tek gazete olma özelliğini kazanmıştır.⁵⁴

Konya’da milli heyecanın ayakta tutulmasında ki en büyük faktör şüphesiz ki basındır. Öğüt gazetesi Konya halkına Türk ordusunun kazanmış olduğu başarıları her daim manşetinden vermiştir. Anadolu direnişinin dönüm noktalarından olan 1. İnönü başarısını büyük puntolar ile manşetinden vermiştir.⁵⁵

Öğüt gazetesi yaklaşan zaferi halka gün be gün duyurduğu gibi manevi ordu desteğini de esirgememiştir. Türk ordusu başlıklı bir şiir yayınlamış “ *Durma ileri marş ileri Allah için şanlı ordu, Allah Allah hep ileri diyen azmin için durdu*” mısraları ile ordunun azim ve gayesine desteğini açıkça ortaya koymuştur.

İzmir’de Yunan işgalinin devam ettiğini ve vatanın seferberlik ilanı içerisinde olduğunu satırlarına taşımıştır.⁵⁶ Vatanın işgalden kurtulmak için her türlü müdafaa hazırlığı içerisinde olduğunu yazmıştır.

Yunanlıların İzmir’den artık çekilmek durumunda olduğu Öğüt gazetesinden Konya halkına duyurulmuştur. “*Yunanistan sahile susamıştır*” başlığı ile Yunanlıların işinin artık zor olduğunu Yunan ordusundan firarların arttığını yazmıştır. Aynı zamanda Yunan ordusunun Ankara’nın işgalinden sonra ordusunun bir kısmını terhis edeceğini söylemesini inandırıcı bulmadığını açık ve net bir şekilde manşetine taşımıştır.⁵⁷

Aynı şekilde askeri başarılar arka arkaya gelmeye devam edince Öğüt gazetesi yine manşetinden bu haberleri vermiştir. Sakarya Muharebesinin kazanılmasını haberi “*Sakarya Meydan Muhaberesi lehimize halledilmiştir*” manşetiyle vatanperver Konya halkına duyurulmuştur.⁵⁸

Öğüt oldukça cesur yayınlar yapan bir gazetedir. Baskı ve sansüre aldırmadan yayınlarını yaparak gerçekleri söylemekten çekinmemiştir. Düşman sansürü sebebiyle Anadolu aydınının yayınlanamayan makaleleri Öğüt’ün sayfalarında yer almıştır.⁵⁹ Bu cesaretli tutumu İngilizlerin ve İtalyanların hoşuna gitmemiş ve gazetenin defalarca kapatılmasına sebep olmuştur.

⁵⁴ Mehmet Önder, a.g.e, s.24

⁵⁵ Öğüt, 15 Ocak 1921

⁵⁶ Öğüt, 12 Ocak 1921

⁵⁷ Öğüt, 15 Eylül 1921

⁵⁸ Öğüt, 8 Eylül 1921

⁵⁹ Mehmet Önder, a.g.e, s.7

Gazetenin Ankara'ya taşınması ise Sakarya Savaşı'nın ardından başlayan Büyük Taarruz hazırlıkları sırasında bu büyük coşkuyu sayfalarına taşıyan Öğüt'ün sahibini arayan Mustafa Kemal'in gazetenin artık Ankara'da çıkmasını istemesi ile gerçekleşmiştir.⁶⁰

Öğüt gazetesi iki sayfa olarak yayın hayatına devam etmiştir ve fiyatı beş kuruş olarak belirlenmiştir. Gazetenin Konya'dan Ankara'ya taşınmasına karar verilince Öğüt gazetesi bir ilki gerçekleştirmiş ve Anadolu'da aynı zamanda iki ilde aynı anda çıkan tek gazete olma özelliğine sahip olmuştur. İşgal dönemlerinde bütün Anadolu şehirlerine haber yapıyor olması da Öğüt'ün farklı bir özelliği olmuştur.

Öğüt gazetesi oldukça cesur yayınlar yapmaya devam edince İngilizler ve Fransızlar bu durumdan rahatsız olarak gazetenin kapatılması için ihtarda bulunmuşlardır. Öğüt gazetesi kapanmak yerine ismini "Halka Öğüt" olarak değiştirerek yayın hayatına devam etmiştir.⁶¹

Öğüt gazetesi yayın hayatına başladığı ilk günden itibaren her zaman sorunlarla karşılaşmıştır. İlkeli yayın anlayışı gereği gerçekleri olduğu gibi yansıtan Öğüt hem İstanbul Hükümeti tarafından hem de işgal kuvvetleri tarafından sürekli olarak kapatılma cezası ile karşı karşıya kalmıştır. İşgal kuvvetleri ve İstanbul Hükümeti duymak istemediği gerçeklerle Öğüt gazetesinin manşetlerinde karşılaşınca özellikle işgal kuvvetleri bu durumdan son derece rahatsızlık duymuşlardır.

İtalyanların gazeteyi basıp kapatma fikrinde ısrarlı olduğu haberini alan Öğüt gazetesi mürettipleri gazeteyi Konya'da bulunan Söylemez Baba Türbesine taşımışlardır. Gazeteni adı burada Nasihat olarak değiştirilmiş basım makineleri türbeye yerleştirilerek gazetenin ertesi gün çıkacak olan sayısı buradan dağıtılmıştır. İtalyanların gazetenin taşındığı türbeyi haber aldığını öğrenen Öğüt çalışanları gazeteyi Meram'a taşımışlardır.⁶²

Öğüt gazetesinin kapatılma haberini alan Konya halkı ilk defa bir gazetenin kapatılmasından dolayı miting yapmıştır. Konya halkının sesinin kesilmek istendiğini söyleyen halk 20 Ocak 1920 tarihinde kar ve soğuk havaya aldırmadan büyük bir miting tertip etmişlerdir. Halkın ısrarı sonucunda gazetenin kapatılma kararı çok uzun sürmemiş ve Öğüt yayın hayatına devam etmiştir.

⁶⁰ Mehmet Önder, **Milli Egemenlik Bildirileri**, s.38

⁶¹ Caner Arabacı, **a.g.e.**, s.175

⁶² Mehmet Önder, **Milli Egemenlik Bildirileri**, s.37

Nasihat Gazetesi, 17 Şubat 1920'ye kadar, yirmi üç sayı yayınlanmış, bu tarihte tekrar Öğüt ismi ile çıkmaya başlamıştır. Öğüt gazetesi bu yayın döneminde Ulusal Bağımsızlık Savaşı'nı ve Mustafa Kemal Paşa'yı destekleyen yazılar yazmaya devam etmiştir. Öğüt 'de Meclis müzakereleri, Anadolu Ajansı haberleri, Mustafa Kemal'in konuşmaları yer almaya devam etmiştir.⁶³

Bu haberlerin yanında Konya halkını haberdar edecek olan reklam haberleri, tanıtım sayfaları yer almıştır. Dönem şartları gereği mücadele haberlerine ağırlık vermiş olsa da yerel basın görevlerini de yerine getirmeye devam etmiştir. Bu durum Öğüt'ün ilkeli basın anlayışı olarak yayın hayatının devam ettiği yıllar da sürekliliğini korumuştur.

Konya'da yayın yapan Babalık, Öğüt, Halk gibi gazeteler sadece Konya'nın Milli Mücadeledeki sesi olan yayınlardan olmamış, aynı zamanda bütün Anadolu'ya seslenmiştir. Konya bu süreçte Milli Mücadele yanlısı bir tavır alarak desteğini ortaya koymuştur. İtalyanların basın üzerindeki etkisine rağmen baskının durmaması adına matbaalar taşınmış, gazetelerin baskılara rağmen isim değiştirerek yayın hayatına devam etmesi işgale Konya halkının hiçbir zaman desteğinin olmadığı ve işgali kabul etmeyeceğinin en önemli kanıtlarından birisi olmuştur.

2.DİN ADAMLARI

Milli Mücadele'nin başlamasının ardından toplumun her kesiminden hem destek hem de karşıt görüşler varlığını mücadelenin bitimine kadar sürdürmüştür. Bu grubun içerisinde din adamları da yer almıştır. Bir kısım padişaha bağlı kalmanın gereğini savunup mücadeleye karşı dururken, bir grup din adamı da Mustafa Kemal ve Kuva-yı Milliye ruhunu desteklemişlerdir.

Medreselerde sadece dini kültür eğitimi değil aynı zamanda adli ve idari alanda iyi yetişmiş kişiler eğitim almaktaydı. Buralardan mezun olanlar temelde iyi bir din eğitimi almış ama aynı zamanda da vilayet, belediye, o günün şartlarında Adliye hizmetlerinde bu önemli kişiler bulunmaktaydı. Memleketin eşraf ve ayan olarak bilinen önde gelen isimleri de bu önemli din âlimleri idi. Dönem şartları içerisinde en çok itibar edilen temelde iyi bir din ilmine sahip kişiler idi.⁶⁴ Bu gelişmelerde halkı mücadele çevresinde toplayanda, mücadeleden uzaklaştıranların içerisindeki en etkili isimler her daim din adamları olmuştur.

⁶³ Mehmet Önder, *Milli Mücadele'nin Yanında ve Saffında Öğüt Gazetesi*, s.14-22

⁶⁴ Cemal Kutay, *Cumhuriyet'in Manevi Mimarları*, İstanbul, 2013, s.93

Anadolu'nun her yerinde imam, müftü gibi din âlimleri halkı mücadele fikri etrafında toplayan ve milli ruhu galeyana getiren konuşmalar yapmışlardır. Örneğin; İzmir'in işgali üzerine 16 Mayıs 1919 günü Denizli Müftüsü Ahmet Şükrü Efendi bir miting düzenleyerek halka seslenmiştir. Aynı zamanda Rıdvan Hoca halka İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edildiğini bu işgalcilerin yurttan çıkarılmadıkları sürece ibadet dahi edilemeyeceğini ve halkın birlik olarak Milli Mücadele'ye destek vermelerini istemiştir.⁶⁵

Anadolu'da Cumhuriyet öncesi dönem ve Kurtuluş Savaşı yıllarında din her zaman dünyevi işleri yönlendiren etkili bir mekanizma olma özelliğini sürdürmüştür. Din adamları İslam anlayışında "Ruhbanlık" olmamasına rağmen insan hayatını tamamen düzenleyen şahsiyetler olma özelliklerini korumuşlardır. İmamlar özellikle kırsal bölgelerde her alanda söz sahibi olan meslek olmuştur.⁶⁶

Mustafa Kemal Paşa Milli Mücadele'nin özellikle ilk dönemlerinde gittiği her ilde öncelikle o yerin din âlimleri ile görüşmüş, kendiside zaman zaman dini içerikli konuşmalar yaparak halkın desteğini ve sevgisini kazanmıştır. Mehmet Akif Ersoy'da camilerde hutbeler vererek halkın Milli Mücadele'ye desteğini artırmaya yönelik konuşmalar yapmıştır. Üçüncü Cumhurbaşkanımız Celal Bayar'da Milli Mücadele lehinde Batı Anadolu halkını bilinçlendirmek üzere Galip Hoca takma adını kullanarak çalışmalar yapmıştır.⁶⁷

Mustafa Kemal Paşa Samsun'a asayiş durumunu tespit için çıktığı bu önemli yolda yine Paşa'yı ilk karşılayanlar din âlimleri olmuştur. Kongreler döneminde de yurdun çeşitli yerlerinden seçilerek gelen delegelerin içerisinde de, aynı zamanda kongre tertip edilmesi aşamalarında çalışanların çoğunlukla din adamları oldukları görülmekte idi.

Mustafa Kemal Paşa, o günlerde Anadolu insanını Milli Mücadele etrafında toparlayabilmekte din adamlarının ne kadar önemli bir rol oynayabileceklerini biliyordu. Kendisi Samsun'a çıkışından Ankara'ya varışına kadar gittiği pek çok yerde din adamları ile içice olmuştur. Gittiği yerlerde onlar Mustafa Kemal'i karşılayıp destek ve bağlılıklarını bildirmişler, Mustafa Kemal'de onlara itibar ve iltifat etmiştir.⁶⁸

⁶⁵ Tarhan Toker, **Kuva-yı Milliye ve Milli Mücadele'de Denizli**, Denizli, 1983, s.23-24

⁶⁶ Cemal Kutay, **İstiklal Savaşı'nın Maneviyat Ordusu**, Cilt 2, İstanbul, 1977, s.15-16

⁶⁷ Ali Sarıkoyuncu, **Milli Mücadele'de Din Adamları**, Cilt I, Ankara, 1999, s.27

⁶⁸ Ömer Turan, "Milli Mücadele Lehine kamuoyu Oluşumunda Din adamları", internet erişim, <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-45/milli-mucadele-lehine-kamuoyu-olusumda-din-adamlari>, erişim tarihi 06.09.2015

Mustafa Kemal Paşa, kurtuluş mücadelesinin başlayacağı ilk günlerde Anadolu insanını Milli Mücadele etrafında toparlayabilmekte din adamlarının ne kadar önemli bir rol oynayabileceklerinin önemini farkında idi. Mustafa Kemal Samsun'a çıkışından Ankara'ya varışına kadar gittiği pek çok yerde din adamları ile her zaman iç içe olmuştur. Gittiği yerlerde din âlimleri Mustafa Kemal'i karşılayıp destek ve bağlılıklarını bildirmişler, Mustafa Kemal de onlara itibar edip fikirlerinden yararlanmış ve iltifat etmiştir.⁶⁹

Toplumun önde gelen din adamları cami kürsülerinde, meydanlarda düzenlenen mitinglerde kurdukları cemiyetlerde, hatta cephelerde halka rehberlik etmişlerdir. Ayrıca bu uğurda hiç çekinmeden mallarını sarf edenler olduğu gibi, bir kısmı da şehit olmuştur. Bu cümlede olarak, Nisan 1920'de Gönen Müftüsü Şevki Efendi Anzavur'un adamlarınca şehit edilmiş, İvrindi de Dersiam Ali Rıza Efendi Yunan askerlerince Ekim 1920'de, Müderris Sivaslı Ali Kemal Efendi Delibaş Mehmet taraftarlarınca şehit edilmiştir.⁷⁰ Konya 'da baş gösteren Anzavur ve Delibaş hadiseleri Konya ilim adamlarının bu uğurda şehit olmalarına sebebiyet vermiştir. Anadolu'nun birçok noktasın da etkili olan bu vatanperver din âlimleri Konya'da da etkili olmuştur.

Konya coğrafi yapısı kadar, manevi yapısı ile Orta-Anadolu'nun bel kemiği niteliğinde bir şehir idi. Şehrin manevi yapısının güçlü olması burada din âlimlerinin daha etkili olmasını sağlamıştır.

Konya Anadolu şehirleri içerisinde dini misyonu olan bir şehirdir. Bu özelliğini Anadolu Selçuklu Devleti'nin başkenti olduğu dönemde kazanan Konya, Osmanlı Devleti döneminde de siyasi ağırlığını kaybetmiş olsa dahi dinsel önemi devam etmiştir. Bu durum kent halkı üzerinde din adamlarının ağırlığını artırmıştır.⁷¹

Konya'daki, aydın, ileri görüşlü birçok din adamı Milli Mücadele'nin ilk yıllarında şehir halkının ne yapacağını, neye karar vereceğini kestiremediği zamanda, onları aydınlatma sorumluluğu üstlenecektir. Millete mensup fertlerin bir yol arayışı içinde oldukları sıralarda; din adamları camilerde verdikleri vaaz, okudukları hutbelerde halkın aydınlanmasında önemli rol oynadılar.⁷²

⁶⁹ Rahmi Apak, **Yetmişlik Bir Subayın Hatıraları**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1988, s. 189-190.

⁷⁰ Ali Sarıkoyuncu, **Milli Mücadele'de Din Adamları**, Cilt II, Ankara, 1999, s. 224-248

⁷¹ **Yurt Ansiklopedisi**, s. 5137

⁷² Ahmet Avanas, **a.g.e.**, s. 23

Ali Kemali Efendi Milli Mücadele fikrinin benimsenmesine katkıda bulunan din adamlarındandır. Ali Kemali Efendi Konya’da kendisi gibi vatanseverler ile bir araya gelerek *“Vali burada İtalyanlara ve İngilizlere dayanıyor. Bunlar çok azınlıktadırlar. Eğer İtalyan ve İngilizlerin bu az kuvvetlerle şehirde, beldeyi işgal etmelerine izin verilirse bu onlara cesaret verir ve diğer şehirlerimizi de ele geçirirler. Halk toplanmalı ve işgaller protesto edilmelidir.”* demiştir.⁷³

Konya halkının aydınlatılmasında önemli rol oynayan din adamlarından birisi Ali Kemali Hoca’dır. Sivaslı olduğu için kendisine Sivaslı Ali Kemali Hoca da denilmiştir. Ali Kemali Hoca Konya’nın aydın Kuva-yı Milliyeci ve kurtuluş yanlısı isimlerinden birisi olarak ön plana çıkmıştır.

Ali Kemali Hoca ilk icazetini İçel’de aldıktan sonra Konyalı bir hoca ile tanışarak Konya’ya yerleşmiştir. Ali Kemali Hoca 1907 senesinde Mekteb-i Hukuk açılınca bu okulda *“Mecelle-i Ahkam-ı Adliye”* dersleri okutmuştur.⁷⁴ Eğitimci kimliğine hukuk dersleri vererek başlamıştır.

Memleket meselelerine ilgisiz kalmayan Ali Kemali Hoca bu ilgisinin neticesinde kendisini siyasetin içinde bulmuştur. 1907 senesinde Konya ‘da ilk defa İttihat ve Terakki Partisi’nin şubesini açmış ve kendiside Konya Heyet-i Merkeziye Reisi olmuştur. 1912 yılında yapılan seçimlerde Konya’dan Meclis-i Mebusan’a seçilerek İstanbul’a gitmiştir. İstanbul’da Meclis-i Mebusan’ın fesh tarihi olan 19 Temmuz 1912 tarihine kadar kaldıktan sonra tekrar Konya’ya dönmüştür.⁷⁵

Ali Kemali Efendi Konya’da Türk Ocaklarının kuruluşunu sağlamış, burada toplumda gelecek vaat eden gençlerin bu müesseselerde birlik ve beraberlik ruhu içerisinde bir araya gelmelerini sağlamıştır.⁷⁶ Türk Ocaklarında gençlerin birlik ruhunu kazanmasına yardımcı olunmaya çalışılmıştır.⁷⁷

Ali Kemali Hoca Konya’nın İtalya ve İngilizler tarafından işgalini kabul etmeyen yürekli grup içerisindeydi. İşgalleri protesto etmek için Konya halkını bir araya getirenlerin ve mitinglerde ön saflarda yer alanların başında gelmiştir.

⁷³ Emine Kısıklı, *“Mustafa Kemal ve Milli Mücadele’de Türk Kamuoyunun Oluşumu”*, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 7, Kasım, 2006

⁷⁴ Afif Evren, *Konya İçin*, 1944, s.15

⁷⁵ Afif Evren, *a.g.e.*, s.15-16

⁷⁶ Cemal Kutay, *a.g.e.*, s.95

⁷⁷ Mehmet Ali Uz, *Baha Veleddin Günümüze Konya Alimleri*, Konya, 1933, s.169

Konya ‘da Milli Mücadele’yi fikirde, şuurda ve vicdanda yerleştiren bin bir güçlük ve yokluk içinde istikrarlı bir yönetim kuran Müderris Ali Kemali, Mehmet Vehbi,⁷⁸ Müftü Ömer Vehbi,⁷⁹ Seydişehir Müftüsü İsmail Hakkı ve Abdulhalim Çelebi⁸⁰ gibi önemli şahsiyetlerdir. Ali Kemali Efendi, Ekim 1920’de Delibaş Mehmet’in adamlarınca şehit edilmiştir.⁸¹

Delibaş Mehmet ve beraberindeki yaklaşık 500 kişi ile birlikte 2 Ekim 1920’de Çumra’yı basması ile başlayan isyan hareketi kısa sürede Konya’da büyümüştür. İsyan Konya, Karaman, Ilgın, Ermenek, Akşehir, Kadınhanı, Eğirdir, Yalvaç gibi yerlere de sıçrayınca alanı genişlemiştir. İsyanın temel sebepleri arasında Kuva-yı Milliyeyi ret etme, hilafet ve saltanata bağlılık gibi fikirlerin ön plâna çıktığı görülmektedir.⁸²

Konya’daki Milli Mücadele’nin öncülerinden olan Ali Kemali Hoca gerici bir ayaklanma olan Delibaş hadisesi yüzünden kurtuluşu görememiştir. Delibaş ayaklanması sırasında ayaklanmacılar tarafından öldürülmüştür. Konya için Milli Mücadele’nin en önemli olduğu dönemlerde çıkan Delibaş ayaklanması hem gerici ruhu ile mücadeleye zarar vermiştir

⁷⁸ Mehmet Vehbi (Çelik) Konya’nın Hadim ilçesinde doğmuştur. 1908 yılında İkinci Meşrutiyet’in ilanı dolayısıyla Konya Mebusu olarak İstanbul Meclisi’ne katıldı. Birinci Cihan Harbi sonrasında 1919 yılında Konya Valisi Cemal Bey’in (Artin Cemal) kaçması üzerine bir süre Konya Vali vekilliği görevine getirildi. Milli Mücadelede Kuva-yı Milliye’ye büyük hizmetlerde bulundu. Aynı yıl tekrar İstanbul Mebusan Meclisi’ne Konya’dan mebus seçildi. 23 Nisan 1920 yılında Ankara’da açılan Büyük Millet Meclisi’ne Konya Mebusu olarak katıldı. Bu dönemde cepheleleri gezerek vatanın kurtarılması yolunda, askere moral destek verdi. Milli Mücadele yıllarında bir süre Meclis Reis Vekilliği görevinde bulundu. Daha sonra Şeriye ve Evkaf Vekilliği yaptı. Şeriye Vekilliği’nden ayrıldıktan ve bir süre Ankara’da ikamet ettikten sonra, Konya’ya döndü ve kitap çalışmalarına devam etti. Ayrıntılı Bilgi İçin Bkz. Ahmet Atalay, **Milli Mücadele’de Konya Kuva-yı Milliyecileri İlk Meclise Girenler**, Konya, 1997, s.5-72

⁷⁹ Ömer Vehbi Efendi, 1286 H. 1870 Miladi yılında Yalvaç’da dünyaya geldi. Ömer Vehbi Efendi, 1901 tarihinden itibaren dört yıl 250 kuruş maaşla Konya Bidayet Mahkemesi Hukuk bölümü üyeliği ile 1904 yılından itibaren de dört yıl 400 kuruş maaşla istinaf mahkemesi üyeliğinde bulundu. Konya’da Hukuk Mektebi’nin açılmasından sonra 600 kuruş maaşla Mecelle müderrisliği ve bir süre sonra maaşı 1200 kuruşa çıkartılarak aynı anda Usul-i Hukuk Müderrisliği de yaptı. Osmanlı Meclisi’nde iki defa da milletvekilliği yapan Ömer Vehbi Efendi, birinci milletvekilliği döneminden sonra, tekrar Hukuk Mektebi ile Dârü’l-Hilâfe’de Ahlâk-ı Muhammediye ve Arapça nahiv öğretmenliğinde bulundu. 1336/1920 yılında yeniden milletvekili seçilen Ömer Vehbi Efendi, İstanbul’un işgali üzerine Büyük Millet Meclisi’ne katıldı. Halkın arzusu üzerine milletvekilliğinden ayrılarak 1922 yılında Konya Müftülüğü’nü kabul etti. Bu arada Dârü’l-Hilâfe’de Mecelle Muallimliği ile Alâeddin Camii vaizliğini birlikte yürüttü. Milli Mücadele’de aktif görevler yüklenen Yalvaçlı Ömer Vehbi Efendi, bir ara Müdafa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Muvakkatesi Reisliği’nde de bulundu. Ayrıntılı Bilgi İçin Bkz. Ahmet Atalay, **Konya Kuva-yı Milliyecileri**, Konya, 1997, s.77-98, Cemal Kutay, **Cumhuriyetin Manevi Mimarları**, İstanbul, 2013, s.99

⁸⁰ Babası Abdulvahit Çelebi’nin Ölümü Üzerine 1907’de ilk defa dergaha postnişin olan Abdulhalim Çelebi üç defa bu makama gelmiştir. Birinci Büyük Millet Meclisinde Konya Milletvekili olarak katılmıştır. 1926 yılında vefat etmiştir. Cemal Kutay, **Cumhuriyetin Manevi Mimarları**, s.108, “Konya’nın Köklü Tanınmış Aileleri ve İsimleri”, **Akademik Sayfalar Dergisi**, Cilt 14, Sayı 12, Şubat, 2014

⁸¹ Hasan Güzel, **Konya’da Milli Mücadele’yi Destekleyen Din Adamları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1988, s.20

⁸² Osman Akandere, “3 Numaralı Konya İstiklâl Mahkemesinin Konya İsyanı ile İlgili Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne Sunduğu Raporu” internet erişim <http://e-dergi.atauni.edu.tr/atauniad/article/viewFile/1025001110/1025001103>, erişim tarihi 15.06.2015, s.59-60

hem de Konya’da Milli Mücadele’de birlik duygusunun oluşmasına öncülük eden Ali Kemali’nin hedeflerinin yarım kalmasına sebep olan bir ayaklanma olmuştur.

Konya ‘da Kurtuluş mücadelesinin canlanmasında öne çıkan bir diğer isim ise Şeyh Ahmed es-Şerif es-Sunusi’dır. Sunusi tarikatının lideri olan Şeyh Ahmed Sunusi hem Konya’da hem Anadolu’nun güney ve doğu illerinde Milli Mücadele hareketinin desteklenmesi üzerine önemli fetvalar vermiştir. 1.Dünya Savaşı’nın çıkması üzerine Osmanlı Devleti’nin yanında yer alarak İslam Birliği’ni savunmuştur.

Şeyh Sunusi 1918’de Mondros Mütarekesi’nin imzalanması üzerine İslam ülkelerine “İslam Birliği” için yapacağı geziye çıkamamıştır. İtilaf Devletleri’nin İstanbul’a gelmesi üzerine Osmanlı hükümet Şeyh Sunusi’yi bütün maiyetiyle Bursa’ya yerleştirdi.⁸³ Fakat Yunanlıların Bursa’yı işgal etmeleri üzerine Ankara Hükümeti tarafından Konya’da ikamet etmesi temin edildi.⁸⁴

Şeyh Sunusi Konya’da bulunduğu süre içerisinde birlik mesajları içeren konuşmalar yaptı. Konya’da kaldığı süre içerisinde Mustafa Kemal’le sıkı işbirliğinde bulunan Şeyh Sunusi, Ankara’ya gittiğinde bizzat Mustafa Kemal tarafından karşılanmıştır.⁸⁵

Şeyh Sunusi’de Konya’da birlik mücadelesini destekleyen önemli din âlimlerinden olmuştur. Mustafa Kemal ve silah arkadaşları tarafından da önem verilmiş sözü makûl bir âlim olarak dinlenmiştir. Şeyh Sunusi kurtuluşun birlik olmaktan geçtiğini ve bu mücadelenin bu şekilde kazanılacağına inanmıştır.

Ali Kemali Efendi ve Şey Sunusi’nin yanı sıra Konya Müftüsü Ömer Vehbi Efendi, Hadimli Mehmet Vehbi Hoca Efendi, Gilisralı Hacı Tahir Efendi,⁸⁶Abdulhalim Çelebi,

⁸³ **İslam Ansiklopedisi**,Türk Diyanet Vakfı Yayınları,Ankara,2002s.529-531

⁸⁴ Ahmet Avanas,**a.g.e**,s.25

⁸⁵ Ahmet Avanas,**a.g.e**,s.25-26

⁸⁶ Konya Hukuk Mahkemeleri üyeliğinde ve reis vekilliğinde bulundu. Meclis-i Umumi Vilayet ve Daimi Encümen üyeliklerinde de bulundu.Milli Mücadele Döneminde büyük hizmetleri verdi. Sivaslı Ali Kemâli Efendi ile Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti’nin kuruluşunda bulundu ve Ali Kemâli’nin vefatından sonra da, aynı cemiyetin başkanlığını üstlendi.Ordunun ihtiyaçlarının giderilmesinde önemi çalışmalar yaptı. İane Cemiyeti ile Milli Muavenet Cemiyeti’nin hizmetlerini de başarı ile yürüttü. Su Komisyonu başkanlığında da bulundu.Ayrıntılı Bilgi İçin Bkz,Cemal Kutay,**Cumhuriyetin Manevi Mimarları**,s.105

Saatçızade Rıfat Hoca Efendi, Hamdi Zade Abdulkadir Efendi⁸⁷ gibi isimler hem din âlimliği hem de eğitimci kişilikleri ile Konya halkına yol gösterici olmuşlardır.⁸⁸

Bütün din âlimlerinin yanı sıra Mevlevilik Dergâhında⁸⁹ halk üzerinde oldukça büyük etkisi vardır. Mevlevilik uzun yıllar boyunca benimsemiş olduğu dinsel anlayışı ile geniş kitleleri etkilemiş ve en yabancı insanların dahi İslam kültürüne sempati duymasını sağlamıştır. Mevlevilik, XVII. yy.dan itibaren adeta bir devlet kurumu hâline gelmiş bulunmaktaydı.⁹⁰

Mevlevihaneler Milli Mücadele yıllarında üzerlerine düşen görevi yerine getirmişler ve halkın Milli Mücadele yanında birlik olması için gerekli çalışmaları yapmışlardır. Kendilerini halka ve devlete karşı sorumlu hisseden Mevlevihaneler sorumluluk duygusu ile hareket ederek gereken yardımı yapmışlardır.

Özellikle Abdulhalim Çelebi babası Abdulvahit Çelebi'nin ölümü üzerine Konya Mevlevî Dergahı⁹¹ Postnişin görevi üstlenince halk üzerindeki etkisi daha da artmış hem Milli Mücadele döneminde mitinglerin tertip edilmesinde önemli rol oynarken aynı zamanda 1. Büyük Millet Meclisinde de Konya Milletvekili olarak görev yapmıştır.⁹²

⁸⁷ Hamdi Zade Ragıp Efendi, bir yayıncıdır. Vali Cemal Bey döneminde Selçuklu ve Osmanlı eserlerini düzenleyip Milli Kütüphane kurmak istediye de izin verilmedi. Konya'nın önemli alimlerindendir. Ayrıntılı Bilgi Bkz,Cemal Kutay,**Cumhuriyet'in Manevi Mimarları**,s.119

⁸⁸ Cemal Kutay,**a.g.e**,s.26

⁸⁹ Mevlevilik, 13. yüzyılda yaşamış Mevlana Celaleddin Rumi'nin görüşlerini içeren ve tasavvufi düşünceleri üzerine şekillenen , kendisinin ölümünün ardından gelişen tarikat olarak tanımlanmaktadır. Mevlana'nın oğlu Sultan Veled Çelebi döneminde tarikat kuralları ve gerçek şekli ortaya çıkmıştır. Töre ve ayinleri belirli kurallarla çerçevelemiştir. Bu tarikata girenlere "Mevlevi",toplantı ve ayinlerin yapıldığı yerlere de "Mevlevihane" denilirdi. Tarikatin başı "çelebi" diye isimlendirilirdi ve bu kişiler Mevlana'nın torunları arasından seçilirdi. Mevlevi tarikatına baş seçilen Çelebi,Konya'da Mevlana'nın türbesi olan dergahta otururdu.Mevlevilik XIV. yüzyılın ilk yarısında âyin, erkân ve kıyafet açısından da kuruluş sürecini tamamlayarak XV. yüzyıla intikal etmiştir. Ulu Ârif Çelebi'nin ardından çelebilik makamına sırasıyla Şemseddin Âbid Çelebi ve Hüsâmeddin Vâcid Çelebi geçmiştir.**İslam Ansiklopedisi**,Cilt 29,s.469,**Türk Kültürü ve Edebiyatında Mevlâna ve Mevlevilik Sempozyumu Bildirileri**, S.Ü. Mevlâna Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları,Konya,2007

⁹⁰ Nuri Köstüklü, **Vatan Savunmasında Mevlevîhaneler (Balkan Savaşları'ndan Millî Mücadeleye)**, Çizgi Kitabevi Yayınları, 1. Baskı, Konya 2005,s.19

⁹¹ Konya Mevlana Dergahı;Hz. Mevlâna'nın babası Bâhâeddin Ülema Sultan Veled'in 1231 yılında vefatı üzerine, Selçuklu Sultanlarının Gül Bahçesi olarak bilinen günümüzdeki Mevlâna Dergâhına defin edilmesiyle bu bahçe önce mezarlık olarak kullanılmaya başlanmış,17 Aralık 1273 yılında Hz. Mevlâna'nın vefatı üzerine onunda defini aynı bahçeye yapılmıştır. 274 yılı sonbaharında tamamlandığı kabul edilen türbesi ve onun etrafında gelişen mimari mekanlar Mevlâna Dergahı haline dönüşmüştür. Konya Mevlâna Dergahı 1925 yılında tekke ve zaviyelerin kapatıldığı tarihe kadar Mevleviliğin Merkez Asitânesi olmuştur. Dergah 1926 yılında Konya Asarı Atika Müzesi olarak düzenlenmiş ve 1927 yılında da hizmete açılmıştır.1954 yılında da Mehmet Önder'in Müze Müdürlüğü zamanında yeniden yapılan teşhir ve tanzimle Mevlâna Müzesi olarak düzenlenmiştir. Naci Bakırcı, **"Konya Mevlâna Dergâhı"**, **İstem**, Yıl:5, Sayı:10, 2007,s.195

⁹² Cemal Kutay,**a.g.e**,s.95-119

3.KONYA'DA BULUNAN EĞİTİMCİLERİN MİLLİ MÜCADELE'YE KATKILARI

Anadolu işgalinin ardından tüm yurttaki bütün meslek grupları bu haklı kurtuluş mücadelesine destek verirken eğitimcilerde desteklerini esirgememişlerdir. Bu noktada halkı aydınlatma, yeni nesilleri milli bilinç ile birlikte yetiştirme faaliyetleri sadece okullarda ders sıralarında kalmamış meydanlarda, mitinglerle ve cephelerde hem öğretmenler hem öğrenciler desteklerini göstermişlerdir. Konferanslar, bilinçlendirme programları düzenlemişler gazete ve mecmualarda yazılar yazmışlardır. Cephe gerisinde de dönemin en önemli teşkilatı olan Müdafaa-i Hukuk v.b cemiyetlerine yardımcı olmuşlardır.

Milli Mücadelede okullar ve eğitimciler aracılığıyla milli duyguların yayılmasına önem verilmiştir. Mücadele döneminde yurdun işgallerden kurtulması için en önemli stratejik planların yapıldığı binalar yine okul binaları olmuştur. Milli Mücadele ordu karargâh toplanma yerleri de yine güvenlik açısından okul binaları olarak kullanılmıştır. Anadolu savunması için önemli kararlar alınan hem bölgesel hem de büyük katılımlarla gerçekleşen kongreler dönemi de yine eğitim kurumlarının binalarında gerçekleşmiştir.

Mustafa Kemal'in şehir ziyaretleri sırasında ilk olarak ziyaret ettiği kurumlar arasında her zaman önceliği okullar olmuştur. Öğretmen ve öğrencilerin gelecek nesiller olduğunu ve toplumun milli şuurla bilgilendirilmesi için öncelik verilmesi gereken alanın eğitim olduğunu her zaman vurgulamıştır. Mücadele sonrasında da İnkılâplar sürecinde de en çok eğitimin millileştirilmesi noktasında çalışmalar yapılmıştır.

Milli Mücadele dönemi eğitim sistemi de vatan müdafaası ve milli kimliğin kazanılmasını sağlamak amacıyla olmuştur. Çünkü en çok ihtiyaç duyulan nesil vatan ve milletin içerisinde bulunduğu durumdan habersiz hareket etmeyen bir nesildir.

Milli Mücadele dönemi eğitim anlayışı Konya okullarında da hâkimdir. Her okul kendi bünyesinin elverdiği oranda kurtuluşumuza destek vermiştir.⁹³ Eğitimciler ve öğrenciler bu yolda katkılarını esirgememişlerdir.

Konya öğretmenleri de o dönemde hem Konyalı olup hem de şehir dışından gelen eğitimcilerle birlikte Milli Mücadele için en ön saflarda yer alarak her cemiyetin içerisinde ve işgale karşı her protesto gösterisinin içerisinde yer almışlardır.

⁹³ Caner Arabacı, **Milli Mücadele'de Konya Öğretmenleri**, Konya, 1991, s.14-15

Milli Mücadele döneminde Konya’da öne çıkan eğitimci kimliklerden bir tanesi Sivaslı Ali Kemali Efendi’dir. Konya’nın işgal günlerinin en kritik olduğu günlerde Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti’nin başına geçerek önemli hizmetler de bulunmuştur.

Ali Kemali Bey aslen Sivaslıdır ve babası da müderristir.⁹⁴ Yetiştği aile de eğitimci olduğu için ailesinden de aldığı eğitimle iyi bir hatip ve eğitimci olmuştur. Ali Kemali Bey Mısır’da medrese tahsili görmüştür ve iyi derece de Arapça öğrenmiştir.⁹⁵ Ali Kemali Bey Rumcada bilmektedir. İçel’de Kazasker Ayni Efendi’den tefsir ve fıkıh derslerini tamamlamasının ardından buradan icazetini almıştır. Konya’da da eğitimine devam eden Ali Kemali Bey İplikçi Medresesi’ne müderris olmuştur. Evlendikten sonra Konya Mekteb-i İdadisine Ulum-u terbiye öğretmeni olarak atanmıştır ve burada çok aktif bir çalışma pozisyonu sergilemiştir.

Siyasi hayatına İttihat ve Terakki partisi üyeliği ile başlamıştır ve Konya’da partinin ilk öncülerinden olarak şubelerini açmıştır.⁹⁶ Mücadele hareketleri Konya’da başladıktan sonra en ön saflarda Ali Kemali ve arkadaşları görülmeye başlanmıştır. İstanbul Hükümetinin Anadolu’nun belirli noktalarına göndermeye başladığı Heyet-i Nasiha’lar⁹⁷ Konya’ya da gelmiştir. Vali Cemal Bey’in de tutumları ile Konya tamamen işgal bölgesi halini almaya başlamışken Ali Kemali Bey bu duruma itiraz edilmesi konusunda arkadaşları ile birlikte bir bildiri yayınlamışlardır.

Valinin İngiliz ve İtalyanlarla yapmış olduğu iş birliğinin halkın birlik olması durumunda yıkılacağını söylemiştir. Halk toplanmalı ve işgal protesto edilmelidir. Cemal Bey’i Konya’dan gönderene kadar cahiline tutumlardan uzak durulmasını, bu süreçte aklına ve birleştirici gücüne inanılan kimselerden önderlik etmelerini istemiştir.⁹⁸

Ali Kemali Bey aynı zamanda Konya Müdafaa-i Hukuk Konya Heyet-i Merkeziyesi üyelerine seçimle dahil olmuştur.⁹⁹ Ali Kemali’nin yanında; Mevlana Postnişini Abdulhalim

⁹⁴ Mehmet Önder, **Bilgin Sivaslı Ali Kemali Hayatı ve Şahsiyeti Eserleri**, Konya, 1954, s.7

⁹⁵ Mehmet Önder, **a.g.e.**, s.10

⁹⁶ Mehmet Önder, **a.g.e.**, s.38

⁹⁷ Ayrıntılı Bilgi İçin Bkz, Mevlüt Çelebi, **Heyet-i Nasiha (Anadolu ve Rumeli Nasihat Heyetleri)**, İzmir, 1992

⁹⁸ Cemal Kutay, **a.g.e.**, s.66

⁹⁹ Konya Müdafaa-i Hukuk Grubunun kurucuları: Konya Vilayeti Re’is : Vâli Galib Paşa Hazretleri. Azâlar : Hâcî Tahir Efendi , Mektubcu Kâzım Bey -zâde Rifat Efendi , Tüccârdan Ahi Baba-zâde Yusuf Efendi , Hâcî Süleyman Efendi , Jandarma Alay Kumandanlığından Müttekâ’id Kaim-makam İsmail Bey , Da’va vekili Mustafa Şevki Bey , Tahir Paşa-zâde Cevdet Bey , Mecid Bey-zâde Afif Efendi , Ereğli eşrâfından Fuad Bey’dir. Ayrıntılı Bilgi İçin Bkz, Mesut Aydın, **“Cumhurbaşkanlığı Arşivi Belgeleri Işığında Müdafaa-i Hukuk Grubu’nun Kuruluşu ve Ülke Genelinde Gruba Ait Heyet-i Merkeziye Listelerinin Oluşturulması”**, internet erişim

Çelebi, Müftü Yalvaçlı Ömer Vehbi Efendi, Mevlana Sertariki Adil Çelebi, Müftüzade Cevdet, Hacı Mindizade Süleyman, Gilisralı Hacı Tahir, Hacı Bahri Efendizade Mümtaz Bahri Bey cemiyet üyeleri arasındadır.¹⁰⁰

Ali Kemali ve arkadaşlarının çabaları etkili olur ve mitingler düzenlenmeye başlar. Ali Kemali Bey eğitimci kişiliğinin yanında hatiplik özelliğini de kullanarak halka oldukça yararlı olmuştur.

Ali Kemali Bey'in öncülüğünde kurulan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti oldukça başarılı çalışmalara imza attığı gibi askerin her açıdan desteklenmesi gerektiğini de biliyorlardı. Bunun için Anadolu 'da ilk örneği olan Muavenet-i Milliye Cemiyetini kurmuşlardır. Askere her türlü maddi desteği sağlayamaya çalışan bu cemiyet¹⁰¹ Konya eğitimcilerinin büyük fedakârlıkları sonucunda oluşmuştur.

Milli Yardım Cemiyeti'nin kurucuları Ali Kemali, Gilisralı Hacı Tahir Hoca Efendi ve Ömer Vehbi Efendi'dir. Amaçları milli kuvvetleri ayakta tutacak her türlü maddi desteği verebilmektir.¹⁰² Cemiyeti kuranların ortak özellikleri hepsinin eğitimci ve iyi birer hatip olmalarıdır. Halk ile iç içe olmaları ve halka yakın bir dil kullanmaları Cemiyet üyelerinin halk tarafından benimsenmesini sağlamıştır.

Ali Kemali Bey öğrencileri tarafından oldukça sevilen ve iyi bir mantık bilgisine sahip olan önemli bir insandı. Mizan 'el- Mantık el-İsagoci adlı Arapça mantık eseri Konya Vilayet Matbaası¹⁰³ tarafından basılmış ve okullarda okutulmuştur. Ali Kemali'nin Hayalat adlı bir eseri daha vardır.¹⁰⁴

Ali Kemali Bey oldukça nüktedan da bir insandır. Hazır cevaplı olması ve önemli meselelerde kısa ve öz verdiği cevaplarla halk tarafından fikrine başvurulmuş bir kişiliktir.

Nüktelerinden bir örnek olarak :

http://www.turkishstudies.net/Makaleler/359716436_07Ayd%b1nMesut-trh-97-137.pdf

,erişim

tarihi,14.09.2015

¹⁰⁰ Cemal Kutay,a.g.e,s.70

¹⁰¹ Cemal Kutay,a.g.e,s.72-73

¹⁰² Cemal Kutay,a.g.e,s.28

¹⁰³ Konya Vilâyet Matbaası Konya Valisi Burdurlu Ahmet Tevfik Paşa zamanında 1867 yılında kurulmuştur.ilk baskı makinesi Londra'dan getirilmiştir.Bunun yanında Türkçe(Osmanlıca), Rumca, Latince hurufat (harf baskı makinesi) makineleri alınmıştır. Matbaanın ilk yeri Konya hükümet konağının zemin katı olmuştur. Matbaanın il dönemlerinde Konya'nın önemli gazeteleri olan Babalık ve Öğüt'ün basımı da burada gerçekleşmiştir. Ayrıntılı Bilgi İçin Bkz,Caner Arabacı, "Vilâyet Matbaaları ve Konya Vilâyet Matbaası",Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları,sayı 2,2002

¹⁰⁴ Mehmet Önder,a.g.e,s.78

Bir gün müftü efendinin dairesinde sohbet etmektedirler. İçeriye, pür telaş bir hoca girer ve:

-Efendiler, Müslümanlık elden gitti! Herkes hayretle sebebini sorar. Hoca:

-Bir kadın gördüm çarşıda, çarşaflydı ama, ayağında kırmızı çorap vardı. Artık Müslümanlık kaldı mı? diye yanında kilere sorar. Ali Kemali Bey dayanamaz ve cevap verir.

-Kırmızı çorapla gidecek Müslümanlığın... Yahu yapmayın, asıl siz Müslümanlığı baltalıyorsunuz.¹⁰⁵ diyerek cevap verir.

Ali Kemali Bey Delibaş Mehmet isyanında asiler tarafından hedef gösterilerek öldürülmüş ve cesedi Hükümet Konağının bulunduğu sokağa bir at arabasıyla getirilerek sokağa atılmıştır.

Eflatun Cem Güney ve Hüseyin Refik Kırış'ta Konya dışında eğitim alıp Milli Mücadele döneminde Konya'da bulunup Konya 'ya destek veren eğitimcilerdendirler. Milli Mücadele döneminde hem Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerine yardımda bulunmuşlar hem de Konya eğitim kurumlarında desteklerini vermişlerdir.

Hüseyin Refik Babalık gazetesinde makaleler yayınlamış ve İslam dininin hoşgörü dini olduğu halde neden bu kadar karışıklık içerisinde ve düzen bozukluğu içerisinde kaldığı konusunda makaleler yazmıştır.¹⁰⁶

Milli Harekete gereken desteğin verilmesi halinde İslam âleminin ve Müslümanlığın kurtulacağını söylemiştir. Bu mücadele fikrinde olan herkesinde iyi bir Müslüman olma yolunda ilerleyen gönüllü insanlar olduğunu ifade etmiştir.

Ahmet Necati Atalay Konya'da doğmuş ve eğitim hayatını yine Konya'da devam ettirmiştir. Konya 'da lise ve ilkokullarda öğretmenlik görevini sürdürmüştür. Hem ailesi hem de kendisi kurtuluş mücadelesi süresince her zaman bu fikrin savunucusu ve destekçisi olmuşlardır.

Ahmet Necati'nin kendisinin de ifade ettiği gibi hem mücadele sırasında hem de Cumhuriyet yönetimi kurulduktan sonraki bütün İnkılâp süreçlerinde yer almıştır. Caner Arabacı'nın eserinde kardeşiyle yapılmış olan röportajda kardeşi, ağabeyi Ahmet Necati'nin şapka devriminden sonra Konya'da ilk hasır şapkayı ağabeyinin giydiğini söylemiştir. Yazı

¹⁰⁵ Mehmet Önder, a.g.e, s.28

¹⁰⁶ Babalık, 20 Şubat 1922

devriminden sonra ise yeni yazıyı Konya’da benimseyen ilk ailenin Atalay Ailesi olduğunu söylemiştir. Hasır Şapka ise Avrupa’da ithal edilen bir şapkadır.¹⁰⁷

Mehmet Muhlis Koner Milli Mücadele de Konya’da hem öğretmenlik yapmış hem de Konya’da yöneticilik yapmıştır. Bunu yanında mecmua ve gazetelerde yazılar da yayımlamıştır. Öğrencilerin mecmua çıkarma isteklerini desteklemiştir ve yazılarıyla da yardımcı olmuştur.

Konya ‘da önemli hizmetler yapmış olan Mehmet Muhlis Koner 1917 senesinde belediği reisidir ve Konya’ya ilk atlı tramvay hattı onun döneminde yapılmıştır. Belediye reisliği yaptığı dönemde eğitimci kişiliğini de sürdürmüştür. Anadolu İntibah Mektebi’nde ve Konya Sultanisin de Fransızca ve Felsefe dersleri vermiştir.¹⁰⁸ Hem eğitimci kimliğini kullanarak hem de yönetici kimliği ile mücadele öncesi ve sonrasında Konya’ya olan katkıları devam etmiştir.

Mehmet Muhlis Koner Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin cephe gerisinde orduya ne kadar destek olduğunun da farkındaydı. Bu cemiyet ve yürütmüş olduğu faaliyetleri her zaman desteklemiştir. Cemiyetlerin organize etmiş olduğu mitinglere katılım sağlamıştır. 15 Ocak 1920 tarihinde yapılan Büyük Konya Mitinginin tertip komitesi üyelerinden biri de Mehmet Muhlis’tir.¹⁰⁹ Mehmet Muhlis’in de aralarında bulunduğu aydın kitlenin yönetmiş olduğu bu miting milli kurtuluş fikrinin Konya’da oluşma sürecinde oldukça etkili olmuş ve büyük ses getirmiştir.

Mehmet Muhlis Milli Mücadele döneminde Cemiyet-i Hayriye (Türkleri Yükseltme Cemiyeti) kurulmuştur. Sağlık, yardım ve harpten zarar gören halka yardım için kurulan cemiyetin kurucu azalarındandır. Bu cemiyet halkla birlikte ve halkın içerisinde seçilen isimlerle Konya halkının harp ve işgale karşı verilen mücadele sırasında maddi ve manevi olarak alınan yaraların sarılması için uğraş vermiştir.

Mümtaz Bahri Kuru Milli Mücadele döneminde Konya’da Konya için çalışan önemli eğitimcilerden birisidir. Konya’da doğmuş büyümüştür ve eğitim hayatını Konya’da tamamlamıştır. Mümtaz Bahri hem eğitimci olarak hem de vatanın kurtuluş mücadelesinde Konya halkının yanında olan bir isim olmuştur.

¹⁰⁷ Caner Arabacı, a.g.e, s.129-130

¹⁰⁸ Caner Arabacı, a.g.e, s.163-164

¹⁰⁹ Mehmet Önder, a.g.e, s.53

Öğrenimini tamamladıktan sonra 1906'da Konya Maarif İdaresi Mekatib-i İbtidaiye Kâtibi olarak başlamış daha sonra İdadi Mektebinde vekil öğretmenlik görevi üstlenmiştir. Ardından Hukuk Mektebini bitirmiş ve ekonomi eğitimi için Fransa'ya gönderilmiştir. Konya 'da kurulan Anadolu İntibah Mektebine müdür olarak atanmıştır. 24 Nisan 1922'den 25 Eylül 1924 tarihine kadar Konya Sultanisi'nde Türkçe, Hukuk ve İktisat dersleri okutarak eğitimci yönünü devam ettirmiştir.¹¹⁰

Mümtaz Bahri Kuru Konya'da eğitime önemli katkılar sağlamıştır. Konya'da ilk özel okulun açılmasında öncü olmuştur ve okul Mümtaz Bahri'nin çalışmaları neticesinde açılmıştır.¹¹¹ Mümtaz Bahri Kuru eğitimci kimliğini okullar dışında vermiş olduğu konferanslar ile de sürdürmüştür.¹¹²

Konya 'da Milli Mücadele döneminde çok fazla etkili olamasada zaman kaybına neden olan Bozkır Ayaklanmasını bastırmak için Konya'da oluşturulan Nasihat Heyetleri Bozkır'a gönderilerek halkı uyaran ve bu isyandan vazgeçmeleri konusunda ikna etmek için çalışmalar başlatan Heyet'in içerisinde Mümtaz Bahri de vardır.¹¹³

Konya'nın Bozkır ilçesinde meydana geldiği için isyan bu isimle anılmıştır. Ulusal direnişin güçlenmesini ve gelişmesinin gecikmesine sebep olan bir ayaklanmadır. Mustafa Kemal Paşa'nın, komutanlara Mondros Mütarekesi'nin uygulanmasına davet eden telgraflarına olumlu yanıt veren Cemal Paşa İstanbul'a çağırılmıştır. Ardından görevi devralan Albay Selahattin de kısa bir süre sonra görevinden ayrılınca, İngiliz Muhipler Cemiyeti ve Damat Ferit'e bağlılığıyla bilinen Vali Cemal Bey Konya'da kısa sürede etkinliğini artırmıştır.¹¹⁴ Birinci Bozkır Ayaklanması¹¹⁵ bu durum neticesinde Vali Cemal ve İstanbul'da

¹¹⁰ Caner Arabacı, a.g.e, s.171-174

¹¹¹ Mehmet Önder, **Mümtaz Kuru**, Ülkü Basımevi, Konya, 1954, s.11-12

¹¹² **Babalık**, 28 Ekim 1923

¹¹³ **Yurt Ansiklopedisi**, Anadolu Yayıncılık, İstanbul, 1981, Cilt VII, s.5140

¹¹⁴ H. Adnan Önelçin, **Nutuk'un İçinden**, İstanbul 1981, s. 36

¹¹⁵ Konya Valisi Cemal Bey ve İstanbul'da İngiliz Papaz Frew ile ilişkide bulunan Bozkırlı Zeynel Abidin ve arkadaşlarının körüklemesiyle Bozkır ayaklanmaları çıkmıştır. 27 Eylül 1919 tarihinde başlayan bu ayaklanma, Kürtoğlu Musa Bademli'ye; Hacı Halil, Güzel Çavuş gibi elebaşları Apa, Dinek, Hisarlık ve civar köylerden topladıkları çoğu silahsız, 1000 - 1500 civarındaki çapulcu ile Bozkır'ı bastılar. Bozkır'daki jandarmaların silahlarını alarak, Askerlik şubesi depolarıyla kasaba zenginlerinin ev ve mağazalarını soydular. Bu duruma karşı koymak isteyen kişileri ise öldürdüler. 28 Eylül'de Beyşehir'deki 7. Suvari Alayı'ndan bir bölük asker, bunların üzerine gönderildi. Akşama kadar devam eden çarpışma sonunda Süvari Bölüğü çekilmek zorunda kaldığından, ayaklanma bastırılmadı. Bu olaydan sonra Konya'dan gelen nasihat heyeti konuşmaları olumlu sonuç verdi. Oluşturulan nasihat heyetlerin amacı isyancıları daha fazla kıskırtmadan olaylara son vererek, mücadelenin yoğun olarak yaşandığı bu dönemlerde bir iç ayaklanma ile uğraşmamaktır. Asilere Bozkır'a Milli Kuvvetler gönderilmeyeceği garantisi verilerek 4 Ekim 1919'da isyan son buldu. Selçuk Duman, "Ali Rıza Paşa hükümetinin kuruluşu", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 12, Sayı: 2, Elazığ, 2002, Sayfa, 342

İngiliz Papazı Frew ile ilişkisi olan Bozkırlı Zeynelabidin ve arkadaşlarının kışkırtması sonucu başlamıştır.

Bozkır ayaklanması sırasında Konya’da oluşturulan Nasihat Heyetleri işgallerin başladığı ilk dönemlerde İstanbul Hükümeti’nin oluşturmuş olduğu Nasihat Heyetleri ile benzerlik göstermez. İstanbul ‘da oluşturulan Nasihat Heyetleri işgallere ses çıkarılmaması ve işgal kuvvetlerinin yapmış olduğu faaliyetlerin geçici olduğunu halka inandırmaya çalışmışlardır.

Bozkır ayaklanması sırasında oluşturulan Nasihat Heyetleri ise ayaklanmanın son bulması ve asıl düşmanla savaşılmaması gerekirken halkın kendi içerisinde bölünmemesi gerektiğini inanan aydın kesim tarafından oluşturulan vatan müdafaasından yana olan insanlar tarafından oluşturulmuştur.

30 Eylül 1921 tarihinde Konya’da kurulan Türk Cemiyet-i Hayriyesi (Türkleri Yükseltme Cemiyeti) nin üyelerinden biri de Mümtaz Bahri’dir. Ancak Mümtaz Bahri eğitim için önemli çalışmalar yapan Maarif Encümeni’nin yaptığı çalışmalarda büyük rol üstlenirken, eğitimle kalıcı bir zaferin kazanılacağına inanan bir tavır sergilerken Mümtaz Bahri bir süre sonra öğretmenliği bırakarak bankacı olmuştur.

Mümtaz Bahri aynı zamanda Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Konya Heyet-i Merkeziyesi’nin kurucuları arasında yer alarak idare heyeti üyeliği ile önemli çalışmalar yapmıştır.¹¹⁶

Mümtaz Bahri’de diğer Konya öğretmenleri gibi gönül birliği yapmış olduğu Kuva-yı Milliyeciler, Mustafa Kemal ve silah arkadaşlarının yanında bu haklı mücadele için çalışmıştır.

Selçuk Es Meşrutiyet Döneminden Cumhuriyet’e önemli yazılar kaleme almış Konya’nın önemli yazarlarından biridir. Yeni Konya, Sabah, Şehir Postası, Anadolu’da Hamle gazetelerinde “Yakın Konya Olaylarına Ait Sohbetler” başlığı altında, Konya tarihine ait yazılar yazmıştır.¹¹⁷

Mehmet Ferit Uğur’da Milli Mücadele dönemi Konya’sında önemli hizmetlerde bulunan bir eğitim kimliktir. Milli Mücadele sırasında Konya’da Milli Eğitim müdürlüğü

¹¹⁶ Yaşar Semiz, “Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti”, **Konya Ansiklopedisi**, Cilt 4, Konya, 2014, s.92-93

¹¹⁷ Necmi Uyanık, “Yaşadıkları ve Yazdıklarıyla Konya’da Bir Gazeteci: Selçuk Es”, **Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Yıl 2009, S.1 s. 172

yapmıştır. İlk görev yeri Konya İdadi'si olmuştur ve burada Türkçe, coğrafya dersleri vererek başarılı çalışmalara imza atmıştır.

Mehmet Ferit Konya'da göreve başladığı yıllarda mücadelenin en çetin dönemlerinin yaşandığı yıllardır. Konya'da da gerici bir ayaklanma olan Delibaş Mehmet Ayaklanması çıkmış ve Konya'daki vatandaşlar üzerinde baskıları artmaya başlamıştır. Böyle bir dönemde Müdafaa-i Hukuk Cemiyetine üye olur aynı zamanda da Kuva-yı Milliye hareketini destekler. Ferit Bey aynı zamanda Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin (Kızılay)¹¹⁸ yönetim kurulunda yer alır ve her alanda Milli Mücadelenin yanında ve yardımcısı olduğunu gösterir.¹¹⁹

Konya öğretmenleri Milli Mücadele'nin yanında olmuştur. Konya için ve Anadolu müdafaası için kurulan cemiyetlere destek vermişlerdir. Hem Kuva-yı Milliye sürecinde gönüllü birliklere destek vermişlerdir. Kurulan Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri ile kurtuluş mücadelesini hem protesto ve mitinglerle hem de halkı bilgilendirme süreci olarak değerlenmişlerdir.

Düzenli ordu birlikleri kurulduktan sonra da askere Tekâlîf-i Milliye sürecinde ellerinde var olan bütün maddi değerlerle destek olmuşlardır. Konya okul binaları da mücadele sırasında askerin ve aydın sınıfın işlerini kolaylaştırdığı ve ihtiyaç dahilinde hastane, askeri karargâh ya da mitinge hazırlık sınıfları olarak kullanılmıştır.

Eğitim hizmetlerinin kesintiye uğradığı bu dönemlerde hem Konya'da hem de Anadolu'nun birçok noktasında öğretmenler yılmadan okul dışında derslerini vermeye devam etmişlerdir. Halkın yanında olup dayanışma duygularını artırmaya yönelik faaliyetler sürdürmüşlerdir. Milli Mücadele yıllarında okullar toplumun tüm ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak kullanılmıştır. Öğretmenler de hem bir sağlık çalışanı gibi hastalara yardım ederken hem de gerektiğinde yerel yönetim idarecisi gibi hizmet etmişlerdir. Okullar çoğu

¹¹⁸ 1868 yılında İstanbul'da Mecruhin ve Marda-i Askeriyeye İmdad ve Muavenet Cemiyet-i Osmaniyesi adıyla kurulmuştur. Osmanlı Devleti döneminde Cemiyetin kuruluş adımı Avrupa ülkelerinin yardım kurumu Salib-i Ahmer'den (Kızılhaç) esinlenerek atılmışsa da bir İslam ülkesinde haç sembolünün kullanılmasının uygun olmayacağı düşüncesiyle kurum, ay sembolü benimsenerek hayata geçirilmiştir. 1876 yılında Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti adını alarak günümüzde ise Kızılay olmuştur. Savaş alanlarında sağlık hizmeti verecek uluslararası yardım örgütü olarak 1863 yılında Cenevre'de kurulan Salib-i Ahmer'in işlevinin doğu ülkelerinde geliştirilmesi amacıyla kurulmuştur. Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin yardım eksenini çok geniş : Savaşlarda cephe ve cephe gerisinde tüm maddi varlığını ve ücretli-gönüllü insan gücünü seferber ettiği askerlere yardımları, savaş esirlerine, göçmenlere yardımları; askere ve sivil hizmet veren aş ocakları, dispanserler, hastaneler, poliklinikler bunların sadece bir kısmı olarak hem Osmanlı döneminde hem Milli Mücadele döneminde hem de günümüzde hizmet vermektedir. Seçil Karal Akgün, "Cumhuriyet Duyurulurken Geride Bırakılamayan Bir Kurum: Hilal-i Ahmer Cemiyeti", *ODTÜ Gelişme Dergisi*, Sayı 39 (Nisan), 2012, s.111-113

¹¹⁹ Caner Arabacı, *a.g.e.*, s.198-200

zaman askerlerin tedavi edildiği revirler olmuşlardır. Aynı zamanda öğrencilerin birçoğu cepheye gönüllü olarak gittikleri için Konya dahil birçok Anadolu şehrinde hem orta öğretim yapan okullar hem de liseler mezun verememişlerdir. Bu durum öğretmeni ve öğrencisi ile Anadolu halkının mücadeleye ne kadar inandığını göstermektedir. Okullar öğretmeni ve öğrencisi ile hem cephe de ve cephe gerisinde faaliyetler göstererek Milli Mücadele de aktif rol oynamışlardır.

2.BÖLÜM

B)MİLLİ MÜCADELE ve KONYA

1)Milli Mücadele’de Konya’nın Konumu ve Önemi

Konya şehri, Orta Anadolu ‘yu güneyden kuşatan Toros dağları ile Karacadağ, Konya Bozdağları ve Takkelidağ arasındaki çukurluğun kuzey yakasındadır.¹ Oldukça geniş bir alanda kurulmuş olması topraklarının birçok ilçe ve kasabayı içerisinde barındırmasını sağlamıştır.

Konya’nın aynı zamanda denize uzak bozkır yapısının içerisinde bulunduğu bölge bakımından en düz ve engebesiz bozkır olma özelliği Konya’nın kapladığı alanın ve ulaşım ağının rahat olmasının avantajını artırmıştır.²

Konya Milli Mücadele’nin başlangıcından sonuna kadar önemini korumuştur. Bu dönemde Konya kendisine bağlı sancaklarla birlikte Garp Cephesi’nin ikmal ve lojistik destek merkezi diyebileceğimiz çok önemli bir misyon üstlenmiştir. Konya’nın jeopolitik önemi bu misyonunu artırmıştır. Konya güneyde Adana, batıda İzmir, kuzeyde Eskişehir’e giden demiryolları kavşağı üzerinde bulunuyordu. Tahıl ve hayvancılık yönünden zengin olması Anadolu şehirleri içerisinde en zengini olma özelliğini korumuştur. Güney ve Batı cephesine de çok yakın olması Konya’nın konumunun önemini artırmıştır. Bu durumların ve stratejik noktaların bir araya gelmesi Konya’nın askeri bakımdan da önemini artmasını sağlamıştır.³

1906 senesinde Konya- Ereğli hattının yapılması ile Bağdat-Demir yollarına da bağlanmış bulunuyordu. Bağdat Demiryolunun yapılması, Konya’nın Milli Mücadele dönemindeki önemini daha fazla artıracaktır. Bu yıllarda ulaşım değer verildiği gibi haberleşmeye de önem verilmiştir. Konya merkez kaza ve nahiyeleri arasında telgraf hattı kurulmuştur. Ayrıca bu merkez kaza ve nahiyeler arasında günlük posta teşkilatları da mevcuttur.⁴ Ulaşım ağının yanında haberleşme ağının da gelişmiş olması Konya’nın bölgenin

¹ Mehmet Önder, **Mevlana Şehri Konya**, Ankara, 1971, s.3

² Muhittin Tuş, **Sosyal ve Kültürel Açından Konya**, Konya, 2007, s.21

³ Osman Akandere, *,”Konya İlinin(vilâyetinin)Cumhuriyet Öncesi ve Cumhuriyetten Günümüze Kadar İdari Yapısı ve Geçirdiği Değişiklikler”, Milli Mücadele’den Günümüze Konya (1915-1965), Cilt 1, T.C Konya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü ,Konya, 1999, s.184*

⁴ **Babalık** ,6 Temmuz 1916

önemli şehirleri arasına girişinde rol oynayan faktörler arasına girmiştir. Millî Mücadele döneminde Konya'nın ekonomik durumu diğer Anadolu vilayetlerine göre çok daha iyidir.⁵

Konya, konumu itibarıyla hemen hemen her devirde önemli bir merkez olma özelliğini korumuştur. Türklerin Anadolu'yu fethinden sonra, coğrafi merkezliği; siyasi, sosyal, kültürel merkez oluşu desteklenmiş, Anadolu'nun kalbi yüzlerce yıl Konya'da atmıştır. Bu durum, Anadolu Selçuklu Devleti döneminde böyledir. Karamanoğulları devrinde merkezdir. Osmanlı Devleti devrinde de önemini korumuş, büyük Karaman vilayetinin idare yeri olmuştur. Konya; Milli Mücadele dönemine geldiğimizde ise yine bir vilayet merkezidir. Birisi Konya merkez olmak üzere beş liva (sancak) bu vilayete bağlıdır. Bu livalar Niğde, Antalya, Isparta ve Burdur'dur.⁶

Milli Mücadele'nin başlangıcında ülke İstanbul dahil olmak üzere 15 vilayet, 17 müstakil liva ve 35 mülhak livaya ayrılmıştı. Konya 'da bu 15 vilayetten biridir. Vilayete bağlı Konya Merkez Sancağı'nın yanı sıra Isparta (Hamid) ve Burdur sancakları bulunmaktaydı. Konya Vilâyet bünyesinden ayrılarak müstakil sancak hüviyetine kavuşmuştur.⁷

Konya Vilâyet Sancağına bağlı kazalar ise; Akşehir, Beyşehir, Seydişehir, Ilgın, Bozkır, Karaman, Hadim, Ereğli, Karapınar, Koçhisar olarak görülmektedir.⁸

Konya merkez sancağının yanı sıra Burdur ve Isparta sancakları da Konya sınırları içinde bulunmaktadır. Bu durumdaki Konya vilayeti 61.100 kilometrekarelik bir alanı kapsamaktadır.⁹

Ayrıca Konya, o zaman için tek ulaşım aracı olan Anadolu-Bağdat Demiryolu'nun Kavşak noktasıdır.¹⁰ Bu durum hem ticari, iktisadi ve hızlı hareket noktasında bu kavşak noktasının güvenli olmasını gerektiriyordu. Eğer bu ulaşım noktası kaybedilirse Anadolu iletişim ve ulaşım hattı bozulacak aynı zamanda istihbarat faaliyetlerinin de yavaşlamasına sebep olacaktır.

⁵ Ahmet Avanas, "Millî Mücadelede Konya'nın Önemi", **Yeni İpek Yolu Konya Ticaret Odası Dergisi**, Konya I, Editör: Yusuf Küçükdağ, Damla Ofset, Konya, Mayıs 1998, s. 132.

⁶ Cemal Kutay, **Kurtuluşun ve Kuruluşun Manevi Mimarları**, 1983, s.67

⁷ Osman Akandere, **a.g.e**, s.184

⁸ Osman Akandere, **a.g.e**, s.183

⁹ Kamil Erdaha, **Milli Mücadele'de Vilayetler ve Valiler**, Ankara, 1975, s.265

¹⁰ Cemal Kutay, **a.g.e**, s.67

Güney'den Ulukışla hattı ile Adana'ya, Batı'da ise Afyon – Aydın hattı ile Ege'ye, yine Afyon – Eskişehir üzerinden de İstanbul'a bağlı bulunmaktadır. İtilâf Devletleri, Batı ile Güney arasında bulunan bu şehre hâkim olmakla, kolayca her türlü askerî nakliyatı yapabileceklerdir. İşte bu önemden dolayı İtilâf Devletleri Konya'yı kendi nüfuz alanları içinde tutmak istemektedirler.¹¹

İtilâf Devletleri açısından Konya'nın sahip olduğu bu önem, Kuvâ-yı Millîye daha sonrasında da Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti için de aynı önemi taşıyan önemli bir şehir olacaktır.¹²

Konya, Anadolu Selçuklu Devleti zamanındaki kadar olmasada sonraki devirlerde yine Orta Anadolu için kültür merkezi olma özelliğini korumuştur. Medreseleri ve Tanzimat'tan sonra geliştirilen eğitim müesseselerinin çokluğu ile Konya, önde gelen bir şehrimizdir. Yüksek okul olarak Anadolu'da ilk Hukuk Mektebi Konya'da açılmıştır.¹³

Milli Mücadele yıllarında Konya'da yeni mektepler, eğitim-öğretim merkezleri açılmamıştır. Yurdun her noktasındaki işgal hareketleri Konya'yı da etkilemiştir ve var olan eğitim kurumlarında dahi eğitim ve öğretim çok sağlıklı bir şekilde devam ettirilememiştir.

Eğitimi devam ettirebilen mekteplerden en etkilisi Daru'l Eytam olmuştur. Diğer mekteplerinin eğitim hayatına devam edememesi sebebiyle olmalı ki mektebin kız ve erkek öğrenci sayıları 1922'de artmıştır. Mektebe ek bina yapılabilmesi için halkın da yardımı alınırken Türkiye Büyük Millet Meclisi de yeni yapılacak olan binanın inşaatı için yardımda bulunmuştur.¹⁴ Savaşın getirdiği yıkım ile birlikte Daru'l Eytam'ı artan nüfusu ile birlikte eğitim öğretim faaliyetlerini sürdürmüştür.

Daru'l Eytam'da öğrenci sayısının artması beraberinde eğitim giderlerinin de artmasına sebep olmuştur. Bu ihtiyacı karşılamak üzere mektebe gelir sağlamak üzere 1921 yılında bir un fabrikası açılmıştır.¹⁵

Konya'nın geçmişten günümüze gelen ticari hayatın içerisinde de bulunduğu konum itibarıyla önemli görevler üstlenmiştir. Anadolu'nun hemen hemen tam merkezinde yer alan Konya ticaret yollarının güzergâhlarını da kendisine bağlamakta idi. Ana ticaret yollarını

¹¹ Ahmet Avanas, "Milli Mücadele'de Konya'nın Önemi", **Yeni İpek Yolu Konya Ticaret Odası Dergisi Konya I**, Konya, Mayıs, 1988, s.132

¹² Ahmet Avanas, **a.g.m.**, s.132

¹³ Caner Arabacı, **Milli Mücadele'de Konya Öğretmenleri**, Konya, 1991 s.3

¹⁴ **Babalık**, 5 Şubat 1922

¹⁵ **Babalık** 7 Kasım 1921

kendisinde barındıran Konya bu durumun önemini her zaman yüklenmiştir. Örneğin; Doğu'da İran'dan gelen yol, Erzurum, Erzincan, Sivas, Kayseri üzerinden Konya'ya ulaşmakta idi. Yine güneyden, deniz bağlantılı olarak Kıbrıs'tan Alanya iskelesi aracılığıyla ve Toros geçitlerinden kuzeye ulaşmaktadır. Kuzeyden de Trabzon ve Samsun iskelelerinden Amasya, Tokat veya Ankara üzerinden gelmektedir. Batıdan da, İzmir iskelelerinden, Aydın'dan ve İstanbul'dan, Bursa'dan gelenler Afyon üzerinden Konya'ya ulaşmaktaydı. Bu geliş güzergâhının dönüşü de aynı şekildeydi.¹⁶

Konya Milli Mücadele yıllarında ticaret faaliyetleri olarakda Anadolu'nun önemli bir vilayeti durumunda idi. Konya'da ticaretin en canlı olduğu tarih 1922 yılı olarak görülmektedir. Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından buğday, arpa gibi tahıl ürünlerinin İstanbul dahil olmak üzere bütün illere Konya'dan ihracatı yasaklanmıştır. 1922 yılında bu yasağın kalkması üzerine ticaret oldukça canlanmıştır.¹⁷ Bu durum Konya halkının dışarıyla olan bağlantısını artırmıştır. Mali açıdan uzun süre dar alanda gelişen etkileşim bu sayede genişleme imkanı bulmuştur.

Konya'da ilk Osmanlı ticaret odası 1882'de kurulmuştur ancak üyelerinin %50'li ye yakın bir oranı azınlık gruplar tarafından oluşturulmuştur. Bu durum Konya'da ulusal ticaret anlayışın da ilerleme kaydedilmesine olanak tanımamakta idi. 1899 yılı itibariyle azınlık etkisi yavaş yavaş kalkmaya başlamış Cumhuriyet dönemi ile birlikte ticaret tamamen ulusalcı bir çizgiye geçmiştir.¹⁸

Konya sanayinin ana kaynağı büyük oranda tarım, gıda ve dokuma üretimine dayanmakta idi. Bu özelliği ile Türkiye sanayinde önemli bir yere sahip olan Konya'da , İttihat ve Terakki döneminde kurulan ve bazıları daha sonra bankacılıkta yapan pek çok şirket mevcut idi. Bu şirketlerden bazıları 1925 yılında yürürlüğe giren Teşvik-i Sanayi Kanunu'ndan yararlanmışlardır. Konya Milli Mücadele yıllarında da ağırlıklı olarak gıda ve tarıma dayalı bir sanayiye sahiptir. Konya 'da tarıma dayalı gelişen en önemli alt sanayi dalı gıda sanayidir. Özellikle mücadele yıllarında Anadolu'nun tahıl ve un ihtiyacının karşılanması noktasında önemli rol oynamıştır.¹⁹

¹⁶ Muhittin Tuş,a.g.e,s.219

¹⁷ Babalık,3 Ağustos 1922

¹⁸ Meltem Çiçekli, **Konya İki Şehrin Hikâyesi**,Ankara,2007,s.35

¹⁹ Yaşar Semiz,"Cumhuriyet Döneminde Konya'da Sanayi",**Konya Ticaret Odası İpek Yolu Dergisi**,Aralık,2009,s.78

Konya’da XX. yy.ın başlarında ticaret de oldukça gelişmiştir. Osmanlı Bankası ile Ziraat Bankası’nın yanı sıra Konya Millî İktisat Bankası ile Karaman Millî Bankası, Konya yöresinin ticaretinin gelişmesine katkıda bulunmuştur.²⁰

Mütareke yıllarında Konya vilâyeti 61.000 km²’yi kapsayan geniş bir vilâyetti. 800.000 nüfusu vardı. 750.000’i Müslüman nüfustu. Konya Merkez Sancağı’nın, Merkez Kaza ile birlikte 11 kaza bulunuyordu.

1922 yılında TBMM Umur-ı Sıhhiye ve Muavenet-i İctimaiye Vekâleti tarafından bastırılan Türkiye’nin Sıhhi ve İctimai Coğrafyası adlı eserde Konya nüfusu Milli Mücadele yıllarında 126.341 olarak gösterilmektedir.²¹

Konya nüfusu kent ve köy nüfusu olarak değişiklik göstermekte idi. Kent nüfusu 40.000 kişi dolayında idi. Çevre köylerle birlikte, bu nüfus 100.000’i buluyordu. Merkez kaza da ve köylerde toplam 10.000 dolayında Hristiyan azınlık yaşıyordu ki, bunun 7.000’e yakını Ermeni’ydi. Konya merkez Sancağı’nın, merkez kaza ile birlikte bulunan 11 kazası şunlar idi; Kadınhan(Saiteli), Akşehir, Beyşehir(Beyşehir), Sedişehir (Sedişehir), Bozkır, Karaman, Ereğli, Sultaniye(Karapınar) ve Koçhisar’dı (Günümüzde Ankara’ya Bağlı olan Şereflikoçhisar olan yerdir). Kazaların en gelişmişleri, her biri 60.000’ine yakın nüfusa sahip Akşehir ve Karaman’dı.²²

1.Dünya Savaşı’nın ardından tüm ülkede olduğu gibi Konya’da da yetişkin insan nüfusunda önemli bir düşüş yaşamıştır. Nüfusta yaşanan bu düşüş en çok tarım sektöründeki verimliliğin düzeyini etkilemiştir.²³ Tarımın insan gücüne dayalı olarak yapılıyor olması bu düşüşte en etkili unsur olmuştur.

Kurtuluş Savaşı öncesi Konya’nın nüfusu 540577 kişi idi.²⁴ Konya ve ilçelerinde Müslüman, Ermeni ve Rum nüfusu bir arada yaşamaktaydı. Ermeni ve Rum nüfusunun çoğunluğu Akşehir’dedir.²⁵ Ermenek, Sultaniye ve Koçhisar’da Ermeni ve Rum nüfusuna

²⁰ **Yurt Ansiklopedisi**,Anadolu Yayıncılık,İstanbul,1983,Cilt VII,s.5137

²¹ Ayrıntılı Bilgi İçin Bkz,Nazmi Tok,**Türkiye’nin Sıhhi İctimai Coğrafyası Konya Vilayeti**,TBMM Muavenet-i Milliye Yayını,Ankara,1938,s.18

²² **Yurt Ansiklopedisi**,s.5137

²³ Meltem Çiçekli,**a.g.e**,s.25

²⁴ **Babalık** ,15 Haziran ,1916

²⁵ **Babalık** ,15 Haziran,1916

rastlanmamaktadır.²⁶Beyşehir, Seydişehir ve Ilgın'da ise azda olsa azınlık gruplara rastlanmakta idi. Çoğunluk azınlık gruplar ise Karaman ve Akşehir'de yaşamakta idi.²⁷

1923'te yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla beraber yeni ulusal çizgiler çizilmiştir. Yeni oluşumla birlikte nüfus yapısında bir takım değişiklikler yapılarak; Ermeniler tehcirden 1923'e gelen süreçte Anadolu'dan boşaltıldı, 1922-23'te yapılan mübadeleyle Rumlar Yunanistan'a gönderildi. Geriye kalan azınlık gruplar ise gönüllü olarak Konya'yı terk ettiler ve Konya'da hızlı bir Türkleşme başlamıştır.²⁸

Nitekim Konya vilayetine bağlı kazaların en gelişmişleri her biri 60.000'e yakın nüfusa sahip olan Akşehir ve Karaman'dı. Yine mevcut nüfus içerisinde azınlıklar da önemli bir orana sahiptirler. 1914'te Akşehir'de 8.000'e yakın azınlık yaşarken, savaş yıllarındaki Ermeni Tehciri sırasında 4.100 dolayında Ermeni Suriye'ye göç ettirilmiştir. Aynı tehcir zamanında Karaman'dan göçen Ermenilerin sayısı ise 1.000 dolayındaydı.²⁹

Konya mülkî amirlik kademesinde I. Sınıf bir valilik olarak, 15 vilâyetten biri ve 1918 yılı itibarıyla merkez, Akşehir, Beyşehir, Seydişehir, Bozkır, Hadim, Karaman, Ereğli, Karapınar (Sultaniye), Koçhisar, Ilgın, Kadınhanı kazalarıyla birlikte; Doğanhisar, Cihanbeyli, Hatunsaray ve Kireli gibi nahiyelere de sahip bir bölgedir. Müslüman nüfusun çoğunlukta olduğu Konya ve kazalarında azda olsa gayrimüslim azınlığın bulunduğu görülmektedir.

XX. yüzyılın ilk çeyreğinde Konya'ya bağlı 10 nahiye, 707 köy ve 324 ile 344 bin arasında değişen nüfus oranları vardır.³⁰

Konya bu dönemde aynı zamanda özellikle Silile bölgesinde içerisinde birçok etnik grubu barındırması açısından da önemlidir. Ermeni ve Rum nüfusuna dair önemli bir kitleye ev sahipliği yapan Konya bu noktada uzun süre farklı kültürlerin bir arada yaşabildiğini gösteren önemli bir merkez olmuştur.

Konya 'da 147 adet mahallenin hemen hemen hepsinde çoğunluk olarak Türkler yaşamaktaydı. Nüfus olarak baskın durumda olan Türk halkı geçimini temelde tarımdan sağlıyordu.³¹

²⁶ Babalık,15 Haziran,1916

²⁷ Babalık,15 Haziran,1915

²⁸ Meltem Çiçekli,a.g.e,s.35

²⁹ Yurt Ansiklopedisi,Konya Maddesi,Cilt 7, s.5137

³⁰ Osman Akandere,a.g.m,169-199

Ermeniler; Vali İzzetbey Caddesi'nin sağ ve solunda bulunan Çifte Merdiven, Şems ve akıncılar Mahalleleri'nde otururlardı. Konya'ya gelen yabancı ülke yatırımcılarıyla ciddi ortaklıklar oluşturan Konyalı Ermeniler; Konya sanat ve ticaretinde etkili oldukları kadar eğitilmiş elemanlarıyla da öndedirler.³²

Yirminci Yüzyılın başında Konya vilayetinde 1906-1907 nüfus sayımına göre Konya il merkezinde toplam nüfusun 41.929'u Müslüman, 1852'si Ermeni, 1054'ü Rum, milliyeti tespit edilemeyen 27 Katolik, 22 de Protestan vardı.³³

Rumlar Konya'daki gayrimüslim azınlığın çoğunluğunu oluşturmaktadırlar. Rumlar; Sırçalı Medrese Caddesi'nin sağ ve solunu teşkil eden Gazi Alemşah, Altun Çeşme, Kısmen de Arapoğlu Makası ile Sille'de oturmaktaydılar.³⁴

Bu etnik grupların yanında Konya'da Araplar da yaşamakta idi. Osmanlı Devleti toplum yapısından Milli Mücadele yıllarına kadar "Araplar" olarak tabir edilen gruplar da yaşamakta idi.³⁵

Bunların dışında ticari veya dini amaçlı Konya'da ikamet eden İngiliz, Fransız, Alman ve diğer Avrupa ülkelerinden gelen vatandaşlarda vardır.³⁶ Bu kadar fazla kimliğin bir arada yaşaması kurtuluş dönemi birliktelik ruhunu da güçleştirmiştir.

Konya 'da okulları, hastaneleri, kiliseleri, ticari müesseseleri ile adeta azınlık değil, imtiyazlı bir yerleşik zümre halindeki bu insanlar, mütarekeden sonra değişirler. Özellikle İstanbul ve İzmir'in işgali, sevinçlerini ortaya koymalarını sağlamıştır.³⁷

Milli Mücadele döneminde de Konya, ülkenin hububat ambarıdır. Fakat harbin uzaması üretim üzerinde olumsuz etkilerde bulunmaktadır. Fakat buna rağmen üretim yine de ihtiyacı karşılama derecesinde olmuştur. Daha sonra üretim düşme sebeplerinin başında ise erkeklerin cepheye gitmesi ve kol gücüne dayalı yapılan tarımın yetersiz kalması sebebiyle üretim düşmüştür.³⁸

³¹ Ahmet Atalay, **Konya Atatürk Evi**, Konya, 2011, s.13

³² Ahmet Atalay, **a.g.e**, s.13

³³ Meşkure Yılmaz, "Konya'da Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ve Mümtaz Bahri Kuru", Konya, 2015 s.68, dip notu, **Konya Vilayet Salnamesi**, Hicri 1310, s.22

³⁴ Ahmet Atalay, **a.g.e**, s.13

³⁵ Muhittin Tuş, **a.g.e**, s.133

³⁶ Ahmet Atalay, **a.g.e**, s.13-14

³⁷ Caner Arabacı, **a.g.e**, s.5

³⁸ Caner Arabacı, **a.g.e**, s.17

Mücadele yıllarında 630.000 hektar ekili araziye sahip olan Konya’da ekilebilir 630 bin hektar toprağın %90’ı tahıl üretimine ayrılmıştır. %6’sı bağdır. Ayrıca Konya vilayeti sınırları içinde 480 bin hektar orman bulunmaktadır.³⁹ Üretim gücünün yüksek ve ekilebilir arazinin elverişli olması gıda stoğu ve tahıl üretiminin önemli olduğu bir mücadele döneminde şehrin önemini artırmıştır.

Milli Mücadele yıllarının her döneminde Konya tahıl üretimi istenilen seviyede olamamıştır. Dönem şartları gereği sulama tekniklerinin Konya’da her bölgede eşit olarak gelişmemesi sebebi ile Konya’da tarımdan alınan verim yağışlara bağlı olarak artıp azalmakta idi. 1919 yılında başlayan mücadelenin 1921 yılına kadar geçen süresinde tarımdan çok fazla verim alınamamıştır. 1922 yılında yağışların istenilen seviyede olması üretimi de artırmıştır.⁴⁰

Ancak Milli Mücadele yıllarında hem erkeklerin cephede olması hem de yıllık yağış miktarlarının orantılı olmaması Konya’da üretimi etkilemiştir. Babalık gazetesi bu durumu *“Konya ovasının birçok kısmı sular altında kalmıştır. Bu sel ovanın tamamının görülmesini engellemektedir. Yağmurların gelişigüzel yağması otların büyümesini dahi engellemiştir.”*⁴¹ diyerek Konya’da Milli Mücadele dönemi boyunca istenilen düzeyde yağış alınamadığını ifade etmiştir. Bu durum neticesinde büyük çoğunluğu tarımla uğraşan Konya halkının savaş yüküyle birlikte ekonomisinin kötüleşmesi sonucu ortaya çıkmıştır.

Arpa üretimi 1921 yılında 2.646.242 iken 1922 yılında bu rakam 1.641.242 olarak düşüş yaşamıştır. Buğday üretimi 1921 yılında 4.351.067 iken 1922 yılında 36.210.782 olarak farklılık göstermiştir.⁴² Bu durumun temel sebepleri savaş ortamı, yağış farklılıkları, yetişkin insan gücünün cephede harp halinde olması, bu dönemde çıkan dinci isyanların etkisi üretimde farklılıkların sebepleri olarak karşımıza çıkmaktadır. En önemli sebep ise erkeklerin cephede olması sebebi ile kadınların tarlalarda kol kuvveti ile çalışan tarım gücüne yeteri kadar yüklenememesidir. Bu durumda üretimde azalmalara yol açtığı gibi maddi olarak da Konya çiftçisine ağır yükler yüklemiştir.

³⁹ Kamil Erdeha, a.g.e., s. 265.

⁴⁰ Babalık, 17 Mart, 1922

⁴¹ Babalık, 30 Haziran 1924

⁴² Cumhuriyet’in 15. Yılında Konya Ansiklopedisi, s.101

Milli Mücadele döneminde Konya’da Dârü’l-Hil’afeti’l-Aliyye öğrencisi olan emekli öğretmen Mustafa Gündüz kadınların ekin ettiklerini söylemiştir.⁴³ Erkeklerin cephede olması Anadolu’nun kadınının bu dönemde görevi üstlenmesini sağlamıştır.

Konya’nın o dönemdeki bir başka özelliği de dinsel merkez olması idi. Bu özelliği Anadolu Selçuklu Devleti’nin başkenti olduğu dönemde kazanan Konya, Osmanlı Dönemi’nde siyasal ağırlığını yitirmişse de önemini korumakta idi. Kente 50’yi aşkın medrese ve çok sayıda cami bulunmaktaydı. Kent halkının yaşamı üzerinde din adamlarının tartışılmaz bir etkisi vardı.⁴⁴

Konya tarım bölgesi olması, Anadolu’nun merkezi konumunda olması ve kapladığı alan bakımından geniş olması Konya’nın mücadele dönemindeki konumunun önemini artırmıştır. Özellikle geçiş yolu güzergâhı üzerinde olması ve Akşehir’in Batı Cephesine karargâh merkezliği yapması Konya’nın konumunun önemini artırmıştır. Konya aynı zamanda Albay Fahrettin Bey komutasında ki 12. Kolorduya bağlı 41.Tümen merkezi idi.⁴⁵

Bu dönemde Konya’nın bu denli stratejik konumda olması Kuzeyden-Güneye, Doğudan –Batıya bütün Anadolu’ya eşit uzaklıklarda bulunan ve nedenle Anadolu’nun merkezi olan Konya’ya ve halkına hâkim olursa ülkeye hâkim olacaktır. Bu nedenle gerek Milli Mücadele karşıtları (Hürriyet ve İtilafçılar) ve gerekse Kuva-yı Milliyeciler Konya’ya sahip olma mücadelesi vermişlerdir.⁴⁶

Bütün bu sebeplerden dolayıdır ki aynı zamanda bir tarım merkezi olan Konya, 1919 Ocak’ından itibaren İtalyan ve İngiliz kuvvetleri tarafından işgal edilmiştir. Tabiki ilk işgal yeri, her iki kuvvet için de Konya istasyon bölgesi olmuştur.⁴⁷

İtalyanlar Konya’yı işgal ettikten sonra Akşehir ve Beyşehir’i de işgal ettiler. İngilizler ve İtalyanlar Konya’yı daha çok Batı ve Güney’e asker sevk etmek için bir üs olarak kullanmışlardır.⁴⁸

Osmanlı Devleti’nin Birinci Dünya Savaşı’ndaki yenilgisini belgeleyen 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Mütarekesi günlerinde, Konya önemli bir vilayet merkezi olma özelliğini devam ettirmektedir.⁴⁹

⁴³ Kamil Erdaha, **a.g.e**, s.265

⁴⁴ **Yurt Ansiklopedisi**, Konya Maddesi, cilt 7, s.5137

⁴⁵ Kamil Erdaha, **a.g.e**, s.266

⁴⁶ Ahmet Atalay, **Milli Mücadele’de Konya Kuva-yı Milliyecileri**, Cilt 1, Konya ,1997

⁴⁷ **Yurt Ansiklopedisi**, Cilt 7, s.5137

⁴⁸ Meşkure Yılmaz, **Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ve Mümtaz Bahri Koru**, s.23

Mondros Mütarekesi'nin Anadolu'da uygulanmaya başlanmasıyla birlikte bütün yurttaki dengelerin değişmeye başlaması ve orduda, aynı zamanda sivil halkta başlayan hareketlenme Konya'ya da sirayet etmiştir. Konya halkı da bu haksız işgale karşı neler yapılabileceğini tahlil etmeye başlamıştır.

I. Dünya Savaşı sonunda Liman von Sanders komutasında bulunan Yıldırım orduları Grup Kumandanlığının emrinde ikinci ve yedinci ordular vardır. İkinci Ordu Kumandanı Nihat Paşa, Yedinci Ordu Kumandanı Mustafa Kemal Paşa'dır. Mondros Mütarekesinin imzalanmasından sonra, Liman von Sanders kumandanlıktan ayrılmış, grup kumandanlığını da 1 Kasım 1919 tarihinde Adana'da Mustafa Kemal Paşa'ya devretmiştir.⁵⁰

Osmanlı Hükümeti'nin kararıyla Yıldırım Orduları Grubu dağıtılarak, bu grubun önemli bir bölümünü oluşturan II. Ordu da önce Pozantı'ya oradan da Konya'ya taşınır. Böylece Aralık 1918 ortalarında gerek II. Ordu gerekse bu orduya bağlı XII. Kolordu karargâhları Konya'ya yerleşmişlerdir.⁵¹

Mondros Mütarekesi'nin Konya'ya ilk uygulaması, karargâhı Adana'da bulunan II. Ordu'nun Konya'ya taşınması oldu. Mütareke'nin 10.maddesi Toros tünellerinin Osmanlı ordusunca boşaltılması ve bu bölgenin İtilaf güçlerine verilmesini öngörüyordu. İmzadan hemen sonra İstanbul'a gelen İtilaf temsilcileri buradaki askeri birliklerin Toros Dağları'nın kuzeyine çekilmesini istedi. II. Ordu da önce Pozantı'ya, oradan da Konya'ya taşındı.⁵² II. Ordu'nun Konya'ya taşınması mücadele döneminde Konya'nın önemini ordu noktasında da artırmıştır.

Konya'nın güvenilir bir vilayet olmasının ardından ilçelerinden Akşehir, savaşın başlamasıyla birlikte Batı cephesine karargâhlık etmeye başladı. Büyük Taarruz'un ana hatlarını oluşturan ve “ Sad Projesi” adı verilen taslak da burada karargâh olarak kullanılan belediye binasında hazırlandı.⁵³

Bu tarihten sonra Konya hem basın – yayın yoluyla hem de askeri ve teknik açıdan Milli Mücadele destekçisi ve Kuva-i Milliye yanlısı birlikteliği destekler konumunda hareket etmeye başlayacaktır.

⁴⁹ Yurt Ansiklopedisi, s.5136

⁵⁰ Kamil Erdaha, a.g.e., s. 265-266.

⁵¹ Yurt Ansiklopedisi, s. 5137.

⁵² Yurt Ansiklopedisi, s.5137

⁵³ Halil Cin ,Milli Egemenlik Sempozyumu Bildirileri, Ankara,1991,s.10

Konya’da bu hazırlık aşamaları başlarken Milli Mücadele’nin önemli kadın kahramanlarından olan Kara Fatma (Fatma Seher Hanım) Konya’yı ziyaret etmiştir. Kendinden emin duruşu ve savaşıma hazır kıyafetiyle Kara Fatma cepheye gitmeden Mevlana’yı ziyarete gelmiştir. Başında siyah renkli poşusu, belinde kuşak ve onun üzerinde belini saran kuşak şeklindeki fişeklik ve siyahlar içerisinde Afyon cephesinin gönüllü askerlerinden Kara Fatma Mevlana şehri Konya’yı ziyaret etmiştir.⁵⁴

Kara Fatma eşi Sarıkamış’ta şehit olunca onun yerini almıştır ve vatan müdafaası için bir ömür mücadele etmiştir. Doğu Anadolu’ kadınları hem Ermenilere karşı silahlı direnişe geçirmiştir hem de Milli Mücadeleye destek vermeleri için toparlayarak bir araya getirmiştir.

Caner Arabacı’nın eserinde Konya’nın Köklü ailelerinden biri olan Selçuk Es ile yapmış olduğu röportajda Konya’ya Afyon cephesinden bir tren geldiğini ve treninin vagonlarının yaralılarla dolu olduğunu söylemiştir. Konya’ya tedavi amacıyla gelen bu yaralıların inleme seslerinden çok acı bir tablonun ortaya çıktığını ifade etmiştir. Yaralıların birçoğunun kolları ya da bacaklarının koptuğunu ifade etmiştir. Yaralılar Konya’da bulunan hastaneler de tedavi edilmişlerdir.⁵⁵

Böylesi fedakâr insanların cepheden bu şekilde döndükleri hâlde vatan sağ olsun nidaları atmaları Konya halkının neler olacağını bilemediği bekleme döneminde kurtuluş mücadelesine inanmaları ve bu mücadeleye destek vermelerinde rol oynayan önemli etkenlerden biri olmuştur. Bu karşılaşmalar neticesinde Milli Mücadele yanlısı Konya halkı harekete geçmiştir.

Bu dönemde yaralı askerlere yardım etmek ya da askerlerin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yol güzergâhları üzerinde Çayhaneler kurulmuştur. Anadolu’nun birçok noktasında kurulan Çayhaneler Konya ve çevresinde de kurulmuştur.

Tren hattı üzerinde kurulmuş olan Mecruhîn Çayhaneleri’nin en aktif olanı Akşehir ve Ilgın Çayhaneleri’dir. Bu çayhanelerde cephelerden gelen yaralı askerler belli bir süre, yani biraz iyileşerek, ya memleketlerine ya da tekrar cepheye gidebilecek hale gelinceye kadar bakılmaktadır. Akşehir Mecruhîn Çayhanesi’nde yüzlerce Akşehirli kadınlar, 24 saat boyunca nöbetleşe olarak gönüllü hemşirelik ve hastabakıcılığı yapmaktadırlar. Akşehir halkı da bu

⁵⁴ Caner Arabacı, a.g.e, s.14-15

⁵⁵ Caner Arabacı, a.g.e, s.15-16

hastaların bakım ve tedavileri için gerekli her türlü maddî manevî yardımları yapmakta, yiyeceğini, içeceğini ve yakacağını gazi ve yaralı askerlerle paylaşmaktadır.⁵⁶

Ancak Konya ve ilçelerinin hem yöneticilerinin etkisiyle hem de İstanbul Hükümeti'nin kendisine yakın hissetmesi sebebi ile mücadele fikrine girmesi çok kolay olmamıştır.

Konya, jeopolitik konumu ve sosyal yapısının arz ettiği önemden dolayı her grubun burayı elinde tutma arzusu sebebiyle adeta güç gösterisinde bulundukları vilayetlerimizden biri oldu. Konya, bu mücadelenin sonuçlanmasını beklemek zorunda kaldığından, milli mücadeleye bir miktar geç katıldı. Ancak mücadeleye katılmasından sonra, gerek Güney Cephesi ve gerekse Batı Cephesi hem karargâhlık hem de ikmal merkezliği yapması merkezliği yapması dolayısıyla savaşın en önemli yükünü taşıyan ve en çok şehit veren vilayet olma şerefine ulaşmayı başardı.⁵⁷

2.ANADOLU'NUN İŞGALİ ve İSTANBUL HÜKÜMETİ'NİN İŞGALLER KARŞISINDAKİ TUTUMU ÇERÇEVESİNDE ŞEKİLLENEN KONYA'DAKİ FAALİYETLER

Osmanlı Devleti 20.yüzyıla yorgun ve uzun süren savaşların etkisiyle birlikte girmişti. Yüzyılın başında girmiş olduğu Balkan savaşları ve onun öncesinde gerçekleşen Trablusgarp Savaşı ile devlet elinde bulundurmuş olduğu askeri gücü büyük ölçüde kaybetmişti. Irak 'ta, Basra bölgesinde Kafkasya'da büyük yenilgiler alarak savaşın ağır yükünü taşıdı. Tek galibiyet aldığı Çanakkale Cephesi'nde ise çok ağır kayıplar vermiştir. Ağır savaş ve karşılıklı mücadele Osmanlı Devleti'nde ağır bir yorgunluğa sebep olmuştur.⁵⁸ Halk savaşlardan yorgun düşmüş ve elindeki her şeyi savaşlar sırasında kaybetmiştir.

Osmanlı Devleti dünyadaki dengelerin yeniden şekillenmesine sebep olan 1.Dünya Savaşı'nda yenik olarak çıkması dünya devletleri içerisindeki dengeleri değiştirmesinin yanında devlet içerisindeki dengelerin değişmesine de sebep olmuştur.

⁵⁶ Mehmet Koç, **Atatürk Akşehir'de**, Akşehir, 2010, s.5

⁵⁷ Halil Cin, **Milli Egemenlik Bildirileri Sempozyumu**, s.10-11

⁵⁸ Mücteba İlgürel, **a.g.e**, s.53

Savaş sonrası mütareke görüşmeleri 27 Ekimde başlamış ve 30 Ekim 1918 tarihinde mütarekenin imzalanmasıyla sona ermiştir.⁵⁹ Mondros görünüşte bir ateşkestir ancak Osmanlı Devleti'nin işgalini hızlandıran bir belge niteliği taşıyan maddeleriyle Anadolu işgalinin resmi belgesi olmuştur.

İtilaf Devletleri (Fransa, İngiltere, İtalya ve Rusya), daha önce aralarında yaptıkları anlaşmalar doğrultusunda, Mondros Ateşkes Anlaşması'nın "İtilaf Devletleri, güvenliklerini tehdit edecek bir durumun ortaya çıkması durumunda herhangi bir stratejik yeri işgal hakkına sahip olacaktır" biçimindeki 7. maddesini gerekçe göstererek Anadolu'yu işgale başlamışlardır.⁶⁰

Mondros Mütarekesi ağır şartlar içermekteydi. Ordu asgari düzeye indirilecek, hudutlar dışında kalan kıtalar İngilizlere teslim edilecek, bütün limanlarımız, tersanelerimiz işgal altına alınacak, 6 vilayette karışıklık çıkarsa buralar işgal edilecektir.⁶¹

İtilaf Devletleri ilk işgallerle birlikte devlet yönetimine müdahale etmeye, ülkenin sosyal ve ekonomik durumunu sarsmaya ve Türkiye'yi yok etmeye yönelik her türlü faaliyeti göstermeye başlamışlardır. Şu kadarki, Mondros Mütarekesi'nin ilk uygulama biçimi, ordu cephelerinde işgaller şeklinde gerçekleşmiştir.⁶²

Mütareke şartlarının getirdiği zorluklar ve itilaf devletlerinin Anadolu'nun her noktasında etkisini hissettirdikleri bir dönemde Damat Ferit Paşa sadrazam olmuştur.⁶³

I.Dünya Savaşı'nın başlarında tarafsızlığını ilan eden İtalya savaşın gelişimini izleyerek bekledi ancak savaşı İtilaf Devletleri'nin kazanacağı belli olmaya başlayınca İtilaf Devletleri saffına geçerek İtilaf bloğunda yer aldı. 1915 Londra ve 1917'de St Jean Maurienne gizli anlaşmalarıyla İtalya'ya Anadolu'da İzmir'den Antalya'ya kadar geniş bir alan verildi. Ancak daha sonra İtalya kendine dar bir alan verildiğini iddia ederek bu duruma itiraz etti. 10-21 Nisan 1917'de imzalanan anlaşmaya göre İtalya'nın nüfuz alanı Konya'ya kadar genişletildi.⁶⁴

⁵⁹ Dursun Ali Akbulut vd, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, Cilt II, Ankara, 2011, s.134

⁶⁰ **Cumhurbaşkanlığı Tarihi(1923-2005)**, Ankara, 2005, s.35

⁶¹ Sadi Irmak, **Atatürk Devrimleri Tarihi**, s.93

⁶² Dursun Ali Akbulut vd, **a.g.e.**, s.139

⁶³ Mazhar Müfit Kansu, **Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber**, Ankara, 2009, s.7

⁶⁴ Hikmet Bayur, **Türk İnkılâp Tarihi**, cilt III, Ankara, 1955, s.271

İtilaf birlikleri 7.ve 24.maddeleri bahane ederek bu tarihten sonra Anadolu'nun yer yer işgaline başlamıştır. Zaman içerisinde Anadolu'nun her yerini saran işgal ateşi işgallerin kalıcı değil Türk yurdunun sorgusuz sualsiz alınması şekline dönüşmüştür.

İtalyanların Konya'da, Antalya'da, Akşehir, Fethiye, Afyon, Marmaris, Burdur, Bodrum, Milas, Bucak ve Kuşadası'nda askerleri yerleşmeye başlamıştır.⁶⁵ İtalyanlara Antalya sahilinden Konya'yı da ihtiva eden bir mıntıkanın paylaşılması ile işgaller genişletilmeye çalışılmıştır.⁶⁶

İtalyanlar 7 Ocak 1919'da Konya istasyonunu işgal etmişlerdir. Asıl işgal ise 26 Nisan 1919 başlamıştır⁶⁷ ve İtalyanlar özellikle haberleşme durumunu tespit etmek aynı zamanda ulaşım ağını kontrol altına almak adına işgale İstasyondan başlamışlardır.

İtalyanların işgallerin ardından İngilizlerde bu bölgeyi yalnız İtalyan kuvvetlerine bırakmak istememişler ve 22 Ocak 1919 tarihinde Konya istasyonunu öncelikli olarak 80 kişi civarında bir birlik ile işgal etmişlerdir.⁶⁸ İngilizlerin de istasyon bölgesini kontrol altına almasında ki amaç yine haberleşme ve ulaşım ağındaki giriş çıkışları kontrol altında tutmak istemeleridir.

Konya 'da İtalyan kuvvetlerinin işgalleri hızla ilerlerken Anadolu'nun her noktası işgal kuvvetlerinin zulmüne ve haksız yakıp yıkmalara sahne olmaya başlamıştır. Anadolu'nun topraklarının her bir merkezinde farklı bir işgal birliği ve devlet bayrağı dalgalanmaya başlamıştır.

Fransızlar, Kilikya'da ve güney bölgelerimize yerleşmişlerdir. Rumlar Sivas vilayetinin Amasya ve Tokat gibi sancaklarında çete faaliyeti yürütmeye başlamışlardır.⁶⁹

İzmir'in durumu ise paylaşılamamış karara bağlanamamıştır. Paris Barış Konferansı'nda Yunanistan'a verilmesi planlanan İzmir İtalya'ya verilmeye uygun bulununca ilk görüş ayrılığı başlamıştır. 5 Mayıs 1919'da Yunanlıları İzmir'e çıkarmaya karar veren

⁶⁵ Falih Rifkî Atay, **Çankaya**, s.207

⁶⁶ **İsmet İnönü'nün TBMM'de ki Konuşmaları(1920-1973) I.Cilt (1920-1938)**, Ankara, 1992, s.1

⁶⁷ **Yurt Ansiklopedisi**, Konya Maddesi, s.5137

⁶⁸ **Yurt Ansiklopedisi**, s.5137

⁶⁹ Falih Rifkî Atay, **a.g.e**, s.207

müttefikler, 15 Mayıs 1919'da Mondros Ateşkes Antlaşmasının 7. maddesi gereğince harekete geçti.⁷⁰

İtalya, Fiuma sorunu yüzünden İzmir ideallerinden vazgeçmek zorunda kalınca Yunanlılar İzmir işgal planlarını hayata geçirmek için fırsat buldular.⁷¹ Anadolu'nun işgale başlamasının ardından 15 Mayıs 1919'da İtilaf Devletleri'nin uygun bulmasıyla Yunan ordusu İzmir'e çıkarılmıştır.⁷²

Yunanlılar 15 Mayıs 1919 tarihinde "Yaşasın Venizelos" diye bağırarak İzmir'e girdiler.⁷³ Bu durum İzmir'in işgalinin geçici olmadığını ve kalıcı bir işgal ile Türk halkının karşı karşıya olduğunu göstermekte idi.

Bu günleri Ali Çetinkaya "Metropolit, hazır bulunanlara bir nutuk irade ederek ahvalden dolayı teessüf ettiğini ve Osmanlı memurlarının hükümet edeceğini ve Yunan ordusunun hükümete yardım da bulunacağını söyledi ve Yunan divan-ı harbinin dahi icra-yı faaliyette bulunacağını ilave etti. Bu surette Vali İzzet Bey makamına iade olunmuş olduğu gibi Babiâli'ye yazdığı bir telgrafla da İzmir'in Yunan kuvvetleri tarafından hadisesiz olarak işgal olunduğunu ve kuvve-i işgalîyenin kendi emrinde bulunduğunu bildirdi. Mülhakata dahi o suretle telgrafname çekti. Halbuki 15. Ve 16. Günleri bedbaht İzmir her türlü zulüm ve hıyanet ve yağma ve çapulculuğa maruz kaldığı gibi, yüzlerce bi-günah İslâmlar da katl ve şehit edilmişlerdi. Birçok cenazeler dahi henüz şurada burada yatıyor ve öldürülenlerin denize atılan şüheda cesetleri dahi rıhtımlara çarpmakta bulunuyordu"⁷⁴ diyerek ifade etmiştir.

Anadolu bütün bu keşmekeşliğin içerisinde mücadele ederken İstanbul Hükümeti bir takım faaliyetler içerisine girmiştir. Padişah Vahdettin tarafından Mustafa Kemal Paşa 9.Ordu Müfettişi olarak Samsun ve havalisindeki durumun tespiti yapmak üzere görevlendirilmiştir. Mustafa Kemal o dönemde Osmanlı ordusunun bir subayıdır ve bu kötü gidişattan hiçte memnun değildir. Bunun için bir şeyler yapmak gerektiğinin farkındadır ve aldığı yetkilerle Samsun' a gitmiştir.

⁷⁰ Engin Berber, "Kurtuluşun Sonra İzmir'de Yunan İşgal Dönemine Tepkiler", internet erişim, <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-08/kurtulustan-sonra-izmirde-yunan-isgal-donemine-tepkiler> , erişim tarihi 06.05.2015

⁷¹ Ayrıntılı Bilgi İçin Bkz. Lord Kinross, **Atatürk(Bir Milletten Yeniden Doğuşu)** İstanbul, 1981, s.193

⁷² Gülnihal Bozkurt, "Sivas Kongresine Giden Yol", **Milli Egemenlik ve Sivas Kongresi Panel Bildirileri**, s.20, internet erişim https://www.tbmm.gov.tr/kultursanat/yayinlar/yayin044/044_00_003.pdf , erişim tarihi, 07.06.2015

⁷³ Lord Kinross, **a.g.e.**, s.193

⁷⁴ **Ali Çetinkaya'nın Milli Mücadele Dönemi Hatıraları**, Ankara, 1993, s.11

Mustafa Kemal, 16 Mayıs 1919'da Bandırma Vapuru ile İstanbul'dan harekete etmiş ve 19 Mayıs'ta Samsun'a çıkmıştır. Mustafa Kemal'in gittiği tarihte Samsun, İngilizlerin kontrolü altındaydı.⁷⁵

Osmanlı Devleti içeride ve dışarıda çözmek zorunda olduğu birçok mesele için çözüm yolları aramaktaydı. Bunu yaparken de halkı yanına almaya ve aynı zamanda da İtilaf Devletlerinin tepkisini çekmemeye çalışıyordu.

Böyle bir ortamda Anadolu ve Rumeli'ye değişik isimler altında Nasihat Heyetleri gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Anadolu işgalini nasihat ederek durdurulmasını planlayan Osmanlı Devleti Heyet-i Nasiha adıyla Anadolu ve Rumeli'ye heyetler gönderilmiştir.⁷⁶

Damat Ferit öncülüğünde oluşturulan bu heyetlerin amacı Damat Ferit'e göre halka Padişah'ın selamlarını göndermek ve aynı zamanda padişahın bu mücadele dönemlerinde halkın yanında olduğunu belirtmektir.⁷⁷ Bu heyetlerle halk ve İstanbul Hükümetinin birlikte hareket etmek zorunda olduğu ifade edilmeye çalışılmıştır.

Bu söylemlerle İstanbul Hükümeti Anadolu üzerindeki otoritesini artırmayı planlamaktaydı. Anadolu'da Hükümet aleyhine doğabilecek milli hareketleri köreltmek ve halkı İstanbul'a bağlamak inancı heyetlerin asıl amaçlarında bulunmaktaydı. Heyetlerin başında Şehzadeler görevlendirilmiştir. Halkın Hükümetten ziyade Padişah otoritesine olan saygısından dolayı daha etkili ve kısa sürede sonuç alabilmek adına Şehzadeler görevlendirilmiştir.⁷⁸

Nasihat Heyetleri Konya'yada gelmişlerdir. İşgallerin geçici olduğu fikrini anlatmaya geldikleri Konya'da çok fazla etkili olamamışlardır. Heyet 'in başında sonrasında Sadrazam olacak olan Ali Rıza Paşa ve II. Abdülhamid'in oğlu Şehzade Abdurrahim Efendi vardır. Heyetin içerisinde azınlıklarla görüşmeleri için Rum ve Ermeni temsilcilerde bulunmaktadır.

Heyet Konya'ya geldikten sonra devrin şehir için önemli isimlerinden Ali Kemali Efendi, Ömer Vehbi ve Hadimli Mehmet Vehbi Efendilerin fikirlerini almak üzere bir araya getirmişlerdir. Ali Kemali Efendi vatanın her yerinde olduğu gibi Konya halkının da memleketini savunacağını işgalleri kabul etmeyeceklerini söylemiştir. Ali Kemali Efendi Şehzade Abdurrahim Efendiye bir mektup göndererek “ *Eğer o muhteşem imparatorluğu*

⁷⁵ Selahattin Tansel, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**, Ankara, 1977, Cilt I, s. 236

⁷⁶ M. Tayıp Gökbilgin, **Milli Mücadele Başlarken**, Ankara, 1959, s. 64

⁷⁷ Sina Akşin, **İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele**, İstanbul, 1983, s. 250

⁷⁸ Rahmi Apak, **İstiklal Savaşı'nda Garp Cephesi Nasıl Kuruldu**, İstanbul, 1942, s. 65

kurmuş ve üç kıta üzerinde adaletli olarak idare ediyorsanız milletin bu zor gününde de yanında olmalısınız”⁷⁹ diyerek fikirlerini açıkça söylemiştir.

Ancak bu mektup Damat Ferit’e ulaşınca Damat Ferit huzursuz olmuştur ve derhal Şehzadeyi İstanbul’a dönmesi konusunda uyarmıştır.⁸⁰ Nasihat Heyetleri Konya aydınlarının mücadele konusundaki fikirlerini görünce ve Damat Ferit’in en kısa sürede dönmeleri konusunda uyarmasının ardından İstanbul’a dönmüşlerdir.

Bütün bu gelişmelerle birlikte işgal haberleri Anadolu’nun her yerine sirayet ederken şüphesiz ki bu durum Konya halkına da ulaşmıştır. İzmir’in Yunanlılar tarafından işgal edilmesinden sonra Konya’da yaşayan Rum ve Ermeni vatandaşlar taşkınlık çıkarmaya başlamışlardır.

Konya merkez nahiyesi olan Rum ve Ermeni nüfusunun fazla olduğu Sille’de hadiseler patlak vermeye başlamıştır. Attariye işleri ile uğraşan Yuvanin adında bir Rum, vergi borcunu almaya gelen tahsildara “*Yeter artık sizin zumlunuz be, bundan sonra size boyun eğmeyeceğiz*”⁸¹ demeleri artık Anadolu’da birliğin bozulduğunun en net diyalogu olmuştur.

Aynı bölgede Sille’de ayrılıkçı hareketler devam etmiş bölgede yaşayan Rum ve Ermeniler Konya halkına karşı tutumları değişmiştir. Yıllarca bir arada yaşayan bu gruplar ayrılmaya başlamıştır. Bu ayrışma durumu Kuva-yı Milliye ruhunda geciken Konya halkının daha da fazla surette zaman kaybetmesine sebep olmuştur.

Anadolu’nu işgali haberleri gelmeye başladıkça Konya halkının bir bölümü merkezi hükümet olan Osmanlı Devleti’nin bu durum karşısın da neler yapacağını beklerken diğer bir kısım ise Milli Mücadele hareketini tanımaya çalışarak olayların boyutunu anlamaya çalışmaktaydı.

İzmir’in işgali Anadolu’nun tamamında yankı uyandırdığı gibi Konya halkını tedirgin etmiştir. Özellikle Anadolu’nun birçok noktasından düşman zulmünden kaçarak Konya’ya gelen vatandaşların durumunu gören Konya halkında mili birlik fikri oluşarak Milli Mücadele’ye inançları artmaya başlamıştır.⁸²

⁷⁹ Cemal Kutay, **a.g.e.**, s.72-73

⁸⁰ Cemal Kutay, **a.g.e.**, s.72

⁸¹ Mehmet Şevki Yazman, **İstiklal Savaşı Nasıl Oldu**, Konya, 1944, s.17-18

⁸² Mehmet Şevki Yazman, **a.g.e.**, s.17

Bu zamana kadar gözler daha ziyade İstanbul Hükümetine çevrilmişti. Fakat Türk halkına zulüm eden işgalci düşman ordularının kendilerine İstanbul Hükümeti tarafından söylenildiği gibi, çekip gideceklerine artık pek inanmıyorlardı. İşgalin kalıcı olmadığı fikrinin tesiri artık halk üzerinde etkili olmamaya başlayınca halk işgallere olan tepkisini birlik olarak göstermiştir. Halkın milli kurtuluş yönünde bir araya gelerek birleşmesi İstanbul Hükümeti tarafından engellenmeye çalışılsa dahi halk Mustafa Kemal ve silah arkadaşlarının yanında yer alarak bu yöndeki kararlılıklarını hem İstanbul Hükümeti'ne hem de işgal güçlerine göstermiştir.

Konya'nın en büyük engeli İngiliz ve İstanbul Hükümeti yanlısı Vali Cemal Bey'e rağmen birlik duygusunu yaşayabilmiştir.⁸³ Konyalı kadınlar da birlik ruhu etrafında birleşerek "Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti Konya Heyet-i Merkeziyesi" adına beş bin kişi gibi büyük bir rakamla bir araya gelmişlerdir.⁸⁴

Bu nedenle özellikle İzmir'in işgalinin geçici değil kalıcı bir işgal olduğu anlaşılmış ve vatanın her yerinde olduğu gibi Konya'da da protesto mitingleri düzenlenmiştir. İşgalin vatan topraklarından çıkması için Konya halkı birlik olmuştur. Bu durum neticesinde mücadele fikri etrafında toplanan Konya halkının sayısı artmış ve kurtuluş mücadelesinin taraftarının artması Konya içerisindeki birlik ruhunun kuvvetlenmesini sağlamıştır. Kuvvetlenen bu ruh neticesinde Konya halkından Mustafa Kemal Paşa ve silah arkadaşlarına her türlü yardım yapılmıştır. Konya'nın stratejik konumu en yararlı şekilde mücadele fikri çerçevesinde şekillenmiştir.

Konya'da bu ruhun uyanmasında sinemanın da rolü vardır. Konya aydınları halkın yoğun sindirilme politikalarıyla karşı karşıya kalmaları neticesinde halkın bilinçlendirilmesi için çalışmalar yapmaya başlamışlardır. Sanayi Mektebi'nin teşhir salonunda, Almanların çektiği Çanakkale Savaşı sahneleri ile şehit görüntüleri gösterilmeye başlanmıştır. Mürekkeple yazılmış eski Türkçe metinler, film makinesinin önüne tutularak seyirciye izlettirilmeye başlanınca bu görüntüler tahminlerin ötesinde halk üzerinde etkili olmaya başlar. Sanayi Mektebi'ne gündüzleri kadınlar, geceleri erkekler gelirler. Bir taraftan gazeteler, bir taraftan sinema ve mitingler ile halkın uyanışı devam eder. Halk içinde bilinçlendirme çalışmaları yapılmaya ve Konya'nın her semtinde milli bilinç uyandırılmaya devam etmiştir.

⁸³ Taha Niyazi Karaca, "Milli Mücadele'de Bozkır İsyanları", **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, sayı 16, s.172

⁸⁴ Enver Behnan Şapolyo, **Kuva-yı Milliye Tarihi**, Ankara, 1957, s.24

3.MUSTAFA KEMAL ve KONYA HALKI

Atatürk'ün Anadolu'ya geçerek Ankara'ya yerleştiği, ilk Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni açtığı günden ölümüne kadar Konya'ya 13 defa gelmiş, bu geliş gidişleri sırasında çoğu zaman günlerce kaldığı olmuştur. Bu kalışların toplam 33 gün olduğu hesaplanmaktadır.⁸⁵

Mustafa Kemal hem kurtuluş mücadelesi sırasında hem de kurtuluşun gerçekleşmesinin ardından başlayan İnkılâplar sürecinde yurt gezilerini sürdürmüştür. Halkın sorunlarını ve isteklerini görmeye yönelik olarak tertiplenen bu gezilerde hem Anadolu halkı ile iç içe olma fırsatı elde edilmiş hem de mücadele sırasında halka ve askere moral verme fırsatı yakalanmıştır.

Mustafa Kemal her hareketini güçlü ve sağlam kılabilmek için ilkin kamuoyunun, basının, ordunun desteğini aramış, sağlamıştır. Nitekim bıkmadan, usanmadan sürdürdüğü yurt gezilerinde bizzat halkla iletişim kurmuş, söyleşiler yapmış. Kamuoyu oluşturmada halkı asla bir oldu bitti karşısında bırakmamıştır. Birçok kenti defalarca ziyaret etmiş, Türklük ülküsünün ulusal egemenliğin tüm bireylerce anlaşılmasını, benimsemesini istemiş, sağlamıştır. Bu yurt gezileri sırasında Konya'ya birçok kez gelmiştir. Hatta Konya, Atatürk'ün ziyaret ettiği iller arasında en ön sıralarda gelmektedir. Atatürk'ün Konya'da asker ve sivil halka toplamada 9 kez seslenişi vardır. Bu konuşmalarından özellikle Cumhuriyetin duyurulması aşamasında olanlarda ulusal egemenliğin anlamı, önemi ve gereği üzerinde çok durulmuştur.⁸⁶

Mustafa Kemal'in İç Anadolu'da en çok ziyaret ettiği şehirlerden biri Konya olmuştur. Konya halkına Mustafa Kemal'in ilgisi olduğu kadar Mustafa Kemal'de Konya halkına desteğini her dönem de ziyaretleriyle ve alakadar tavırlarıyla beyan etmiştir.

Mustafa Kemal'in annesi ve babasının da soy olarak Konyalı olduğu yapılan araştırmalarda tespit edilmiştir. Mustafa Kemal'de konuşmalarında ara ara bir yanının Konyalı olduğunu her zaman ifade etmiştir.

⁸⁵ Mehmet Önder, *Atatürk'ün Yurt Gezileri*, Ankara, 1975, s.243

⁸⁶ Gül Akyılmaz, *"Atatürk Konya ve Milli Egemenlik"*, *Milli Egemenlik Bidirileri*, Ankara, 1991, s.26

Mustafa Kemal Atatürk'ün baba soyu, Konya/Karaman'dan gelerek Manastır Vilayeti'nin Debre-i Balâ Sancağı'na bağlı Kocacık'a yerleşmişlerdir. Aile sonradan (muhtemelen 1830'larda) Selanik'e göç etmiş; Ali Rıza Efendi de (muhtemelen) 1839'da Selanik'te dünyaya gelmiştir. Dedesi Ahmet ve dedesinin kardeşi Hafız Mehmet'in taşıdığı "kızıl" lakabı ve yerleştikleri nahiye'nin adı olan "Kocacık"ın da gösterdiği üzere; Mustafa Kemal'in baba tarafından soyu Anadolu'nun da Türkleşmesinde önemli roller oynayan "Kızıl-Oğuz" yahut "Kocacık Yörükleri, Türkmenlerinden" gelmektedir.⁸⁷

Mustafa Kemal Atatürk'ün anne soyu da Anadolu'dan gelerek Rumeli'ye iskân edilen Yörük veya Türkmenlere dayanmaktadır. Anne tarafından dedesi Vodina Sancağı'na bağlı "Sarıgöl" de denilen "Kayalar"dan göçerek Selanik yakınlarındaki "Lankaza"ya yerleşen, Sofu-zade (Sofi-zade) Feyzullah Ağa'dır. Yerleştikleri "Sarıgöl" bölgesi, "Sofular" lakabı ve ailedeki hatıraların gösterdiği üzere, Atatürk'ün anne soyu Konya/Karaman'dan Rumeli'ye gelen ve bundan dolayı da "Konyarlar" şeklinde, Rumeli'deki diğer Yörük gruplarından farklı olarak bu adla anılan Yörüklerdendir.⁸⁸

Zübeyde Hanımın da ataları Konya Yörüklerinden seçilen Evlâdı Fatihan soyuydu ve kendilerine Konyarlar deniliyordu.⁸⁹

Anne ve baba tarafından Yörük olan Mustafa Kemal'in babası Ali Rıza Efendi ve annesi Zübeyde Hanım'ın köken olarak Konyalı olması Mustafa Kemal'in Konya'ya olan ilgisi ve sevgisini her daim canlı tutmuştur.

Konya Mustafa Kemal'in en çok ziyaret ettiği illerden biridir. 3 Ağustos 1920 ile 20 Kasım 1937 tarihleri arasında Konya'yı toplam da 13 defa teşrif etmiş ve toplam iki aylık bir süreyi Konya'da geçirmiştir. Milliyetçilik, Aydın- halk ilişkisi, kadın hakları, din ve vicdan hürriyeti gibi konularda en güzel ve çarpıcı konuşmalarını Konya'da yapmıştır.⁹⁰

Bazı gelişlerinde Konya'da günlerce kalan Atatürk özellikle 1922-1925 yılları arasında Konya ziyaretlerinde yapmış olduğu konuşmalar İnkılâp tarihimizde önemli yer tutmaktadır.⁹¹

⁸⁷ Ali Güler, "Atatürk'ün Soy: Kızıl Oğuzlar(Kocacıklar) ve Konyarlar", internet erişim <http://www.tarihtarih.com/>, erişim tarihi, 06,15,2015

⁸⁸ Ali Güler, a.g.m

⁸⁹ Cemal Kutay, Bir Solukta Atatürk, İstanbul, 2008, s.16

⁹⁰ Halil Cin, Milli Egemenlik Bildirileri Sempozyumu, s.11

⁹¹ Mehmet Önder, Atatürk Konya'da, 1989, s.3

Latin harflerine geçiş ile ilgili konuşmalarını da Konya’da yapan Mustafa Kemal bu konuda halkı bilgilendirmiştir.⁹² Gazeteler başlıklarında yeni rakamları kullanmaya başlamış ve yeni yazıya geçiş ile ilgili bilgiler vermiştir.⁹³

Büyük Taarruzdan önce Konya Milli Mücadele’nin bir ikmal merkezi olmuş, Konya’ya vali ve Mevki Komutanı olarak atanan Galip (Pasinler) Paşa ile yine Konya’da bulunan Menzil Müfettişi Kazım (Dirlik) Paşa, Garp Cephesi’nin yiyecek, giyim, kuşam, silah cephane , canlı hayvan gibi her türlü ihtiyacının Konya bölgesinden sağlayarak gönüllü alayları ile birlikte cepheye gönderiyorlardı. Atatürk bu durumu bir kere yerinde görmek üzere Garp Cephesi Komutanı İsmet (İnönü) Paşa ile birlikte 1 Nisan 1922 günü Çay üzerinden önce Iğın’a gelerek buradaki Süvari Kolordusuna denetlemişler geçit töreninde sonra Konya’ya hareket etmişlerdir.⁹⁴

Anadolu’da Milli Mücadele fikri iyiden iyiye yaygınlaşmaya başlayınca birçok noktada İstanbul Hükümeti ve işgalci güçlerinde desteğiyle ayaklanmalar baş göstermeye başlamıştır. Bu isyanlardan bazıları da Konya’da çıkmıştır. Bozkır Ayaklanması olarak bilinen Zeynelabidin Hoca tarafından başlatılan isyan hareketi Konya’daki en kritik ayaklanmalardan birisi olmuştur. Bu ayaklanmanın oluşturmuş olduğu atmosfer Mustafa Kemal Paşa’ya da ulaşmıştır. Bu dönemde Konya halkının kurulan Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin yanlış faaliyetleri neticesinde ve halkın Kuva-yı Milliye’ye olan inancının tam olarak yerleşmemesi isyan ile birlikte kargaşanın daha da büyümesine sebep olmuştur.

Bu günlerde Fransızlar, güneyde demiryolu boyunca Pozantı’ya kadar uzanmışlardı. Onların bu yeni taarruzunu protesto etmek üzere Pozantı halkı bu durumu protesto etmek için 5 Ağustos 1920 Mustafa Kemal’i de toplantılarına davet etmişlerdir. Mustafa Kemal hem Pozantı’ya gitmek hem de Konya’da ki durumu tespit etmek için yola çıkmıştır.⁹⁵

I. Konya Hadisesi’nden yaklaşık üç ay sonra, 3 Ağustos 1920 günü sabah 6.00’da trenle Afyon üzerinden Akşehir’e gelmiştir. Mustafa Kemal Paşa’nın beraberinde Milli Müdafaa Vekili Fevzi Paşa, 12. Kolordu Kumandanı Fahrettin Bey, Erkânı Harbiye Reisi (Kurmay Başkanı) Şemsettin Bey (Kolordu Erkânı Harbiyesi) ile bazı mebuslar olduğu halde Akşehir istasyonuna indi. 8 Askeri ve mülkî erkânın yanında Akşehir’in ileri gelenleri ve kalabalık bir halk topluluğu Mustafa Kemal Paşa’yı karşıladı. Halk, Mustafa Kemal Paşa’yı

⁹² Babalık, 12 Haziran 1928

⁹³ Babalık, 18 Haziran 1928

⁹⁴ Kamil Erdaha, a.g.e, s.244

⁹⁵ Mehmet Önder, a.g.e, s.5

coşkun bir tezahüratla karşılamıştı. Israrla Gazi Paşa'nın misafirleri olmasını istemişlerdir. Mustafa Kemal Paşa, dönüşte Akşehir'e uğrayacağına söz vererek kısa bir moladan sonra Konya'ya doğru yola devam etmiştir⁹⁶

Refet Bey'den bilgi alan Mustafa Kemal 3-5 Ağustos tarihlerinde Konya'ya gelmiştir. Bu yola çıkış Mustafa Kemal'in ilk Konya ziyareti olmuştur.⁹⁷

3 Ağustos 1920 günü trenle Afyon üzerinden Konya'ya geldi. Mustafa Kemal Paşa'nın beraberinde Milli Müdafaa Vekili Fevzi Paşa, 12. Kolordu Kumandanı Fahrettin Bey, Erkânı Harbiye Reisi Şemsettin Bey (Kolordu Erkânı Harbiyesi) ile bazı mebuslar olduğu halde şehir istasyonuna indi. Kendilerini Konya Valisi Haydar Bey, Mevkî Kumandanı Sabri Bey, Belediye Başkanı, Mevlana Dergâhı Postnişini ve Konya Mebusu Abdülhalim Çelebi, Müdafa-i Hukuk Cemiyeti Konya Merkez Heyeti Başkanı Sivaslı Ali Kemâlî Hoca ile askeri ve mülkî erkânın yanında şehrin ileri gelenleri ve kalabalık bir halk topluluğu karşıladı. Halk Mustafa Kemal Paşa'yı coşkun bir tezahüratla karşılamıştı.⁹⁸

Mustafa Kemal'i karşılayanlardan biri olan Mevlana Postnişin Abdülhalim Çelebi her fırsatta Milli Mücadeleye inandığını ifade eden beyannameler vermiştir. Abdülhalim Çelebi bir Türk milliyetçisidir ve vatanın her türlü düşmandan temizlenmesini en temel amaç olması gerektiğine inanmaktadır.⁹⁹

Trenden önce Mustafa Kemal Paşa inmiş ardından Milli Müdafaa Vekili Fevzi (Çakmak) Paşa, 12.Kolordu Komutanı Fahrettin (Altay) ve Kurmay Başkanı Şemsettin Bey'ler ve beraberinde ki heyet trenden inmişlerdir. Karşılayanlar arasında Konya Valisi Haydar (Vaner), Konya Belediye Başkanı Mehmet Muhlis (Koner), o dönemde Konya'da bulunan Şeyh Sunusi, Konya Müftüsü Ali Rıza Efendi, Konya Mevki Komutanı Sabri, Müdafaa-i Hukuk Konya Merkez Heyet Başkanı Müderris Sivaslı Ali Kemali Efendi, Vilayet müdürleri, subaylar ve şehrin ileri gelenleri karşılama törenine katılmışlardır.¹⁰⁰

Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarının geleceği 3 Ağustos 1920 sabahının erken saatlerinde halk istasyon yoluna dökülmüş, Gar Binasının çevresi hınca hınç dolmuştu. İstasyon rampasının sağ tarafında Sanayi Mektebi Müzikası, leyli(yatılı) İdadi, Askeri Rüştîye

⁹⁶ Mehmet Koç, **Atatürk Akşehir'de**, Akşehir, 2010, s.5

⁹⁷ Caner Arabacı, **a.g.e**, s.94

⁹⁸ Mehmet Önder, **Delibaş Hadisesinde Konya**, s.323

⁹⁹ Ahmet Atalay, "Milli Mücadele'de Türk'ü Türk'e Kırdıran Adam İngiliz Rahip Dr. Robert RewRew'nun Anadolu ve Konya Delibaş Mehmet İsyani'ndaki Rolü", **Selçuk Üniversitesi Ata Dergisi**, sayı 8, Konya, 1999, s.4

¹⁰⁰ Mehmet Önder, **Atatürk Konya'da**, s.6

talebeleri, askeri birlikler ve polisler yerlerini almıştı. Rampanın sağ tarafında ise askeri ve mülki idarenin yanı sıra Şeyh Sünusi, Rum metropoliti, Ermeni ve Rumların önde gelenleri, eşraf ve diğer idari personel yer alıyordu.¹⁰¹

Mustafa Kemal Paşa ve beraberindeki heyet 3 Ağustos 1920 günü sabah saat 6 da istasyona gelir gelmez hazır bulunan bütün askeri erkân selam vaziyeti almış, Sanayi Mektebi bando ve müzikası da çalmaya başlamıştı.¹⁰²

Mustafa Kemal Konyalı gençlere Milli Mücadele'nin memleket geleceği açısından ne kadar önemli olduğunu belirten coşkulu bir konuşma yapmıştır. Konyalı gençler Paşa'yı heyecanla alkışlayıp kürsüden omuzlarında indirmişlerdir.

Mustafa Kemal Paşa fikirlerine çok önem verdiği birlik beraberlik duygularını yoğun olarak eserlerinde yaşatan Mevlâna'yı da ziyaret etmiştir. Mustafa Kemal Mevlâna'yı her zaman önemsemiş ve Tekke-Zaviyelerin kapatılması yönünde ki kanun da açık kalınmasına izin verilen türbelerden birisi de Mevlâna türbesi olmuştur.

Milli Mücadele'de Konya'nın önemli simalarından olan Şeyh Sunusi'yi evinde ziyaret etmiş ve görüşmeler yapmıştır. Paşa cepheden gelen ağır yaralı askerlerin tedavi edildiği Gureba Hastanesini de ziyaret etmiştir ve burada yatan yaralı askerlere moral vererek acil şifalar dilemiştir.

Mustafa Kemal Paşa Konya'daki temaslarını bitirdikten sonra Konya'ya temaslarında ki ilk durağı olan Akşehir üzerinden tekrar dönüş yolculuğuna başlamıştır. Akşehirliilerin yoğun ilgisini karşılıksız bırakmayan Mustafa Kemal Paşa verdiği sözü tutarak dönüş yolunda Akşehirli vatandaşların misafiri olmuştur.

Mustafa Kemal Paşa ve beraberindekiler 5 Ağustos 1920 günü Konya'dan ayrılmışlardır. 6 Ağustos 1920 günü Mustafa Kemal ve beraberindeki heyet Akşehir'e gelmişlerdir. Akşehir halkı Paşa'ya ve beraberindekilere büyük sevgi gösterilerinde bulunmuşlardır. Caddeleri bayraklarla süslemişler ve sevgilerini ve minnet duygularını her fırsatta göstermişlerdir. Mustafa Kemal Paşa buradan Konya halkına bir teşekkür telgrafi göndermiştir. Telgrafta Konya halkına : *“Konya'nın muhterem memurları ve ahalisinin hakkımızda ibraz ettikleri (gösterdikleri) Mihman-ı Müvâzi (misafirperverlik) bizi pek ziyade mütehassıs etmiştir. Vilayetin hududunda pek tatlı hissiyat ile veda ederken teşekküratımızı*

¹⁰¹ Babalık ,4 Ağustos 1920

¹⁰² Babalık,4 Ağustos 1920

*takdim eder, bütün umuma iblâğını (herkese duyurulmasını) rica ederiz.”*diyerek memnuniyetini bildirmiştir. Gazi Paşa Akşehir’de Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyeleri ile görüşmeler yapmış ve halka, el birliği ile vatanın kurtulacağını belirttikten sonra beraberindeki meclis heyeti ile birlikte Afyon’a gitmek üzere Akşehir’den ayrılmışlardır.¹⁰³

Mustafa Kemal Paşa 2. Konya ziyaretini 1 Nisan 1922- 4 Nisan 1922 tarihleri arasında Büyük Taarruzun hazırlıklarının başladığı kritik bir dönemde gerçekleştirmiştir. Paşa Akşehir üzerinden trenle Konya’ya 1 Nisan 1922 Cumartesi günü gelmiştir. Konyalılar her zamanki gibi büyük bir coşku ve sevgi gösterileri arasında Paşa’yı istasyonda karşılamışlardır. Mustafa Kemal istasyonda görünür görünmez Konya halkı Yaşa! Varol! Sesleri ile sevgilerini göstermişlerdir. Gazi Paşa’nın yanında Rusya Şuralar Cumhuriyeti Ankara Büyükelçisi Aralof, Azerbaycan Cumhuriyeti Büyükelçisi İbrahim Abilof, Rus Ateşemiliteri Zivanaryof , Azerbaycan Askeri Ali Askerof, Başkatip İsmailof iki tercüman ve beraberindeki heyet Konya istasyonuna inmişlerdir. Paşa istasyondan arabalara binmemiş ve şimdiki Feridiye Karakoluna kadar halk ile beraber yürümüşlerdir.¹⁰⁴

Mustafa Kemal ikinci Konya ziyareti sırasında Hükümet Binası ardından Belediye Binasını ziyaret etmiştir. İnönü savaşlarının gazilerinin bulunduğu Hilâli Ahmer Askeri Hastanesine giderek yaralı askerlerle meşgul olmuştur. Hastane ziyaretinin ardından Dar’ül Eytam’a (Yetimler Yurdu) giderek burada kalmakta olan kız ve erkek çocukları ziyaret etmiştir. Aynı gün Dar’ül Muallimat ziyaret edilmiş ve buradaki öğretmenler ve öğretmen adayları ile sohbet etmiştir. Ayrıca Nalbant Okulunu diploma töreninde de öğrenciler ve eğitimcilerle bir araya gelerek onların mezuniyetlerine eşlik ederek onlarla birlikte sohbet etmişlerdir.¹⁰⁵

Mustafa Kemal Atatürk’ün 27 Temmuz 1922 yılında yapmış olduğu ziyarette büyük bir coşku ile karşılanmıştır ve halk sevinç gösterileri arasında Paşa’yı karşılamıştır.¹⁰⁶

Mustafa Kemal Cumhuriyet’in ilanından kısa bir süre sonra Konya’yı tekrar ziyaret etmiştir. 20 Mart 1923 yılında gerçekleşen ziyarette Mustafa Kemal şehrin esnaf ve tüccarları ile bir araya gelmiştir. Milli Mücadele’nin başarıya birlik ve beraberlik içerisinde ulaştığını söyleyen Paşa bu birlik mücadelesine hâla ihtiyacın olduğu vurgusunu yaparak bir konuşma yapmıştır. “*Düşman yanlın hariçte değildir. Dahilde de bu milletin hayatıyla oynamak isteyen*

¹⁰³ Mehmet Koç, a.g.e, s.6

¹⁰⁴ Ayrıntılı Bilgi İçin Bkz, Kemal Arıburnu, *Atatürk’ten Anılar*, Ankara, 1976

¹⁰⁵ Mehmet Önder, a.g.e, s.12-14

¹⁰⁶ *Babalık*, 28 Temmuz, 1922

düşmanlar var. Harici düşmana karşı ıttihaz ettiğimiz tedabiri gösterdiğimiz birliği dahili düşmana karşı da daha şiddetle, daha teyakkuzla göstermeliyiz. Süngü ile silah ile, kanla istihsal ettiğimiz zaferden sonra irfan, ilim, fen, iktisadiyat, gibi sahalarda muzaffer olabilmek için çalışacağız. Milleti refah ve istikbale götürecektir bu sahalarda emniyetle, muvaffakiyetle yürütebilmek ise yalnız bir şartla mütevakkıftır. Bu şart bulunmazsa o sahalarda muvaffakiyetimiz imkansızdır. Bu şart ise milletimiz in doğrudan doğruya kendi kaderine sahip olmasıdır. Hâkimiyetine doğrudan doğruya sahip olmanın kıymetini pek iyi anlayan ve pek iyi bilen bir millet, bu mukaddes hâkimiyetine karşı baş gösterecek her tehlikeyi kahredecektir. Konyalılar, tarihin her inkılâp devrinde acı-tatlı günler gördüler. Tarihin bu dersinde ki ehemmiyeti herkes gibi muhterem Konyalıların da takdir edeceğine eminim. Bu emniyetlidir ki Konya'nın milli hâkimiyetin istikrarında en kudretli istinat noktalarından biri olacağına büyük kanaatim vardır”¹⁰⁷ demiştir.

Mustafa Kemal Paşa ayı gün Konya gençlerinin büyük coşkusu içerisinde karşılanarak geçer ile bir araya gelmiştir. Gençlere ulusal varlığın korunması ile ilgili konuşmalar yaparak ulusal egemenliğin önemini belirtmiştir.

Atatürk'ün Konya'ya üçüncü gelişleri Büyük Taarruz hazırlıklarının yapıldığı dönemlerdedir. Batı Cephesi Karargâhı Akşehir'dedir. Atatürk, Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak ve Batı Cephesi Komutanı İsmet İnönü ile hazırlanan taarruz planının ayrıntılarını görüşmeye karar verdiler. Ancak bu görüşmeyi dikkatlerden uzak tutmak için o sırada Adana'da bulunan ve Atatürk'le görüşmek isteyen İngiliz Generali Townshend'in talebi ön plana çıkarıldı ve Townshend'e 24 Temmuz'da Konya'da görüşmek için randevu verildi. Bu gelişme üzerine General Townshend 23 Temmuz sabahı Konya'ya geldi.

Mustafa Kemal bu durumu “*Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa ile Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa Büyük Taarruz için gereken plânları yapmışlardı. Hareket ve saldırı plânımız çok önceden hazırlanmıştı. Konya'ya gelmiş olan general Townshend'in isteği üzerine, kendisiyle görüşmek vesilesiyle Ankara'dan hareket ederek 23 Temmuz 1922 akşamı Batı Cephesi karargâhının bulunduğu Akşehir'e gittim. Harekât hakkında Genelkurmay başkanının da katılımıyla görüşmeyi uygun bulduk. Ben 14 Temmuz'da Konya'ya gittim. 27 Temmuzda tekrar Akşehir'e döndüm. Fevzi Paşa Hazretleri de, 25 Temmuzsa Akşehir'e*

¹⁰⁷ Gül Akyılmaz, a.g.m, s.28

gelmişti. 27-28 Temmuz gecesi birlikte gerçekleştirdiğimiz görüşmeler sonunda, belirlenmiş olan plan gereği saldırmak üzere karar verdik.”¹⁰⁸ cümleleri ile anlatmıştır.

Atatürk’ün Konya’ya geleceği Konya halkı tarafından önceden haber alınmıştır ve Gar çevresinden başlanarak şehir bayraklarla donatılmıştır. Karşılama heyeti içinde bir askeri birlik, Dar’üleytam (öksüzler yurdu) öğrencileri, esnaf temsilcileri ve çok sayıda vatandaşın yanı sıra Vali Vekili Kadir Mehmet Emin Bey, bazı Konya Milletvekilleri, Ahz-i Asker Heyeti Reisi Rüştü Paşa, İngiliz Generali Townshand, Belediye Başkanı Mehmet Muhlis (Koner) ve diğer Askeri ve Mülki temsilciler yer almakta idi.¹⁰⁹

Atatürk’ün Konya’ya dördüncü kez gelişleri 20 Temmuz 1922 yılında gerçekleşmiştir. Üçüncü gelişlerinde alt yapısı hazırlanan Büyük Taarruz’un uygulamaya konulması için bu gezi tertip edilmiştir. Bundan dolayı bu gezi büyük bir gizlilik içinde gerçekleştirilerek bu önemli kararlar Konya’da alınmıştır.

Mustafa Kemal bu ziyareti “*Hareketimi çok sınırlı birkaç kişiden başka bütün Ankara’dan gizledim. Benim ortadan kaybolacağımı bilenler, buradaymışım gibi davranacaklardı... Trenle hareket etmedim. Bir gece otomobil ile Tuz gölü üzerinden Konya’ya gittim. Konya’ya hareketimi oradaki hiç kimseye telgrafla bildirmediğim gibi Konya’ya ulaşır ulaşmaz telgraf merkezini kontrol altına aldırarak Konya’da olduğumun da hiçbir tarafa bildirilmemesini sağladım. 20 Ağustos 1922 günü öğleden sonra Akşehir’e geçtim.*”¹¹⁰ olarak tanımlamıştır.

Burada Batı Cephesi ile yakından ilgilenme fırsatı bulun Mustafa Kemal ziyaretinin gizli tutulmasını Milli Mücadelenin zaferine yaklaşılacak bir dönemde oldukça önemli bir husus olarak görmüştür.

Büyük Zafer’in kazanılmasından ardından 5.kez Konya ziyaretini gerçekleştirirken bir yandan da ülkenin önemli İnkılâplarını art arda gerçekleştirmeye başlamıştı. Sıra Cumhuriyet’in ilanına gelince yurt gezilerine yenilerini eklemeye başlamıştır. Atatürk, yeni döneme girilirken hem savaş sonrasında halkın içinde bulunduğu durumu yerinde görmek ve hem de eldeki sınırlı imkânlarla halkın ihtiyaçlarının nasıl karşılanabileceğini tespit etmek, yıkılan yönetimin oluşturduğu sarsıntıyı ve oluşturulması düşünülen yeni rejimin altyapısını

¹⁰⁸ Mustafa Kemal Atatürk, **Nutuk**, Truva Yayınları, 2009 ,s.376

¹⁰⁹ **Babalık** ,27 Temmuz 1922

¹¹⁰ **Nutuk**,s.377-378

oluşturmak için yurt gezileri yapmaya başlamıştı. Bu bağlamda 20-23 Ocak 1923 yılında Konya ziyaretlerine bir yenisini eklemiştir.

Mustafa Kemal'in bu ziyareti yine Konya halkının görkemli ve sevinçli karşılama töreni ile başlamış ve ardından şehri ziyaretleriyle devam etmiştir. Atatürk ve beraberindeki heyet Mevlana Türbesi'ni, ardından da Dar'ül Hilafet'ül Aliye Medresesini (İlmiye Medresesi) ziyaret ettiler.

Babalık Gazetesi, ziyaretle ilgili şu bilgiyi veriyor: “ *Perşembe günü alaturka saatle sekizde medreseye bir memur gelecek Paşa Hazretleri yarım saat sonra medreseyi ziyaret buyuracaklarını, bütün talebeleri ve müderrisleri(öğretmenleri) dersanelerinde vazife başında görmek istediklerini tebliğ etti. Biraz sonra muhterem refikaları(eşleri) Latife Hanımefendi ve beraberindekilerle teşrif ettiler*”.¹¹¹

Mustafa Kemal Konya halkının kadın – erkek topyekûn mücadeleye katıldığını ve Konyalı kadınların bu mücadeleye önemli katkıları olduğunu söylemiştir. Mustafa Kemal 1923 yılında Konya kadınları ile ilgili olarak: “ *Anadolu erkeği ile birlikte mücadele eden Türk kadını toplumda gerekli saygıyı görmemektedir. Asıl mücadele sahası kadınlarımız için şekilde ve kıyafette muvafakkiyetten ziyade asıl muzaffer olunması lazım gelen saha nur ile irfanla fazilet-i hakikiye ile tezeyyün ve tecehhür etmektir.*”¹¹² diyerek Anadolu kadının toplumsal yeri konusunda da görüş bildirmiştir.

Reisi Cumhur Mustafa Kemal Paşa Dahiliye Vekaleti ile birlikte Konya'yı 1924 yılın da ziyaret etmiştir. Halkın ve Konya'nın genel sorunlarını dinleyen¹¹³ Mustafa Kemal bu ziyareti sırasında Hatay meselesinin halledileceğine dair konuşmalarda yapmıştır.¹¹⁴

1924 yılının 23 Nisan'ı da oldukça önem arz etmektedir. Henüz biten mücadelenin ardından 23 Nisan Ulusal Egemenlik bayramı büyük bir coşku ile kutlanmıştır. Babalık gazetesi “ Reis-i Cumhur Hazretlerinin Teşrifleri” başlığı adı altında Gazi Mustafa Kemal'in Ulusal Egemenlik mesajını tüm Konya halkına iletmiştir.¹¹⁵

Babalık gazetesi Milli Mücadele'nin bitiminden sonraki yıl Büyük Millet Meclisi'nin açılışının yıldönümünü büyük bir coşku ile manşetlerine taşımıştır. Babalık ismi ve günün

¹¹¹ Babalık ,4 Ocak 1925

¹¹² Atatürk,*Söylev ve Demeçler*,Cilt I,s.152-153

¹¹³ Babalık 20 Kasım 1924

¹¹⁴ Babalık ,12 Haziran 1924

¹¹⁵ Babalık, 27 Nisan 1924

manşeti kırmızı renklerle ön plâna çıkarılmıştır. “*Türk tarihinin kutlu dönümü olan 23 Nisan bütün öz Türkler için en yüce bayramdır*” ifadeleri ile coşkuyu manşetlerine taşımıştır. Gazi Mustafa Kemal’in büyük boy kırmızı arka planlı portresi ortada, sağında müşir Fevzi Paşa, solunda Kazım Karabekir Paşa’nın portreleri yer almıştır. Hemen altta ise “*İstiklâl harbinin komutanı ve İzmir fatihi beşinci kol ordu komutanı Ferik Fahrettin Paşa hazretleri*” notu düşülerek masa başındaki bir fotoğrafı yer almıştır.¹¹⁶

Atatürk’ün 5. Konya ziyaretini gerçekleştirdiği 3-12 Ocak 1925 yılları arasında yurt genelinde de gezi düzenlemiştir. Bunlardan birincisi Halifeliğin kaldırılmasının Anadolu’daki yankılarını görmek diğeri de çok partili hayat denemesi Terakkiperver Cumhuriyet Fırka’sının ve Şeyh Sait isyanının halk üzerindeki etkilerini görmektir. Bu amaçla Atatürk 1 Ocak 1925’te Ankara’dan ayrılarak Afyon üzerinden Konya’ya gelmiştir. Bu haberin alınmasının ardından 2 Ocak 1925’te Konya Valisi Kâzım Müfit, II. Ordu Müfettişi Fahrettin(Altay), Kolordu Komutanı Naci(Eldeniz), Belediye Başkanı Kâzım(Gürel) Atatürk’ü karşılamak üzere Afyon’a gitmişlerdir. Heyet konuklarla birlikte 3 Ocak 1925’te Konya’ya döndü. Kendilerini Konya’da Belediye Başkanı, Ordu Müfettişi ve Kolordu Komutanı’nın eşleri, çok sayıda kadın ve halk tarafından karşılanarak Konya halkının Paşasına sevgi ve muhabbetini bir kez daha görmüştür.¹¹⁷

Mustafa Kemal 1925 yılı Konya’yı ziyaretinde Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan “*Çalışkan ve uyanık Konyalıların, Bihassa medeni kisvenin iksasında gösterdikleri tehalluk ve hassasiyet ayrıca şayanı kayıttır*” cümleleri ile Konya halkını övmüştür.¹¹⁸

Mustafa Kemal’in 1926 yılı Konya ziyareti büyük bir coşku ile karşılanmıştır. “Büyük Gazi Şehrimizde” başlığı Babalık gazetesi bu durumu manşetine taşımıştır.¹¹⁹

Mustafa Kemal Paşa Konya ziyareti sırasında herhangi bir karşılama töreni istemediğini belirtmiştir. “*Yüce halaskar merasim arzu etmediği halde memleket halkının kalbinden coşan samimiyet ve muhabbet ile layık oldukları tanzim ve hürmetle karşılandılar*” cümlelerinden Mustafa Kemal’in karşılama töreni istememesine rağmen Konya halkı tarafından büyük bir coşku ile karşılandığı anlaşılmaktadır.¹²⁰

¹¹⁶ Babalık, 23 Nisan 1924

¹¹⁷ Babalık, 12 Mart 1926

¹¹⁸ Atatürk, *Söylev ve Demeçleri*, Cilt II., DTCF yayınları, Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 22.10.1925, s.33

¹¹⁹ Babalık, 19 Mayıs 1926

¹²⁰ Babalık, 19 Mayıs 1926

Mustafa Kemal bu ziyareti sırasında kol ordusu kumandanlığı, Naci Paşa'yı, Cumhuriyet Halk Fırkası binasında yetkili İsmail Hakkı Bey'i, Belediye Reisini ziyaret etmiştir. Halk Mustafa Kemal'i görmek için İstasyon civarını tezahüratla doldurmuştur. Mustafa Kemal aynı zamanda Çumra istasyonunda tevkifler yapmış, Konya Ovası sulama işlerini incelemiş, ardından istasyon civarında incelemeler yapmıştır.¹²¹

1926 yılında Mustafa Kemal'in Konya'ya heykelinin dikilmesine karar verilmiştir. Heykelin 1925 yılında Sarayburnu'na dikilen heykelin yapımını üstlenen heykeltıraş Heinrich Krippel tarafından yapılmasına karar verilerek bu görev ona verilmiştir. Heykeltıraş Heinrich Krippel, Konya Atatürk heykelini 8 parça olarak Viyana'da tunca döktürmüş, bu parçalar 8 sandık halinde 4 Ekim 1926 günü trenle Konya'ya getirilmişti. 1926'larda Konya'nın dışarı ile bağlantısı sadece tren ile yapıldığı için heykelin bölümleri de tren ile gelmişti. Heykelin İstasyon Caddesi üzerine dikilmesine karar verilmişti. İstasyonda şehre girenler Atatürk'ün heykelini karşıdan görsünler diye İstasyondan yana çevrilerek halkın daha rahat görebileceği şeklinde ayarlanmıştı. Heykelin duruş pozisyonu bir takım tartışmalara sebep olsada İstasyon Caddesi'ndeki yerini aldı. Mustafa Kemal Atatürk'ün tunçtan yapılmış bu heykeli İstanbul'da sonra Anadolu'da yapılan ilk heykel olma özelliğini kazanmıştır.¹²²

Konya halkı büyük kurtarıcı Mustafa Kemal'e her zaman sevgi ve saygı ile bağlılığını bildirmiştir. Cumhuriyet'in ilanından sonra Anadolu'da ilk dikilen heykellerin ilki olan İstasyon Caddesi üzerindeki heykel 29 Ekim 1926 yılında açılışı yapılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk asker giyinişiyle, bir elinde kılıç bir elinde başak olarak tasvir edilmiştir. 7 metre yüksekliğinde olan heykelin taş işçiliği kaidesini ise Mimar Muzaffer Bey tarafından yapılmıştır.¹²³

Heykelin 1926 yılında Cumhuriyet bayramında açılışının yapılmasına karar verilmiştir ve halk bu konuda bilgilendirilmiştir.¹²⁴

Heykelin dikilmesi Konya basınında yer almış ve gazeteler bu haberi halka ilk sayfalarından duyurmuştur. Konya halkının büyük Gazi'ye minnettarlığının bu heykel ile

¹²¹ **Babalık**,19 Mayıs 1926

¹²² Hüseyin Gezer-Nurullah Berk, **50 Yılın Türk Resim ve Heykeli**, İstanbul, 1973, s.49

¹²³ **1967 Konya İl Yıllığı**, T.C Konya İl Valiliği, Konya, 1967, s.4

¹²⁴ **Babalık**, 10 Ekim 1926

gösterildiği ve minnet duygularını Mustafa Kemal'e göstermek amacıyla bu anıtın dikildiği halka duyurulmuştur.¹²⁵

Mustafa Kemal Konya'ya her geldiğinde Mevlana Türbesini ziyaret etmeye özen göstermiştir. Cumhuriyet'in ilanından sonra 30 Kasım 1925'te Tekke ve Zaviyelerin kapatılmasını konusundaki kanun yürürlüğe girince Mevlana Türbesi'ni ayrı tutulmasına özen gösterilmiştir. Atatürk Konya'daki Mevlâna Dergahı ve Türbesi'nin kapatılmayarak , mevcut eşyası ile birlikte , müze olarak düzenlenmesini ve ziyarete açılmasını uygun bulmuştur. Bu istek üzerine 6 Nisan 1926 yılında Bakanlar Kurulunun aldığı karar ile birlikte müze olarak açılmasına karar verilmiştir. Kararın Resmi Gazetede yayımlanmasının ardından Hars Müdürü Hamit Zübeyr Konya'ya gönderilmiş, Vakıflar ve Emniyet Müdürlerinin de katıldığı bir komisyon ile eşyaları teslim almışlardır. Konya 'da kurulan (Asar-ı Atika Müzesi Müdürlüğü) birkaç ay içerisinde açılarak 2 Mart 1927 günü yapılan bir tören ile Mevlâna Müzesi resmen ziyarete açılmıştır.¹²⁶

Mustafa Kemal'in Konya'ya son ziyaretleri 1937 yılının sonlarında olmuştur. 20 Kasım 1937 yılında bir Doğu Anadolu gezisinden dönerken 19 Kasım 1937'de Adana ve Mersin ziyaretlerini tamamladıktan sonra 20 Kasım 1937 sabahında Konya garında treni bekleterek Konyalıların coşkulu bekleyişleri ile karşılanmıştır. Kendisini Vali Cemal Bayrakçı, Belediye Başkanı Şevki Ergun, 2. Ordu Müfettişi Fahreddin Altay ve bazı milletvekilleri ile görüşmeler yapmıştır. Gar binasında kendisinden konuşmalar bekleyen Konyalılara *"Hatay elbet bizim olacaktır. Er ya da geç yurdumuza katılacaktır. Sizlere söz veriyorum"*¹²⁷ diyerek son konuşmasını yapmıştır.

Mustafa Kemal mücadelenin ilk günlerinden itibaren Konya'yı ve Konya halkını hiçbir zaman yalnız bırakmayarak birlik içerisinde bir mücadele yürütmüştür. Konya halkı da Mustafa Kemal'in her ziyaretini ilk ziyaret gibi kabul ederek onu her gelişinde büyük bir sevgi ve coşku içerisinde karşılamışlardır. Mustafa Kemal karşılama törenleri istememesine rağmen halk Konya Akşehir'den başlayarak Konya İstasyonuna kadar törenlere devam etmiştir. Konya halkı yeni Türk devletine bağlılığını ilerleyen dönemlerde de göstermiştir. Mustafa Kemal'i aynı coşku ile karşılamıştır.

¹²⁵ Babalık ,31 Ekim 1926

¹²⁶ M.Yusuf,Konya Asarı Atika Müzesi Rehberi,İstanbul,1930,s.8

¹²⁷ Mehmet Önder,Atatürk Konya'da ,s.118

3.BÖLÜM

C)MİLLİ MÜCADELE'DE KONYA HALKININ TUTUMU

1)Mitingler

Osmanlı Devleti'nin bütün dünya ülkelerinde cereyan eden ve özellikle çok uluslu devletlerin yeniden şekillenmesine sebep olan 1.Dünya Savaşı'ndan yenik duruma düşerek çıkması Osmanlı Devleti'nde de dengeleri değiştirmiştir.

Osmanlı Devleti Wilson Prensipleri'ne güvenerek aslında Anadolu'yu işgal planı olan Mondros Mütarekesi'ni 30 Ekim 1918'de imzalamıştır.¹ Wilson Prensipleri Mondros Mütarekesine yansıtılmamış ve her bir maddesi Anadolu topraklarını işgal planı olarak yansımıştır.

Mondros'la birlikte silahları alınmış olan Türk Milleti ülkenin en önemli askeri bölgeleriyle İstanbul işgal edilmiştir. Osmanlı İmparatorluğunun 1969 Karlofça Anlaşmasıyla sürekli gerilemesi Mondros ile birlikte bir yıkım ile son bulmuştur.²

Anadolu'nun paylaşılması için toplanan Paris Barış Konferansı'nda Batı Anadolu'nun Yunanistan'dan alınıp İtalya'ya verilmesi krize sebep olmuştur. Yapılan görüşmeler neticesinde Batı Anadolu İzmir merkez olmak üzere Yunanistan'a verilmiştir.³

Konferansta kararlaştırıldığı üzere 15 Mayıs 1919'da İngiltere, Fransa, ABD savaş gemileriyle korunan bir Yunan ordusu İzmir'i işgal etti.⁴ Bu işgale birçok gerekçe gösterilerek işgalin haklı olduğu fikri dünya kamuoyuna benimsetilmeye çalışılmıştır. Bu algı ile işgallerin hızlanması hedeflenmiştir.

15 Mayıs 1919'da İzmir'den başlayıp 3 Eylül 1922'ye kadar devam eden işgal döneminde, Yunan askerlerince başta İzmir ve çevresi olmak üzere Ege, Trakya, Marmara ve İç Anadolu gibi bölgelerde, Türk halkının oldukça büyük işkenceler yapılmış 7 bine yakın Türk öldürülmüştür.⁵

¹ Semih Yalçın, *Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi*, Ankara, 2008, s.110-111

² Necdet Kurdakul, *Mustafa Kemal'de Milli Mücadele Ruhu(1906-1923)*, İstanbul, 1993, s.156

³ Semih Yalçın, *a.g.e*, s.116-118

⁴ Semih Yalçın, *a.g.e*, s.118

⁵ Metin Ayışığı, *"Batı Anadolu'da Yunan Mezalimi"*, *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt 15, s.776-789

İzmir'in kurtuluş haberleri gelmeye başladıkça gazeteler bu haberleri halka duyurmaya başlamışlardır. Babalık “ *Üç yıldır hasretimizde güzel İzmir'imizi bağrımız bastık*” başlığını atmıştır. Gazete o gün birde ilave ek çıkartarak İzmir'in kurtuluşunu anlatmıştır.⁶

Babalık gazetesinin özel ek olarak çıkan sayısından.

“Üç yıldır hasretimizde güzel İzmir'imizi bağrımıza bastık;

Dün öğleden evvel şanlı kıtaatımız saat on buçukta İzmir'imizi istirdat etti. Sağ cenahta ileri kıtaatımız birvese civarında merkezde Bağdıç ve Sanduğu, sol cenahta Turgutlu ve Ödemiş istirdat edildi.

Ankara:10 Eylül-(müstecaldır) mazhar ordumuzun kahraman süvarileri bugün cumartesi öğleden evvel saat on buçukta halkın sevinçli gözyaşları arasında İzmir'e dahil olmuştur.

Anadolu Ajansı: üç seneyi mütecaviz bir devre-i seneden sonra Anavatan güzel yurdumuzu mesuratla selamlar, halaskar ordumuza şükran ve teşekkürlerini arz eder.

7-9-37 tarihli resmi tebliğdir:

Ordularımız sağ cenahta İnegöl'e istirdat olunmuş ve düşmanın bir vese şarkındaki Aksu mevki müstahzeretesinin ileri hududu tarafından zayit ve işgal edilmiştir. Birvese istikametinde harekâta devam olunmuştur. Merkezde Sandırgı ve Bigadiç istirdat olunmuş ve ileri kıtaatımızı Balıksız havaliseine itilmiştir. Sol Cenahta Turgutlu ve Ödemiş istridat olunması ve ileri kıtaatımız manisa civarına varmıştır.

Düşman tahliye mecburatında kaldığını bilâumum şehir ve karyelerimizi Turgutlu ve Manisa kazalarıyla civar karye yakmış ve ahalisine en ağır mezalimi tatbik ettirmiştir. Düşman kıtaatı suret-i mahsusada tertip eylediği mariz ile kara ve kasbeti yağma edilmekte mebani ve müsacatı teker teker mevad-ı müştelle ile yağmakta iken matbaki kuvvetleri bunları Kordon altına alarak yangından kaçan ahali üzerine ateş etmekte ve bu suretle bir çok masum halkı ateş içinde bırakmaktadır. Düşmanın ahali-i müsameye karşı tatbik ettiği bu imha hareketine karşı olduğu gibi esirlerimizdeki kısım izamı yollar üzerinde öldürülerek Türk seti kurmuşlardır. Düşman ordusunda enkayız zabitan-ı bulunduğu anlamışlardır.”⁷

⁶ Babalık,10 Eylül 1922

⁷ Babalık,10 Eylül 1922

Mustafa Kemal Paşa Samsun'a çıktıktan sonra genel işgal havasını görmüştür. Bu işgaller karşısında halkın sessiz kalmaması gerektiğini düşünmüştür. Milletin, bu haksız darbe karşısında sessiz ve hareketsiz kalmasının mücadele adına lehinde bir durum olmayacağını düşünüyordu. Bu nedenle 1919 tarihin de valilere ve bağımsız mutasarrıflıklara Erzurum'da 15.Kolordu, Ankara 'da 20. Kolordu ve Diyarbakır'da 13. Kolordu komutanlıklarına ve Konya 'da Ordu müfettişliklerine halkın işgal karşıtı milli görüşlerini ortaya koyması gerektiğini düşündüğü birer genelge göndermiştir.⁸

Mustafa Kemal Samsun'da ki asayişsizliği gördüğü ilk Andan itibaren milli iradenin çok yüksek olması gerektiği vurgusunu her zaman yinelemiştir.

Mustafa Kemal halkın kurtuluştaki önemini konusunda:“Efendiler! Bir millet mevcudiyeti ve hukuku için bütün kuvveti ile , bütün kuvayı fikriye ve maddiyesiyle alakadar olmazsa, bir millet kendi kuvvetine istinaden mevcudiyet ve istiklalini temin etmezse şunun , bunun bazıcağı olmaktan kurtulamaz. Hayatı milliyemiz, tarihimiz ve son devirde tarzı irademiz buna pek delildir. Bu sebeple teşkilatımızda Kuvay-yı Milliyeyi amil ve iradei milliyenin hakim olması esas kabul edilmiştir. Bugün , bütün cihanın milletleri yalnız bir hakimiyeti esas alırlar: hakimiyet-i milliye.. Teşkilatın diğer tefarruatına bakacak olursak işe köyden ve mahalleden ve mahalle halkından yani fertten başlıyoruz. Fertler mütefekkir olmadıkça , hukukunu müdrik bulunmadıkça kitleler istenilen istikamette , herkes tarafından iyi veya fena istikametlere sevk olunabilirler. Kendini tahlis edebilmek için her ferdin mukadderatıyla bizzat alakadar olması lazımdır. Aşağıdan yukarıya, temelden çatıya doğru yükselen böyle bir müessese elbette rasim olur. Şüphe yok her işin başlangıcında aşağıdan yukarıya olmaktan ziyade yukarıdan aşağıya olması zarureti vardır” diyerek mücadelenin halka mâl edilmesi gerektiğini bildirmiştir.⁹

Mustafa Kemal Paşa 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıktığı zaman Konya'da Vali Cemal Bey, Yıldırım Kışaatı Müfettişi Mersinli Cemal Paşa, 12.Kolordu Kumandanı, Albay Selâhattin Bey idi. Dokuzuncu ordu müfettişi Mustafa Kemal Paşa, Anadolu'daki durum hakkında Valilerden ve Kumandanlardan bilgi toplarken Konya'ya da Vali Cemal Bey'le 27 Mayıs 1919 yılında bir telgraf çekerek durumu bildirmiştir. Hem durum değerlendirmesi

⁸ Mustafa Kemal Atatürk, **Nutuk**, Truva Yayınları, Ocak, 2009, s.42

⁹ **Atatürk'ün Milli Dış Politikası(Milli Mücadele Dönemine Ait 100 Belge)1919-1923**, Cilt 1, Ankara, 1992 ,s.34-35

yapmış hem de işgalin geçici olmadığını ve durumun halka anlatılması gerektiğini bildirmiştir.¹⁰

Gönderilen genelge metninde büyük ve heyecanlı mitingler toplanması, milli ve görüş ve heyecanın ortaya konması ve bunun bütün işgal edilmiş yerlere yayılması, bütün gelişmiş ülke temsilcileriyle Babıâli'ye etkin telgraflar gönderilmesi, yabancıların yaşadıkları bölgelerde etkilemekle birlikte milli heyecan ortaya konulurken terbiye ve sessizliğin en iyi şekilde korunması ve Hristiyan halka karşı saldırı, taşkınlık ve düşmanlık şeklinde tavırlar alınmamasının çok önemli olduğunu da bildirmiştir.¹¹

Paşa'nın gönderdiği genelgede işgal eden devletlerin azınlık statüsünde yurdumuzda yaşayan vatandaşlarına özellikle zarar verilmemesinin istenmesinde işgalin haksızlığını bildirmek için yapılacak protestoların yeni bir haksızlığa sebep olmasını engellemek içindir.

Bu haklı davanın olması gerektiği gibi yürütülmesi için direktifini bizzat Mustafa Kemal Paşa vermiştir. Gönderilen bu genelge ile birlikte Türk halkını yapmış olduğu protestolar yeni bir iç çatışma şeklinde değil haklı isteklerini hem işgal kuvvetlerine hem hükümete bildirmek şeklinde olmuştur. Bu şekilde haklılığın ortaya çıkarılması ve haklı davanın korunması hedeflenmiştir.

İzmir'in işgaline Damat Ferit hükümetinden net bir tepki gelmeyince 16 Mayıs 1919'dan itibaren Anadolu'nun birçok kasaba, kaza ve vilayetlerden çok sayıda protesto telgrafı Sadarete ve işgal güçlerinin temsilciliklerine çekilirken; ayrıca yapılan mitinglerde de Anadolu halkı tepkilerini açıkça ortaya koymuştur.¹²

Anadolu'nun her yerinde cemiyetler kurularak, Kuva-yı Milliye ve düzenli orduya maddî-manevi yardımlar yapılmış ve bu cemiyetler mitingler düzenlemiş, protesto telgrafları ile de siyasî yardımlarını da gerçekleştirdikleri de bilinmektedir. Köylerde ağaların, hocaların, kasaba ve kentlerde zenginlerin, tüccarların, müftülerin ve yöre ileri gelenlerinin oluşturduğu ve tümüyle eşraf diye adlandırılan kişilerin çoğu kez çeşitli etkiler altında, ulusal bağımsızlık savaşına düşünce ve eylem olarak katılmaları, bölgeye ve zamana göre değişiklikler gösterir. Ülke, yabancı güçler tarafından işgal edildikten sonra, Anadolu'nun her bir yanında kurulan

¹⁰ Kamil Erdaha, **Milli Mücadele'de Vilayetler ve Valiler**, Ankara, 1975, s.268-269

¹¹ Mustafa Kemal Atatürk, **a.g.e.**, s.42

¹² Mehmet Şahingöz, *"Milli Mücadele'de Protesto ve Mitingler"*, **Türkler Ansiklopedisi**, cilt 15, s.726-744

direnış derneklerinde kurucu, yönetici ya da sıradan üye olarak yer alanlar, kongrelere bölgelerinin temsilcileri olarak katılanların çoğunluğu bu eşraf dediğimiz kimselerdir.¹³

Anadolu halkı zor şartlar altında top yekûn savaşıa girmekten çekinmemiştir. Anadolu halkı elinde bulunan bütün silah ve cephane ile mücadeleden vazgeçmemiştir. Birlik olarak elinden gelen bütün imkânları kullanarak bu haksız işgale karşı dur demeye çalışmıştır.¹⁴

Milli Mücadele döneminde Konya halkı hem cephe gerisindeki askere hem de Konya'ya Anadolu'nun farklı şehirlerinden gelen muhacirlere ellerindeki bütün varlıkları ile yardım etmişlerdir.

Bu yardımlar I. ve II. İnönü Savaşları, Sakarya Savaşlarının devam ettiği yıllarda da kesintisiz olarak devam etmiştir. Bu yardımlar sırasında yaşanan olaylarda birisi Turgut Özakman'ın ifadeleri ile; Halk mücadele yılların da devlet tarafından alınan vergilere hiçbir surette itiraz etmemiş aksine vergi ödemek için Hükümet Konağı'nda sıralarda beklemişlerdir. Halk aralarından seçtiği 3 temsilciyi Vali Galip (Pasiner) ile görüşmek üzere dışarıya çağırılmışlardır. *“Paşam arkadaşlar bizi temsilci seçtiler. Bir dileklerini arz etmek üzere konuşmamızı istediler. Biliyorsunuz ya bu hafta sonu Kurban Bayramı”* Paşa sözü devir alarak *“Hemen söyleyeyim vergileri ertelemek mümkün değil”* Temsilci olarak seçilen Konyalılar *“Hayır Paşam, o başka vergi borcumuzu ödeyeceğiz. Biz bayram için harcayacağımız şeker parasını Kızılay'a, kurbanları da orduya vermeyi kararlaştırdık. İlgililere hazırlıklı olmaları için emir vermenizi istiyoruz”* diyerek mücadele ruhuna bağlılıklarını bir kez daha bildirmişlerdir.¹⁵

Konyalılar bütün ilçelerle birlikte Milli Mücadeleye yardımlarını ulaştırmışlardır. İlçelerden askere ve muhacirlere çorap, yiyecek, çarık, tulum peyniri gibi hem yiyecek hem de ellerinden geldiğince kıyafet yardımı toplanmaya çalışılmıştır. Toplanan bu vergiler ve yardımlar sayesinde 100.000 insanın giyim yiyecek ihtiyacı, 130.000 hayvanın 8 aylık erzak ihtiyacı karşılanacak kadar yardımlar toplanmıştır.¹⁶

Konya'da bulunan Müdafaa-i Milliye Cemiyetleri derhal teşkilatlanmıştır. Akşehir, Ilgın, Ereğli, Bozkır, Karaman ve Beyşehir kazaları hızlı bir şekilde teşkilatlanarak

¹³ Mehmet Koç, a.g.e, s.4-5

¹⁴ Mustafa Necati, *“İstiklâl Mücadelesi Hatıraları”*, 5 Kanunisanı 1338, Mehmet Kaplan, İnci Enigün vd., **Milli Mücadele ve Gazi Mustafa Kemal (Devrin Yazarlarının Kaleminden) Cilt II**, Ankara, 1992s.729-739

¹⁵ Turgut Özakman, *Şu Çılgın Türkler*, 2005, s.255-256

¹⁶ Alptekin Müderrisoğlu, *Kurtuluş Savaşının Mali Kaynakları*, Maliye Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1973, s.486-487

yardımlarını ulaştırmaya çalışmışlardır. Ayrıca birçok etnik grubun bir arada yaşadığı Sille kazasında da yardımlar toparlanmıştır.¹⁷

Konya’da cepheye yardımlar 1922 yılında en yüksek boyutlarına ulaşmıştır. Mücadelenin sonlarına yaklaşılması sebebi ile Konya’da işgal kuvvetlerinin büyük oranda çekilmesi ve 1922 yılında istenilen yağışın alınması hem üretimi hem de verimliliği artırmıştır. Konya’da Hilal-i Ahmer Cemiyeti oldukça aktif çalışmakta idi. Özellikle İsmet Paşa tarafından da Garp Cephesinin vefakâr dostu olarak adlandırdığı Konya basını ve Konya halkı Garp Cephesi’ne dayanak olmaya devam etmiş ve yiyecek, giyecek yardımlarını sürdürmüştür. Özellikle Hilal-i Ahmer Cemiyeti’nin Konya kadınlar heyeti askere bol bol kıyafet temin edilmesi konusunda önemli rol oynamışlardır. Konya Türk Ocağı Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti halkın mücadele fikrinde daha çok birleşmesini sağlamak için miting düzenlemeye devam etmiş ve Konya’nın birçok camiinde savaş şehitleri için mevlitler okutarak halkın Milli Mücadele ruhunu kaybetmemesi için çalışmışlardır.¹⁸

Özellikle eşraf denilen kesimin halkın üzerinde yönlendirme etkisinin olması eşrafın kurtuluş mücadelesine inanmasıyla Anadolu halkının kurtuluş mücadelesine olan inancını artırmıştır. Bu inanç öncelikle işgalleri kabul etmeyen mitinglerle kendisini göstermiştir.

Halk hem İstanbul Hükümetine hem de İtilaf Devletleri’ne karşı ulusal hak ve çıkarları korumak ve ülkenin geleceğine sahip çıkmak isteyen Anadolu ve Trakya’da ki kimi yurtseverler, 1918 yılı sonlarında “Müdafaa-i Hukuk” adı altında direniş örgütleri kurmuşlardır.¹⁹

İşgallere karşı ilk protestolar İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyeti’nin çalışmalarıyla Maşatlık mitingini toplanmıştır. İzmir ‘in Yunanlılar tarafından işgal edildiğini ve büyük mezalimler yaşadığını haber alan Konya vatandaşları da kısa sürede bir araya gelerek bu durumu protesto etmişlerdir.

İzmir ‘in ve İstanbul’un işgali ile Anadolu işgalinin geçici değil kalıcı olduğu tüm yurttan en gerçek bilgi olarak kabul görmüş ancak Konya ‘da protesto ve mitinglere giden süreç hızlı gelişmemiştir.

¹⁷ Babalık, 12 Kasım 1920

¹⁸ Mehmet Önder, **Konya Delibaş Hadisesi**, s.316-317

¹⁹ **Cumhurbaşkanlığı Tarihi**, s.35

Akşehir’de İzmir’in işgalinin yıldönümünü protesto eden halka Konya basını destek olmuştur. Babalık gazetesi halkın isyanını sayfalarına taşımıştır.²⁰

Milli Mücadele yıllarında Konya’nın siyasal yaşamını başlıca iki güç belirlemekte idi. Hükümet ve ordu temsilcisi olarak Konya’da bulunan asker ve sivil görevliler ile dini faktörü olan kişiler idi. Ancak, bu yıllarda, subay ve küçük memurlar Milli Mücadele yandaşı bir tutum takınırken yörede devletin en yüksek temsilcisi olan valiler, genellikle İstanbul yanlısı bir siyaset yöntemi izlemekte idiler. Bu durum dini yönü ağır basan çevrelerin dahada güçlenmesini sağlıyordu. Gerçekten de kısa sürelerle Vali vekilliği görevini üstlenen Mehmet Vehbi ve Fahrettin(Altay) Beyler dışındaki Konya Valileri Milli Mücadele’ye açıkça karşı çıkmışlardır ya da tarafsız kalma yolunu seçmişlerdir.²¹

Uzun zamandır işgal görmemiş bulunan Konya eşrafı, Milli Mücadele çabalarına karşı yer yerde ilgisiz idi. Eşrafın bu tutumunda Milli Mücadele’ye karşı bulunan Konyalı Zeynelabidin’in başını çektiği Hürriyet ve İtilaf Partisi ile Teali-i İslam Cemiyeti Konya örgütlerinin yaptıkları olumsuz propagandalar etkili olmuştur. Eşraf böyle düşünürken halkı Milli Mücadele’de bir araya getirecek olan Valilik makamında da Konya Vali Cemal Bey’in atanmasıyla çok fazla şanslı olamamıştır.²²

Konyalıların mili, manevi, ahlaki ve kültürel değerlerine geleneklerine sıkı sıkıya bağlı olması İstanbul Hükümetini Konya üzerinde hesaplar yapmaya sürüklüyordu. Nitekim İstanbul’un İtilaf Devletleri tarafından işgali halinde, payitahtın Konya veya Bursa’ya nakledilmesi ihtimal dâhilinde idi. Bu sebeple, İstanbul Hükümeti, Konya’nın Kuva-yı Milliye’nin eline geçmemesi için, en güvenilir elemanlarını buraya gönderiyordu. Bu cümleden olmak üzere, 28 Kasım 1918’de İstanbul Hükümeti, en güvendiği devlet adamlarından Artin Cemal’i Konya Valiliğine atadı.²³

Cemal Bey Konya Valiliği süresince Konya’da milli birlik ruhunun oluşmaması için büyük çaba göstermiştir. Nitekim 24 Temmuz 1919 tarihinde Dâhiliye Nezaretine gönderdiği telgrafta : *“Buraca bütün mevcud meselenin pek vahim olacağına kail olduğumdan mülhakat-ı vilayetde böyle bir teşkilat vuku’una meydan verilmemesi içim çalışdım ve suret-i kat’iyede muvaffak oldum. Esasen Konya Vilayeti müteyakkız olmayıp da bu teşkilat Konya’ya da teşmîl*

²⁰ Babalık, 21 Mayıs 1922

²¹ Yurt Ansiklopedisi, İstanbul, 1983, s.5137

²² Kamil Erdaha, Milli Mücadele’de Vilayetler ve Valiler, Ankara, 1975, s.267

²³ Halil Cin, Milli Egemenlik(Sempozyum ve Panel Bildirileri), Ankara, 1991, s.8

edilebilmiş olsa idi öyle sanırım ki bugün İstanbul'da da merkezi Hükümeti tanımayacak bir hükümetin baş göstermiş olacağından şüphe edilmemesi iktiza eder.” demiştir.²⁴

Cemal Bey'in Konya'ya İstanbul Hükümeti tarafından vali olarak atanması Milli Mücadele döneminde Konya'ya yapılan en büyük kötülük olmuştur. İstanbul 'da bulunan hükümet ve işgalci devletlerle işbirliği içerisinde olan Vali Cemal Bey Konya'da Milli Mücadele ruhunun oluşmasını geciktirmiştir.

Hürriyetçi ve İtilâfçı vali Cemal Bey'in İtalyanlarla işbirliği içerisinde olması Konya halkının herhangi bir protesto girişiminde bulunmasını engellemiştir.²⁵

Cemal Bey göreve başladığı günden itibaren Kuva-yi Milliye hareketini halka, 1.Dünya Savaşı'nın ve başarısızlığın sorumlusu olarak gördüğü “İttihatçı Hareket” olarak halka anlatmıştır. Bu amaçla Konya halkı üzerinde de ciddi etkisi bulunan başta Sait Molla, Papaz Frew, Şeyh Zeynelabidin Hoca gibi din adamları ve eşraftan destek alarak halkı Kuva-yi Milliye aleyhine kışkırtmıştır.²⁶

Mustafa Kemal Paşa'nın ifadeleriyle “Konya'yı her bakımdan nüfuz ve tahakkumu altına almış bulunan Vali Cemal Bey; Kuva-yi Milliye ruhunu öldürmek, vatanseverleri ezmek ve Konya'yı milli ülküye menfi bir merkez haline sokmak için elinden geleni yapıyordu” demiştir.²⁷

Mustafa Kemal Paşa Vali Cemal Bey'in özellikle hapisanede bulunan tutukluları da silahlandırıp Milli Mücadele aleyhinde salıvermesi durumunu Mustafa Kemal Nutuk'ta “Konya'nın muhterem halkı, bu aşağılık harekete karşı ayaklanarak vatanseverliğinin gereğini yerine getirmeye karar vermiş ve bunun farkına Vali Cemal 26 Eylül 'de İstanbul'a kaçmıştır.”²⁸ ifadelerini kullanarak Konya halkının tüm engellemelere rağmen mücadele fikrini desteklediğini vurgulamıştır.

Cemal Bey'in şehirde estirmiş olduğu işgal yanlısı hava özellikle Sille bölgesinde yaşayan Rum ve Ermenilerin rahatlıkla işgali savunan propaganda yapmalarını sağlamıştır.

²⁴ Belgelerle Mustafa Kemal Atatürk, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 2003, s. 53.

²⁵ Ahmet Avanas, Milli Mücadele'de Konya, Ankara, 1998s.27-29

²⁶ Tarık Mümtaz Göztepe, Osmanogulları'nın Son Padişahı Vahdettin Mütareke Gayyasında, Sebil Yay. İstanbul 1969, s.79-82

²⁷ Mazhar Müfit Kansu, a.g.e, Cilt 1, s.316

²⁸ Mustafa Kemal Atatürk, a.g.e, s.171

Vali Cemal Bey'in baskıcı tutumu nedeni ile, Konya'da Milli Mücadele direnişinin örgütsel bir hâl alması oldukça gecikmiştir. Bu direnişin halk tarafından benimsenmesi Cemal Bey'in İstanbul'a kaçmasından sonra gerçekleşebilmiştir. Oysa, Konya'ya bağlı öbür sancak ve kazalarda bu tür örgütlenmeler çok daha önce gerçekleştirilebilmiştir.²⁹ Örneğin; Akşehir Batı Cephesi'ne desteğini cephenin açıldığı ilk günden itibaren vermiştir.

*“Vali Cemal Bey'in kaçmasından sonra Konya'da doğan rahat çalışma ortamından yararlanan bir başka grup da işgal altında ki Adana'da kaçan bazı Kuvâ-yı Milliyeciler'di. Bunlar XII. Kolordunun olanaklarından da yararlanabilmek amacıyla Konya'yı merkez edinmişler ve hızla örgütlenmişlerdir.”*³⁰

Konya'nın diğer bir şanssızlığı da bir Nakşibendi Şeyhi olan ve Konya halkı üzerinde oldukça etkili tesiri bulunan Zeynel Abidin Hoca'nın var olmasıdır. Zeynel Abidi'nin Kuvâ-yı Milliye aleyhine cephe alması Konya için olumsuz olmuştur. Milli Mücadele yılları boyunca özellikle İngilizler ve İstanbul Hükümeti ile yakın bir ilişki içerisinde olan Zeynel Abidin Hoca Padişah Vahideddin'in ve Milli Mücadeleye karşı olanların gözdesi durumuna gelmiştir.³¹ Bu dönemde sıklıkla isyan hareketleri görülmüştür. Bu durumu Mustafa Kemal 1921 tarihli meclis konuşmasında şöyle ifade etmiştir: *“Efendiler, hatırlarınızdadır ki, İtilâf Devletlerinin himâyesi ve İstanbul'un bâzı mehâfilinin tesvikiyle efrad-ı milleti yekdiglerine kırdırmak üzere hareket eden Anzavur, Biga havalisinde faaliyete başladı. Aynı tesvikatın tesiriyle Düzce, Hendek, Adapazarı, Bolu ve Gerede havalisi Hilâfet Ordusu namı altında icrây-ı faaliyet eden hâinlerin tahtı tesirine girdi. Din ve millet ve memleketin halâsı gayesine matuf olan tesebbüsât-ı millîyemizi güya lisan-ı seriatle tezyif eden fetvalar çıkarıyorlardı. Bu iblîsâne ve hâinâne tahrikât ve tesebbüsât neticesinde Meclisinizin burada ilk içtimâi günü usat Ankara'nın sekiz saat mesafesine gelmiş bulunuyordu. Büyük Millet Meclisi'nin büyük ve metîn vaz'ı ve dürbînnane tedâbiri sâyesinde teskin edilen bu hurusu isyanı Yozgad, Zile ve Akdagmâdeni ve Sivas havalisi isyanları ve bunları da Konya, Karaman, Ilgın kıyıamları takip etti.”*³²

Bir başka neden ise uzun zamandan beri düşman işgali görmemiş bulunan Konya ahalisi, özellikle eşraf olarak adlandırılan ileri gelenleri Milli Mücadele çabalarına karşı ilgisiz ve hatta yer yer karşı idi. Bunda özellikle İtalyanların Konya'yı işgallerinde halka karşı

²⁹ Yurt Ansiklopedisi,s.5138

³⁰ Yurt Ansiklopedisi,s.5139

³¹ Cemal Kutay,İstiklâl Savaşımızın Manevi Ordusu,İstanbul,1977,s.81-82

³² Tarihe Düşen Notlar-3/Meclis Başkanları ve Genel Kurul Konuşmaları(1920-1923), TBMM Dönem 1, Cilt 9, Birlesim 1, Sayfa 2-7 (01 Mart 1921 Salı),Haziran,2013,s.5

takip ettikleri yumuşak siyasetin de etkisi büyük olmuştur ve halk bir süre kurtuluş mücadelesini izleyerek anlamaya çalışmıştır. Halk üzerinde oldukça etkili olan bulunan eşrafın Milli Mücadeleye karşı sıcak bakmaması Konya'nın diğer bir şanssızlığı olmuştur.³³

Konya'da bütün bu etkenlerin bir araya gelmesi halkın Mustafa Kemal ve kurtuluş fikrine bir müddet mesafeli ve tereddütle yaklaşmasına sebep olmuştur. Bütün bu engellere rağmen Karaman istasyonuna gelen Fransızları Konya halkı tepki ile karşılamış ancak Dahiliye Nezaretinden bir daha böylesine bir karşı koymayla karşılaşılmaması için uyarı gelmiştir. Ancak Konya filizlenmeye başlayan milli şuurun bu karşı koymalarla etkisi kaybolmamıştır.

Konya yöresini etki altına almış ve Sivas Kongresine dahi üye gönderilmesine engel olmuş olan Vali Cemal'i, Refet Bey'le birlikte Beyşehir'deki Süvari Alay Komutanı Mehmet Nazım Bey etki alanını daraltmıştır.

Nazım Bey'e Konya'dan destek veren isimler ise, öncelikle Mersinli Cemal Paşa, Fahrettin (Altay) Paşa ve Konya'nın ileri gelen ulema ve eşrafından olan Sivaslı Ali Kemali Efendi, Müftü Ömer Vehbi Efendi, Mehmet Vehbi Efendi, Gilisralı Hacı Tahir Efendi, Refik (Koralan) Bey gibi simalar olacaktır. Sivaslı Ali Kemali Efendi, 1919 Eylül ayının başlarında yapılan bir toplantıda Vali Cemal'in Konya'da İngiliz ve İtalyanlara istinat ettiğini, ancak işgal güçlerinin az olması nedeniyle bunlara izin verilmemesi gerektiğini söylemiş ve halkın toplanıp bunları protesto etmesini ve icabında kararlılık ve cesaretle fiili mücadeleyi göze alması gerektiğini dile getirmiştir. Bu toplantı sonrasında Konya'da 12 Eylül 1919 tarihinde bir miting yapılmış; İtalyan ve İngiliz Kumandanlıklarından, halkı sakinleştirmenin çok güç olduğu ve Konya'nın etrafının askerle sarılı olduğundan şehri terk etmeleri istenmiştir.³⁴

24 Nisan 1919 tarihin de Konya istasyonunda başlayan İtalyan İşgali günlerinde, Konya'da bin altı yüz İtalyan askeri vardır. İşgalci askerler silahlı gruplar halinde şehre girerek , halkı sosyal hayatından alıkoymaya başlamışlardır.³⁵

İtalyanların Konya'yı işgal etmesinde en çok dikkat çeken durumların başında İtalyan askerinin hal, tavır ve kıyafet şeklinin alışagelmış askeri disiplinden ve tavrından farklı olmasıdır. Türk askerine benzememeleri ve hal tavırlarında ki farklılık halk tarafından şaşkınlıkla karşılanmıştır.

³³ Fahrettin Altay, **On Yıl Savaşı(1912-1922) ve Sonrası**, İstanbul, 1970, s.222

³⁴ Cemal Kutay, **a.g.e**, s.66-72

³⁵ <https://basogretmen.wordpress.com/2009/10/12/milli-mucadele-yillarinda-konya/> , erişim tarihi, 15.06.2015

Mehmet Şevki Yazman bu durumun farklılığını “...Konya’ya önde şapkalarında parlak tüylü karabinyeriler (İtalyan Jandarmalar) , arkadan pelerinlerinin sağ eteği Sezar gibi sol omzuna atmış ve at üstünde bordo kapitonolar³⁶ bunun ardından da kırita kırita yürüyen,.. bir alay girdi”.³⁷ Böyle bir tavırla şehre giren işgal kuvvetleri halk tarafından protestolar öncesi dahi garip karşılanmıştır.

İzmir ‘in işgali ve ardından gelen Konya’nın işgali kadar İstanbul’un işgal edilmesi de Konya halkını hareketlendirmiştir. Konya halkının İstanbul Hükümeti tarafından kendisine yakın görülmesi ve Konya halkının İstanbul Hükümeti’nin görüşlerini benimsemiş olması İstanbul’un işgalinin tepkiyle karşılanmasına sebep olmuştur.³⁸

Konya’dan, Beyşehir yöresinden ve o dönemde Konya’ya bağlı bulunan diğer beldelerden işgali kabul etmeyeceklerine dair çekilen telgraflar hükümete iletilmiştir.

Bu telgrafların çekildiği tarihte Damat Ferit, II Kabinesini İzmir’in işgalinden kaynaklanan bazı çekincelerle birlikte yeniden kuruyordu. Anadolu’nun çeşitli beldelerinden gelen protesto telgraflarının onu iyice huzursuz ettiği de belli oluyordu. Damat Ferit 20 Mayıs 1919’da taşraya gönderdiği bir telgraf genelgesinde; İzmir’e tecavüz eden Yunanlıların ,medeni ulusların kaçınamayacakları bir kuralı çiğnediklerini belirttikten sonra, kendisinin bizzat İtilaf Devletlerine vermiş olduğu bir notayla, kutsal hakların savunulmasına girişildiğinin altını çiziyordu. Bununla birlikte olayların sükunetle karşılanmasını söylerken bu girişimden bir sonuç alınamazsa bütün milletin oyuyla Türklerin soylu tıynetlerine uygun olarak bir karara varılacağını belirtiyordu.³⁹ Vatanın düşman işgalinden kurtulmasına dek Konya’da protestolar sürmüştür. Halk tepkisini sürekli olarak yinelemiş ve sonuç alınana kadar protestolardan, kalabalık miting hareketlerinden ve basın-yayın yoluyla işgali kınanmayı sürdürmekten geri durmamışlardır.

1.1 Konya’da Mitinglerin Başlaması

30 Ekim 1918’de Mondros Mütarekesi sonrası başlayan tepkiler İstanbul’un işgaliyle mitinglere dönüşmüştür. İşgaller sonrası Konya’da gizli faaliyetlerle hizmetlerini sürdüren

³⁶ İtalyan halk doğaçlama tiyatrosunda ,gülünç derecede böbürlenene,kendim öven ,geniş bir dünyası olan,korkak ve silik tip, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=KAP%C4%B0TONE

³⁷ Mehmet Şevki Yazman, *Kurtuluş Savaşı Nasıl Oldu*, s.1

³⁸ Ahmet Avanas, *a.g.e*, s.38

³⁹ Sina Akşin, *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele*, Cilt 1, Ankara, 1998, s.206

Kuva-yı Milliye temsilcileri Sivashlı Ali Kemali Hoca, Hadimli Mehmet Vehbi Efendi gibi Konya'nın önde gelen alim ve aydınları öncülüğünde 1.Konya mitingini tertip etmişlerdir.⁴⁰

Mitingin hazırlıklarını Konya halkı önceden tertip etmiş ve planlı bir şekilde miting alanına katılımlar olmuştur. 16 Mart 1920'de İstanbul'un işgali üzerine Konya aydınları toplanmışlar ve Mitingler tertipleyerek Temsil Heyeti'nin faaliyetlerini desteklemişlerdir. Miting çalışmaları sırasında Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin faaliyetlerini baltalamak için hareket ve çalışmalar başlamıştır. Bunun üzerine miralay Refet Bey kuvvetlerini Sarayönü'ne yerleştirmiş ve durum kontrol altına alınmıştır. Mustafa Kemal Paşa 16 Temmuz 1920'de Konya'ya gelmiş, yaptığı konuşmada milletin birleşmesini, ancak bu taktirde zafere ulaşılacağını bildirmiştir.⁴¹

16 Mart 1920'de İstanbul'un İtilaf Devletleri tarafından işgali üzerine 22 Mart 1920 tarihinde Miting düzenlenir. Miting yeri Alâaeddin Tepesi olarak belirlenmiştir. Hava miting günü oldukça soğuk ve yağışlı olmasına rağmen Konya halkı tarafından oldukça büyük bir katılımla gerçekleşmiştir. Kadın, erkek, çocuk bütün Konya halkı orada toplanmıştır. Programlı olarak toplanan halk öğle namazından sonra; Kapu Camii, Şerafeddin Cami, Aziziye Camii ve Sultan Selim Camileri olmak üzere 4 grup halinde toplanmışlardır. Halk büyük bir coşku içerisinde tekbirler getirerek ve sancaklar yükselterek mitingin kurtuluş yanlısı ruhunu yüceltmişlerdir. Halkın dışında ulema sınıfından hocalarda Dedegân ve Dervişan efendiler ayrıca Teali-i İslam Cemiyeti mensupları birer katile oluşturarak mitinge iştirak etmişlerdir.⁴²

Ali Kemali Bey halkı bilgilendirici bir konuşma yaparak aynı zamanda azınlık durumunda ki vatandaşlara kötü muamele edilmemesini işgalin yıllarca bir arada yaşadıkları azınlık statüsünde ki komşularıyla bir ilgisi olmadığını vurgulamaya çalıştığı dualarla açılışını yaptığı etkili bir konuşma yapmıştır.

Miting tertip heyeti ayrıca yeni bir bildiri yayınlayarak İstanbul'un işgalini protesto ettiklerini, İtilaf Devletleri, ABD, Şili ,Arjantin , Meksika ,Çin,İsveç,Norveç Felemenk, İsviçre, İran, Afganistan, Azerbaycan Hükümetlerine telgraf çekerek bildirmişlerdir.⁴³

⁴⁰ Ahmet Avanas,**a.g.e**,s.38-39

⁴¹ **Konya 1990 Ansiklopedisi**,T.C Konya Valiliği,Konya,1990,s.45

⁴² Caner Arabacı,**a.g.e**,s.91

⁴³ Caner Arabacı,**a.g.e**,s.92

Bu miting Milli Mücadele karşıtı Vali Cemal Bey'in şehirden gitmesini sağlaması ve işgal güçlerine karşı ilk baş kaldırma hareketi olması açısından da önemlidir. Bu miting hem İstanbul'da bulunan hükümeti hem de işgal güçlerini şaşırtmıştır. Çünkü Saltanat ve Hilafet'in görüşleriyle doğru orantılı ilerleyen Konya halkına işgallere tepki verilmemesi yönünde gelen uyarı aşılmış olmuş ve Konya halkı Milli Mücadele'nin yanında olduğunu göstermiştir.

Konya 'da tertiplenen 2.miting Milli Mücadele döneminin ilk örneği olması bakımından önemlidir. 2. Miting Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti tarafından ilk kadın mitingi olarak tertiplenmiştir.

Türk kadınlarının Milli Mücadele'ye büyük kararlılıkla katıldıklarının⁴⁴ resmi kuruluşu Sivas merkez olmak üzere kurulan Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti olmuştur. Bu cemiyet Sivas Valisi Reşit Paşanın eşi Melek Reşit Hanım ve arkadaşları tarafından Sivas'ta kurulmuş, kısa sürede Anadolu'nun muhtelif şehirlerinde merkeze bağlı şubeleri de (birimleri) açılmıştır.⁴⁵

Düşman işgallerini büyük bir hassasiyet ve dikkatle izleyerek İtilaf Devletleri ve İstanbul Hükümetine karşı zaman zaman protestonameler yayımlayan, milli orduya para ve mal yardımını kampanyaları açan, Milli Mücadele için Anadolu'ya geçenlere kutlama mesajları gönderen Cemiyet, Kurtuluş Savaşı boyunca Türk Kadınlığının iftihar edeceği büyük hizmetler görmüştür. Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti, hizmetleri esnasında daimi surette Heyet-i Temsiliye ve Ankara Hükümeti ile ilişkilerini sürdürmüştür, Mustafa Kemal'in büyük takdirini kazanmıştır.⁴⁶

Anadolu 'nun birçok merkezi şehrinde açılan Müdafaa-i Vatan grubunun Konya'da da bir şubesi açılmıştır. Kadınların çabaları ile açılan bu birlik ve beraberlik şubesi çalışmalarına çok hızlı bir şekilde başlamıştır. Derhal teşkilatlanarak hızlı bir şekilde çalışmalarını yürütmeye başlamışlardır.

⁴⁴ Kıvanç Osma, "Cumhuriyet Dönemi Anıt Heykellerinde Kadın İmgesi", Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Mayıs, 2006 Cilt30,s.91-95,internet erişim, <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/1364.pdf> , erişim tarihi,15.09.2015, Şefika Kurnaz, "Milli Mücadele'de Türk Kadını", internet erişim, <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-34/milli-mucadelede-turk-kadini> ,erişim tarihi, 15.09.2015 ,Ferhat Uyaniker,Milli Mücadele'de Türk Kadını, Genelkurmay Basımevi,2009

⁴⁵ Bekir Sıtkı Baykal,Milli Mücadele'de Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti,Ankara,1996,s.1

⁴⁶ Ferhat Uyaniker,Milli Mücadele'de Türk Kadını,Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları,Ankara,2009,s.37-38

Konya 'da Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti'nin kurulduğunun Sivas'a bildiren 5 Mart 1920 tarihli yazı:

Sivas 'ta Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan
Cemiyeti Merkez-i Umumî-i Muhteremesine
Muazzez Hanımefendiler!

Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyetinin Sivas'a teşekkül ettiğine dair alınan nizamname mucibince Konya merkez kasabasında mevcut eşraf ve mütehayyizan ailesi Darülmuallimat'ta 24 Kânun-i Evvel 335'te içtima edip melfûf cetvelde esâmisi muharrer Hanımefendiler intihap edildiğini arz eyler, tasdik ve işârına müsaade buyurmaları ricasıyla tecdîd-i ihtiramat ve meveddet olundu Hanımefendiler.

5 Mart 336

Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan
Cemiyeti Konya Heyet-i Merkeziyesi⁴⁷

Bu bildiri metninin gönderilmesinin ardından Sivas'tan bu cemiyetinin bir şubesini açtıkları için Konyalı hanımlara teşekkür cevabı gelmiştir.

Başkan Melek Reşit ve Sorumlu Sekreter Şefika Kemal imzalarıyla , Konya'da Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti'nin kurulmasından duyulan sevinç ve teşekkürleri bildiren 20 Mart 1920 tarihli yazı :

Konya Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan
Cemiyeti Riyaseti Aliyyesine

Muhterem Hemşirelerimize!

Vatanın duçar olduğu felaket-i el'imededen, düşmanlarımızın hakkımızda verdikleri zalimane karardan müteessir olmayan ve yaşadığımız dakikaların pek kıymetli ve bütün millet-i İslamiyenin bir kitle-i vahide halinde onun halâs ve saadetiyle vazifedar olduğunu hisseylemeyen bir Müslüman,bir Türk tasavvur edilemez.

Maazallah vatanımızın duçar olduğu istiladan ırz ve namusumuzun itibariyle en çok zarardide olacak ve düşmanın pây-ı istilası altında çiğnenecek biz kadınlarız.

(.....)

⁴⁷ Bekir Sıtkı Baykal,a.g.e,s.68

Konyalı hemşirelerimizin de bu vatani vazifede bizlere peyrev olduklarına dair irsal buyurulan 5 Mart 336 tarihli tahrirat-i afifaneleri büyük bir mahzuziyet ve memnuniyetle ahz ve mütalaâ olundu. Bu husutaki meserret ve memnuniyetimizi teşekkürat ve ihtiramatımıza terdîfen arz ile müstakillen ifay-ı vazifede devam olunmasını temenni eder,Cenab-ı Hakkın lütf u inayetiyle yakın vakitte vazife-i mukaddesemizin semeratını iktitafı ümit eyleriz Efendim.

30 Mart 336

Kâtibe –i Mesule

Şefika Kemal

Anadolu Kadınları Müdafaa-i

Vatan Cemiyeti Reise-i Ulâsı

Melek Reşit⁴⁸

Sivas ‘tan gelen bu teşekkür ve memnuniyet Konya ‘da ki hanımları da memnun etmiş Milli Mücadele fikrinin Konya’da güçlenmesine yardım etmişlerdir.

Müdafaa-i Vatan Cemiyeti’nin bir araya getirdiği beş bine yakın vatansever hanım Konya Şerafeddin camiinde 8 Kânunusani 1336(8 Ocak1920) tarihinde dualarla açılan toplantıda işgali protesto ettiklerini ifade eden bir beyannameyi İngiliz ,Fransız ve İtalyan temsilciliklerine verdiler.⁴⁹

Hanımların hazırlayıp Fahreddin Bey’e teslim ettikleri beyanname:

“12.Kolordu Hümayûn Komutanlığına

Bugün Şerafeddin câmi-i şerîfinde toplanan beş bin mütecâvîz Konya hanımları ittihaz ettikleri mukarrarat-ı atiyenin vesadet-i âlîleriyle sulh konferansına iblâğını istirhamla kesb-i şeref eyler.

(.....)

Birçok küçük milletlere kadim hakları verilirken altı buçuk asırdan fazla bir zaman ve hür müstakil yaşamış büyük bir milletin izzet-i nefsinin; haysiyetini rencide edecek herhangi bir karardan tavakki edilmesini rica ile aramızdaki gayr-ı Müslimlerin hukukunu kendi hukukumuz kadar muhterem ve muteber addeylediğimizden akalliyetlerin hukuku

⁴⁸ Bekir Sıtkı Baykal,a.g.e,s.70-71

⁴⁹ Ahmet Avanas,a.g.e,s.39

bahanesiyle hakimiyet-i haysiyet-i milliyemizi ihlâl edecek ahkâmı kabul edemeyeceğimizi ve Türk Müslümanlarla mezkur harpten evvelki hudud dahilinde ,makarr-ı hilâfet ve payiaht İstanbul olmak üzere bir müstakil ve hür bir Türkiye'nin bekâsını ve Wilson prensiplerinin harfîyen tatbikini temin etmeyen herhangi bir sulhun asırların kabul edemediğini bir millete kabul ettirilmesi imkanı olmadığına itimat buyrulması esasen milletin hürriyet ve selameti için uğraşanların mazlum ve asil bir milleti siyanet ve vikaye etmek suretiyle hak ve adaletin galabesini vasıta olcaklarından emin olmak istediğimizi arz eyeriz.⁸ Kânunisani 1336

Beş bin hanım namına

Heyet –i Müntekibhe Reisesi
Çelebi Efendi Haremi
Kevser

Reise –i Saniyesi

Tahir Paşa Kerimesi

Şerife⁵⁰

Konya 'da yaşayan aydınların ve hanımların katılımıyla gerçekleştirilen bu mitingler hem yöre içerisin de hem de çevresin da oldukça ses getirmiştir.

Konya hanımları işgal kuvvetleri merkezlerine bildirileri ilettiklerine dair Sivas Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyetine durum bildirmişlerdir.

Konya Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti'nin ,Konya'daki Amerikan ,İngiliz,Fransız ve İtalyan komutanlarına bir protesto yazısının verildiğini bildiren 5 Mart 1920 tarihli yazısı:

⁵⁰ Ahmet Avanas,a.g.e,s.39-41,dipnotu,A.T.E.S.E.K.45,D.112-175,F.17(11 Kanunisani 1336 (Ocak 1920)tarihli telgraf)

Müdafaa –i Vatan Cemiyeti Merkez-i Umumî-i Muhteremesine

Muhterem Hanımefendiler!

4 Kânun-ı sanî 336 tarihinde akdedilen içtimada Şerafeddin cami-i şerifinde Mevlid-i resâletpenahî kıratı taht-ı karara alındı. Davetnameler ve matbuat ile ilân edildi. Mah –ı cârinin sekizinde Mevlid-i nebî kıraat ettirildi. Matbu bir sureti kaleme alınan protesto, heyet-i müntahabe tarafından imza edilerek reise-i saniye Şerife Emin ,azadan Zehra Aliye ve kâtibe Havva Hanımlar vedâatiyle İtilaf düvel-i fahîmelerinin Konya’da bulunan kumandanlarına tevdi edildi. İngiliz kumandanı,tabiatları veçhile biraz soğuk karşılamış ise de Amerikalı Koşman , İtalyan ve bilhassa Fransız kumandanları fevkalâde hürmet ve iltifatlar, hatta resmî surette kabul ederek hakkımızı tasdik ettikleri ve alacakları cevabı da tebliğ edeceklerini söylediler. Vali Bey ve Kolordu kumandanlarına birer sureti ita edilen mezkûr protestoyu , İstanbul’da intişar eden yerli ve ecnebi mazbuatıyla vilâyet gazetelerine birer nüshası bâ posta irsal kılındığını ma’razı ile teyid-i tazimat eyleriz. Hanımefendiler .

5 Mart 336

Konya Heyet-i Merkeziyesi⁵¹

Yaşanan bu gerçeklikler içerisinde Konya ve ilçelerinde özellikle Beyşehir’den ortaya konan tepkilerde Türk Milletinin uğradığı haksızlık dile getirilirken, yapılan miting ve çekilen telgraflarda imzaları ve etkileri olan şahıslara bakıldığında önemli bir kısmının asker ,ulema, eşraf , din adamı gibi topluma yön veren kişilikler olduğu görülmektedir.⁵²

Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyetinin düzenlemiş bu miting büyük ses getirince Konya’da tekrar mitingler düzenlenmeye başlamıştır.

11 Kanunisani 1336 (11 Ocak 1920) tarihinde Alaeddin Tepesinde üçüncü miting tertip edilmiştir. Ardından Ocak ayında dördüncü miting de gerçekleşmiştir.⁵³

Bu dönemde Milli Mücadele’nin sesi durumundaki Öğüt gazetesi mitinglere olan desteğini açık bir şekilde ifade etmeye devam etmiştir. Bu durum işgal devletlerini rahatsız etmiş ve gazete İtalyan güçleri tarafından kapatılmak istenmiştir.

⁵¹ Bekir Sıtkı Baykal,a.g.e,s.68-69

⁵² Ali Sarıkoyuncu,**Milli Mücadele’de Din Adamları**,Cilt II,Ankara,1975s.18-20

⁵³ Ahmet Avanas,a.g.e,s.41

Öğüt gazetesi Milli Mücadele taraftarı olarak Konya’da düğün ve ziyafetlerde harcanan paraların cepheye gönderilmesi için sürekli çağrı yaparak, Konya halkının siyasi durumu ve sosyal yapısını iyice tahlil ederek buna göre yayın ve tenkitlerde bulunmuştur.⁵⁴

Halk gazetesinin kapanmaması için Ali Kemali Hoca önderliğinde miting düzenlemiş ve gazete tüm baskılara rağmen Nasihat adında yayın hayatına devam etmiştir.

2.Konya Halkının İşgaller Karşısındaki Tutumu

Milli Mücadele dönemi Osmanlı Devleti’nin kuruluşundan Mondros Mütarekesine kadar geçen dönemin ardından Anadolu oldukça zor bir döneme girmiştir. Anadolu’nun işgaline kapı aralayan Mondros Mütarekesi yurdu büyük bir karmaşa içerisinde bırakmıştır.

Mütareke’nin imzalanmasından sonra Anadolu’da işgaller başlamış payitahtın bulunduğu İstanbul işgal kuvvetleri tarafından kuşatılmış, devam eden işgal sürecinin ardından Adana, Çukurova bölgesi Fransızlar tarafından etki altına alınmış, Akşehir istasyonundan İtalyan kuvvetleri Konya’yı kuşatmış ve megola idea hayallerini gerçekleştirmek üzere Yunanlılar İzmir’i işgal etmiştir.

İzmir’in Yunanlılar tarafından işgal edilmesi işgalin kalıcı olduğu fikrini Konya halkına benimsetmiştir. Konya’nın İtalyanlar ve İngilizler tarafından işgal edilmesi işgaller karşısında geniş çapta önlem fikrinin oluşmasını sağlamıştır.

İtilaf Devletleri, Mondros Mütarekesi ile uygulanmaya başlayan ve Anadolu’nun aralarında paylaşılmasını öngören kararları çok daha öncesinden almışlardı. İtalya; Fransa ,İngiltere ve Rusya’nın yanında savaşa girme ödülü olarak , Anadolu’nun güney ve güneybatısında pay elde etmiş , bu konuya dair ilk anlaşma Londra’da 26 Nisan 1915’te yapılmıştı. Nisan 1971’de konu yeniden ele alınmış, İngiltere, Fransa ve İtalya arasında imzalanan Saint Jean de Mourienne Anlaşması ile İzmir’in kuzeyi Afyon’un güneyi ,Akşehir’in kuzeyi , Kızılırmak yayının güneyi ve Mersin’in batısıyla sınırlanan oldukça geniş bir alan İtalya’ya bırakılmıştı.⁵⁵

Ancak Rusya bu dönemde patlak veren ihtilal nedeniyle iç sorunlarıyla uğraşmaya yönelince anlaşmaya katılamamış ve anlaşmanın onaylanması bu ülkenin onayına kalmıştır. Aynı yıl İngiltere ve Fransa Yunanistan’ın savaşa girmesini sağlamak amacıyla İtalya’ya

⁵⁴ Caner Arabacı,Bünyamin Ayhan vd,**Konya Basın tarihi**,Konya,2009,s.173

⁵⁵ **Yurt Ansiklopedisi**,Konya Maddesi,Cilt 7,s.5137

vermeyi planladıkları İzmir merkez olmak üzere Batı Anadolu'yu Yunanistan'a verme sözü vermişlerdir.⁵⁶

Bu karar değişikliği anlaşmazlığa sebep olmuştur. Ancak her türlü karar değişikliğine karşın İtalya Konya'yı da içine alan Güneybatı Anadolu üzerinde söz sahibi olmayı sürdürmüştür.⁵⁷

İtalyanlar bu işgallerin ardından ileride batı cephesinin önemli karargâhı olacak olan Akşehir'i de işgal etmişlerdir.⁵⁸

Yapılan anlaşmalar neticesinde bölgeyi ilk işgal eden kuvvetler birliği İtalyanlar değil ,İngilizler olmuştur. Demir yolunu kontrol etmek için İngilizler 80 kişilik işgal birliğini Konya'ya yerleştirmiştir.⁵⁹

İtalyanların Mondros'tan sonraki amaçları silahlı mücadele değildir. Ekonomik çıkarlarını sağlayacak sömürge torakları elde etmektir. Antalya'dan başlayarak, Akşehir ve ardından Konya'ya kadar gelen İtalyan askerleri kent merkezinde yönetimi devir almak üzere faaliyetlerde bulunmuşlardır.⁶⁰

Bir başka sebebi ise İzmir yöresinin paylaşılması konusunda İtalya ile diğer İtilaf Devletleri arasında çıkan anlaşmazlığın ve İtalyanların oyuna geldikleri düşüncesinde olmalarının büyük payı vardı. Bu nedenle, İtalyan askeri birlikleri işgal ettikleri yörelerin halkına oldukça yumuşak davranıyor ve onları kullanarak öbür devletlere karşı bu tutumu tepki olarak kullanmaya çalışıyorlardı.⁶¹

İngilizlerden sonra bölgeye İtalyanlar yerleşmişlerdir. 7 Ocak 1919'da Konya'yı İtalyan kuvvetleri işgal etmiştir. İtalyanların asıl asker gönderme işlemleri ise 1919 senesinin ilkbaharında olmuştur. Konya 'ya 1919 yılının 26 Nisan gününde 1300 kişilik bir İtalyan taburu giriş yapmıştır. İstasyon'a çadır kurarak bir ordugâh görünümü veren İtalyanların ilk işgal noktası İstasyon olmuştur. Fırka karargahlarını Konya merkeze yerleştiren İtalyanlar kendilerine telsiz ve telgraf istasyonları da kurmuşlardır.⁶²

⁵⁶ **Yurt Ansiklopedisi**,Konya Maddesi,c.7,s.5137

⁵⁷ **Yurt Ansiklopedisi**,Konya Maddesi,c.7,s.5137

⁵⁸ Nalan Seçkin,**1920-1960 İlk Meclisten Kalanlar**,1960,s.113

⁵⁹ **Yurt Ansiklopedisi**,Konya Maddesi,c.7,s.5137

⁶⁰ **Cumhuriyet'in 75.Yılında Konya Ansiklopedisi**,Konya,1998,s.31

⁶¹ **Yurt Ansiklopedisi**, Cilt 7, Konya Maddesi, s.5137

⁶² Ahmet Avanas,**a.g.e**,s.28

“İtalyanlar, işgalin ilk günlerinde şehir içine girmeye cesaret edememişlersede Rum ve Ermenilerle kurdukları diyaloglarla yavaş yavaş şehir merkezine nüfuz etmeye başladılar. O günleri yaşamış Gâzi Hacı Çiloğlu’nun anlattığına göre, İtalyanlar şehirdeki bazı Rum ve Ermeni evleriyle Bermende Köyü’ne yerleşerek işgal siyasetlerini uygulamaya başlamışlardı. İtalyan askerleri zaman zaman gruplar halinde Türk mahallelerine gelerek Çınaraltı’ndaki asırlık çınara, Ulu Camii’nin kubbesine, hatta bacalara yuva yapan leyleklere nişan alıp ateş ediyorlar, ama halkın tepkisini de önlemek için çocuklara, ihtiyarlara çikolata ve yiyecek vb. bazı maddeler vermeyi hatta bazı gençlere iş vermeyi de ihmal etmiyorlardı. İtalyanların buna benzer tavırlarını diğer işgal bölgelerinde mesela Burdur’da da aynen görmek mümkündür. Ancak, İtalyanların bu niyetlerinin altındaki gerçeği çok iyi kavrayan duyarlı Akşehirli, işgalcilerin sinsi emellerine alet olmayıp onlara kesin tavır koydular. Akşehirli gençler, işgalcilerle işbirliğine giren, ama o zamana kadar ekmeğini yediği, suyunu içtiği vatan coğrafyasını satmaya kalkan yerli Rum ve Ermenilere karşı mücadeleye giriştiler.”⁶³

Batı Cephesinde Yunanlılara karşı İnönü Savaşlarını kazandığımız günlerde İtilaf Devletleriyle anlaşmazlığa düşen İtalya, işgalden vazgeçerek 12 Mart 1920’de Türkiye’den ayrılmaya başlamıştır. 20 Mart 1920’de Konya işgalden tamamıyla kurtulmuştur.⁶⁴

Konya halkının bu işgaller ve mücadele döneminde en çok zorlayan faktörlerden biri yıllarca bir arada yaşadığı Rum ve Ermenilerin işgal yıllarında Konya halkına göstermiş olduğu zorlukları ve taşkınlıklar , ardından işgalini haksızlığını savunan propagandaları Konya sokaklarında yapmaları yıllarca bir arada yaşama düzenini bozmuştur.

Bu durum Milli Mücadele döneminde Konya halkının hem işgalcilere hem de yerleşik düzende olan azınlıklara karşı mücadele etmesine sebep olmuştur. İzmir ‘in işgalinden sonra Yunanistan bayraklarını ev ve iş yerlerine asan Rumlar işgalin kutlamasını yaparak sevinç gösterileri düzenlemişlerdir.

Bütün bu gelişmelerle birlikte Anadolu’nun her noktasında olduğu gibi Konya’da da birde fakirlikler ve zor şartlarla da mücadele ediliyordu.

Nüfus faktörünün yanında bir diğer ciddi mesele de fakirlik idi. Bu fakirlik, karın doyurmaktan kendini savunacak silaha varıncaya kadar her alanda yaşanıyordu. Mondros Mütârekesi sonucu silahları elinden alınmış, adeta savunmasız bırakılmış fakir bir millet,

⁶³Nuri Köstüklü , “Milli Mücadele ‘de Akşehir”,**Atam Dergisi** ,sayı 71, internet erişim,<http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-71/milli-mucadelede-aksehir> ,08.02.2015

⁶⁴ **Konya Ansiklopedisi**,s.31

elinde avucunda ne varsa bununla İstiklâl Savaşı'na girecektir. Savaşın devam eden yıllarında ise maddî kaynaklar tükenme noktasına gelecektir. Tekâlif-i Milliye ile ortaya konan kaynaklar, artık son imkânlardır.⁶⁵

Karşısında durulan düşman oldukça teknik imkanlara sahipken savaştan bıkmış ve Mondros Mütarekesiyle de elinde bulunan mal varlığının tamamına yakınını kaybetmiş olan halk bütün bu imkansızlıklar düşmana karşı koymaya çalışıyordu.

Nitekim cepheye erkeklerin tamamına yakını gitmek zorunda kalınca Konya tarım işlerini kadınlar ve çocuklar yürütmeye devam etmiştir. Tekâlif-i Milliye emirleri çerçevesinde Konya halkı da hem hububat hem de askere cephede gereken tüm malzemenin tamamını temin etmeye çalışmıştır.

Bir diğer faktör ise uzun zamandan beri düşman işgali görmemiş Konya'da eşraf tabir edilen bazı halkın önde gelenleri Milli Mücadele'ye karşı ilgisiz, hatta yer yer karşı çıkmasıdır.⁶⁶

Bu tabaka, menfaatlerinin bozulmamamsı için mevcut idarenin istekleri doğrultusunda hareket ederek Saltanat ve Hilafet'e bağlılıklarını bildiriyor ve işgallere karşı direnmeye hazırlanan Kuvayi Milliyecilere sıcak bakmıyorlardı. İdareci ve din adamlarının yanı sıra işgalci İtalyanların halka karşı takip ettiği hoşgörülü politikanın da etkisi vardır.⁶⁷

2.1 Kurulan Cemiyetler ve Dernekler

Mondros Mütarekesi'nin Anadolu topraklarını parçalama planları maddelerinden her biri 1919 yılı itibariyle uygulanmaya başlayınca çaresiz kalan Anadolu halkı “İlhak-ı Red” ve “Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri” kurarak kurtuluş mücadelesinin daha planlı ve örgütlü yürütülmesini sağlamak istemişlerdir. Anadolu 'nu her yerinde kurulan bu müdafaa cemiyetleri kişisel cemiyetler değildir. İlk aşamada bölgesel kurtuluşu sağlamak amacıyla⁶⁸ bir araya gelmiş gönüllü oluşumlardır.

1-11 Eylül 1919'da toplanan Sivas Kongresi'nin ülkedeki bütün direniş örgütlerinin Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti bünyesinde toplanmasının ve örgütün

⁶⁵ Nuri Köstüklü , “*Milli Mücadele 'de Akşehir*”,*Atam Dergisi* ,sayı 71,internet erişim, http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-71/milli-mucadelede-aksehir_08.02.2015

⁶⁶ Osman Akandere, “*Atatürk'ün Konya'yı Ziyaretleri ve İlk Ziyaretleri ile İlgili Gözlemleri*”, *Atatürk ve Konya*, Selçuk Üniversitesi Yayınları. s.7

⁶⁷ Osman Akandere,*a.g.e*,s.7

⁶⁸ Ergün Aybars,*İstiklal Mahkemeleri*,İzmir,2006,s.21

şubelerinin yaygınlaştırılmasının kara alınmasından sonra Konya'da bu doğrultuda harekete geçirildi. Ekim 1919 başlarında bir gün, Vali Vekili Mehmed Vehbi Bey Konya esnafını hükümet binasında topladı ve burada Sivas Kongresi kararlarının Konya'da da uygulanacağını açıkladı. Önce Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Konya şubesini oluşturmak gerekiyordu. Bunun için toplantıya katılanlar arasında 30 kişi seçildi. Onlarda kendi aralarında 10 kişi seçerek örgütün şube yönetimini oluşturdular.⁶⁹

Müdafaa-i Hukuk grubunun kalıcı olması kolay olmamıştır. Kendilerini Kuva-yı Milliyeci olarak gösteren gruplar halktan zorla maddi yardım toplamaya kalkınca halk tepki göstermiştir.⁷⁰ Bir süre sonra bu durum aşılmış ve yönetim kurulu belirlenerek faaliyetlerine başlamıştır

Müdafaa-i hukuk Cemiyeti'nin ilk yönetim kurulu şu kişilerden oluşuyordu; Yalvaçlı Ömer Vehbi Efendi, Hacı Mendizade Süleyman Efendi, Ahibabazade Yusuf Ziya Efendi, Tahir Paşazade Cevdet Bey, Kadızade Ahmet Efendi, Eczacı Hüsamettin Bey, Bahrizade Mümtaz Bey, Dova Vekili Mustafa Şevki Efendi, Attariye Şirketi Müdürü Tahir Efendi olarak belirlenmiştir.⁷¹

Kurulan bu cemiyet Konya'da kurulacak diğer mücadele yanlısı dernek ve oluşumlara temel oluşturması ve Kuva-yı Milliye yanlısı bir tavır sergilemesi bakımından oldukça önemli olmuştur. Bu cemiyetler hem halkta milli duygular oluşturmuş hem de halkın orduya yardımına aracı vazifesi görmüştür.

Milli Mücadele fikrinin Konya'da oluşmasından sonra Konya halkı da siyasi örgütlenmenin daha erişilebilir olası ve daha rahat bir araya gelebilmek için bütün Anadolu'da olduğu gibi Konya'da da cemiyetler ve dernekler kurulmaya başlamıştır.

Müdafaa-i Hukuk hareketleri birer Milli Kurtuluş Hareketidir. Aynı zamanda (İstanbul Hükümeti'nin 16 Mart 1920'den İstanbul'un işgal tarihi) başlayarak, yaptığı tüm antlaşmaların reddi ve yok sayılacağı ilkesine, amacının önüne çıkan iç ve dış tüm engellerle savaş kararlılığına dayanarak gelişen bir mücadele hareketidir.⁷² Bu hareket Milli Mücadelenin başarıya ulaşmasını sağlamıştır.

⁶⁹ **Yurt Ansiklopedisi**, Cilt 7, Konya Maddesi, s.5138-5139

⁷⁰ Mehmet Önder, **Mümtaz Kuru Hayatı Şahsiyeti Eserleri**, Ülkü Basımevi, Konya, 1954, s.18

⁷¹ **Yurt Ansiklopedisi**, Cilt 7, Konya Maddesi, s.5139

⁷² Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye'de Siyasi Partiler**, Cilt II (Mütareke Dönemi), Hürriyet Vakfı Yayınları, s.4

2.1.1 İttihat ve Terakki Şubesi

İttihat ve Terakki, Meşrutiyet döneminde kurulan ve siyasi hayatında oldukça etkili çalışmalar yapan bir parti olarak tarihteki yerini almıştır. Millî sanayi ve ekonominin kurulması, azınlıklar ve yabancıların ekonomileri ile mücadele etmek için millî bir şuurun oluşmasına çaba harcamıştır.⁷³

Konya 'da Mondros Mütarekesi'ne kadar geçen dönemde ilk oluşturulan siyasi birlik ve ilk kurulan siyasi parti şubesi İttihat ve Terakki Patisi'nin şubesidir. 1907 yılında partinin Heyet-i Merkezi Reisi' de olan Sivaslı Ali Kemali Efendi tarafından Parti'nin Konya şubesi açılmıştır.⁷⁴

İttihat ve Terakki Partisi eğitim ve öğretime verdiği önem ile Konya'nın siyasi hayatını etkilediği gibi kültürel hayatında da önemli bir rol oynamıştır. Parti 17 Mayıs 1915 tarihinde Konya'da İnas Mektebi'nin açılmasını sağlamıştır. Mektepte biçki ve dikiş kursları verilmekte idi.⁷⁵

Mondros Mütarekesi imzalanana kadar faaliyetlerini sürdüren şube mütarekenin imzalanmasından sonra yerini yeni siyasi oluşumlara bırakmıştır. Konya'da açılan ilk siyasi parti şubesi olmasından bakımından oldukça önemlidir. Önemli sayıda kişi tarafından destek görmüştür.

2.1.2 Hürriyet ve İtilaf Fırkası

Konya 'da İttihat ve Terakki Fırkası'nın ardından en etkili topluluk olarak faaliyete geçen yapı Hürriyet ve İtilaf Fırkası olmuştur.

Hürriyet ve İtilaf Fırkası, İttihat ve Terakki Partisi'nin yönetimi tamamen ele geçirmesinin ardından daha geri planda kalmıştır. Ancak mütarekenin imzalanmasından sonra yayınlamış olduğu bir beyanname ile tekrar faaliyete geçti ve etki alanını artırarak Konya'da da bir şubesini açtı.

Ancak Konya'da açılan bu şubesi Milli Mücadele yanında olan bir görüş ile değil mücadele karşıtı bir parti şubesi olarak faaliyetlerini sürdürdü. Parti şeriat yanlısı olduğu için dini duyguları kullanarak kısa sürede etkisini artırmıştır. Azınlıkları da bünyesinde

⁷³ Ercan Haytaoğlu, "Türkiye'de Demokratikleşme Süreci ve 1945'te Çok Partili Siyasi Hayata Geçişin Nedenleri(1908-1945),Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,1997,Sayı 3,s.47

⁷⁴ Afif Evren,Konya İçin,1944,s.15

⁷⁵ Meşkure Yılmaz,Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ve Mümtaz Bahri Kuru,Konya,2015,s.53

barındırarak “ İngiliz Muhipler Cemiyeti” ile işbirliği yaparak mücadele karşısındaki yerini almış oldu.

57. Fırka Komutanı Albay Mehmet Şefik (Aker), Hürriyet ve İtilâf Fırkası mensupları için “*Millî Mücadele uğrunda, vatanî fedakârlıktan kaçınanlar, çoğu zengin ve ticaretle uğraşanlar, bazı Hürriyet ve İtilâf mensupları, icra kuvvetinin ve hükümet nüfuzunun millî ellere geçmesini hazmedemeyen hükümet ileri gelenleri*” diyerek görüşlerini bildirmiştir.⁷⁶

Hürriyet ve İtilaf Fırkası’nın Konya ‘daki faaliyetleri Müdafai Hukuk gruplarının birlikte düşmana karşı birlik olma düşüncesine karşı çıkmak, kuva-i milliye ruhuna karşı cemiyetlerle iş birliği yapmak ve Halife yanlısı tavır sergilemek Fırka’nın genel siyaseti olmuştur.⁷⁷

Fırka ‘nın karşıt düşünceleri kısa zamanda etki alanını artırmış olsada faaliyetlerini çok uzun süre devam ettirememiş ve çok fazla etkili olamamıştır. Fırka ‘nın durumu belirli bir süre Müdafai Hukuk grupları ile çatışma içerisine giren bir yapılanma halini almıştır. Bu durum neticesinde uzun ömürlü olamamıştır.

2.1.3 Sulh Selamet-i Osmaniye Fırkası

Fırka 1918 senesinde merkezi İstanbul olmak üzere kurulmuştur. 30 Aralık 1918 senesinde Fırka Konya ‘da şubesini açmıştır.⁷⁸ Kurucuları arasında; İbrahim Naci, Giritli Ali, Fuat Şükrü, Abdullah Abud, Dr. Rıza Abud, Yenişehirli Salih, Pertev Tevfik, Mustafa (Demokrat), Rıza Bey yer almaktadır.⁷⁹

Milli Mücadele fikri etrafında birleşemeyen bir oluşum olarak varlığını devam ettirmiştir. İngiliz ya da Amerikan mandası altında kurtuluşun gerçekleşeceği düşüncesinde olmuştur.⁸⁰ Bu durum Konya’daki Milli Mücadele karşıtlarının derhal fırkanın Konya şubesinde toplanmasına sebep olmuştur.

Fakat fırkanın programı ve yürütmüş olduğu siyasi duruş çok uzun ömürlü olmamasına sebep olmuştur. Kendi fırka programı görüşleri doğrultusunda “ Sulh ve Selâmet Cemiyeti “ ile görüşerek ve bunun sonucunda birleşerek “ Sulh Selâmet-i Osmaniye Fırkası”

⁷⁶ Sabahattin Selek, **Anadolu İhtilâli**, İstanbul, 1976, s. 97-98

⁷⁷ Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye’de Siyasi Partiler Cilt II Mütareke Dönemi**, 2015s.422

⁷⁸ Tarık Zafer Tunaya, **a.g.e.**, s.422

⁷⁹ https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/siyasi_partiler.html , erişim tarihi 08.09.2015

⁸⁰ Semih Yalçın, **Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi**, Ankara, 2008s.158

adını almıştır. Fırkanın birleşiminin ardından kuruluş tarihi 14 Kanunisanı 1335 (Ocak 1919) senesi olmuştur.⁸¹

Fırka ‘nın birleşiminin ardından da mücadele fikri etrafında toplanan bir Fırka olamamıştır. Mücadele aleyhtarı faaliyetlerle halkı gruplaşmalara doğru götüren bir politika belirlemiştir.

2.1.4 Teali-i İslam Cemiyeti

Cemiyet 19 Şubat 1919 tarihinde kurulmuştur. İskilipli Mehmet Atıf ve bir grup medrese uleması tarafından kurulmuştur.⁸² Bu tarihten önce ise “ Cemiyet-i Müderrisin” adı ile İstanbul’da kurulmuştur. Cemiyet bu isim ile kurulduktan sonraki ilk kongresinde “ Tealî-i İslam Cemiyeti” adını alarak isim değişikliğine gitmiştir.⁸³

Cemiyet fırkalar üstü bir kuruluş olduğunu ilân etmesine rağmen kısa zamanda Hürriyet ve İtilaf Fırkası’nın yan kuruluşu⁸⁴ olarak siyasi hayatına devam etmiştir.

Cemiyet görüşleri bakımından Konya ‘da taraftar toplamayı başarabilmiştir.⁸⁵ Milli Mücadele aleyhtarı olması ve bünyesinde hoca ve medrese mensubu üyelerini barındırması Konya’da var olan havayı kolay yakalamasına sebep olmuş ve kısa sürede birçok taraftar toplayabilmiştir. Cemiyet görüşleri ve uygulamış olduğu politikalarla Milli Mücadele karşıtı bir çizgiden hareket etsede Büyük Konya mitingine özel bir kafiye oluşturarak dahil olmuş ve mitingde yer almıştır.

Dinî amaçlara yönelik ve halifeci olan Konya’daki Teâlî-i İslâm Cemiyetinin amacı halkı Milli Mücadeleye karşı cephe aldirmek ve oyalamaktır. Mustafa Kemal Paşa, 12 Şubat 1920’de, Konya’daki 12. Kolordu Komutanlığına çektiği telgrafta , vatanın bahtsız gününde millet fertlerinin birleştirilmesinin önemli olduğunu, bunun dışındaki hareketlerin millî birliği bozup, ayrılma ve parçalanmaya neden olacağını belirtmekte idi. Mustafa Kemal Paşa, bunun önlenmesi için “her ne ad ile olursa olsun milletin birlik ve düşüncesini bozan bu gibi din ve siyaset perdesi altında kurulan, ilerde kurulması umulan, bütün olumsuz hareketlerin derhal genişleme ve kurulmasına” engel olunmasını istemiş ve milletin birleşmeye muhtaç olduğunu,

⁸¹ Tarık Zafer Tunaya, **a.g.e.**, s.422

⁸² Semih Yalçın, **a.g.e.**, s.158

⁸³ Tarık Zafer Tunaya, **a.g.e.**, s.462

⁸⁴ Tarık Zafer Tunaya, **a.g.e.**, s.463

⁸⁵ Mustafa Kemal Atatürk, **Nutuk**, s.29

bunun dışındaki her hareketin “Hiyanet-i Vataniye” kabul edileceğini ve derhal yok edilmesi gerektiğini de duyurmuştu.⁸⁶

İlk kurulduğu dönemlerde taraftar toplamayı başarmıştır. Hürriyet ve İtilaf Fırkası ile birlikte Konya’da dini içerikli ayaklanmalarda ön saflarda yer almıştır. Ancak Kuva-yı Milliye’nin Konya’daki çalışmaları neticesinde etkisi kırılmıştır.

2.1.5 Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti

Milli Mücadele yıllarında kurulan birçok siyasi topluluğun ardından en geç kurulan siyasi örgütlenme Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti olmuştur. Vali Cemal Bey’in Konya ‘da Milli Mücadele dönemi valisi olması Konya’nın yaşamış olduğu en büyük talihsizlik olarak bu dönem kayıtlarına geçmiştir. Cemal Bey mücadele karşıtı olduğu gibi kuva-i milliye ve işgal karşıtı her türlü oluşumunda karşıındaydı. Bu nedenle Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti’nin kurulması gecikmiştir.

Mustafa Kemal Vali Cemal Bey’in bu durumundan rahatsızlığını Refet Bey’e bildirmiş ancak Eylül 1919’da Konya’da çıkan Bozkır isyanının ardından müdahaleye gerek kalmadan Cemal Bey İstanbul’a kaçmıştır.

Konya ‘da Vali Cemal Bey’in görevi bırakıp kaçmasından sonra halk, milli mücadele yanlısı Mehmet Vehbi Efendi’yi vali olarak seçmiştir. Mehmet Vehbi Efendi görevi alır almaz Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti’nin Konya şubesini Ekim 1919 ‘da açmıştır.⁸⁷ Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, 1919 Ekiminin ilk haftasında kurulmasıyla birlikte hemen seçimlere giderek üyelerini ve çalışma aşamalarını belirlemiştir.⁸⁸

Vehbi Efendi, o zamanlar Sivas’ta bulunan Mustafa Kemal’den aldığı telgrafta “ Heyet-i Temsiliye üyesi Refet Bey’in tam yetkili olarak bölgeye geleceğini ” okumuştur. Telgraftan dört gün sonra gelen Refet Bey vilayette coşkuyla karşılanmıştır. Vilayet binasında yapılan toplantıda 8 Ekim 1919’da yapılan seçimle Müdafaa-i Hukuk Konya Heyet-i Merkeziyesi’nin seçimi yapılmıştır. Cemiyetin bazı üyeleri şunlardır: “Mevlana Postnişini Abdülhalim Çelebi, Müderris Ali Kemalî Efendi, Müftü Yalvaçlı Ömer Vehbi Efendi,

⁸⁶ Sina Akşin, *İstanbul Hükümetleri ve Millî Mücadele*, İstanbul, 1983,s.319

⁸⁷ Halil Cin,*Millî Egemenlik Bildirileri*,s.9

⁸⁸ Hüseyin Anıl Şan,*Kurtuluş Savaşında Derneklerin Rolü*,Ankara,2008,Yeterlilik Tezi,s.12

Mevlana Sertariki Adil Çelebi, Müftüzade Cevdet, Hacı Mindizade Süleyman, Gilisralı Hacı Tahir, Hacı Bahri Efendizade Mümtaz Bahri Bey”.⁸⁹

Hukuk Cemiyeti adına kurulan milli kuvvetlerin zabıt ve efradları ile kendilerine çok yüksek maaş bağlamışlardı. Konya’nın diğer bir şanssızlığı da Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti’nin ilk idarecilerinin bir kısmının kötü niyetli kişiler olmalarıydı. Bunlar kendilerine verilen yetki ve nüfuzu kötüye kullanmışlardı.⁹⁰

Kuva-yı Milliye gibi görünen bu gruplar halktan zorla para toplamaya başlamış ve aynı zamanda gönüllülük esasını dikkate almadan halkı zorla askere alma gibi durumlar yaşatmışlardır. Halkın zorda olması ve bu güç koşullar da kurtuluş mücadelesini yürütmelerine bakmadan halkın oldukça zor olan durumunu daha da zorlaştırmaktan kaçınmamışlardır.

Ayrıca bazı subaylar Konya’da milli teşkilatı güçlendirme ve genişletme görevleriyle uğraşacakları yerde, ticaretle uğraşıyorlardı. Bu olaylar halkın dikkatini çekiyor ve tepkilere neden oluyordu. Halkın Müdafa-i Hukuk Cemiyeti’nden şikayetçi olması Heyet-i Temsiliye’ye kadar ulaşmıştı. Bunun üzerine bizzat Mustafa Kemal Paşa tarafından 12. Kolordu Kumandanı Fahreddin Bey’e (Altay) olayın araştırılması için bir telgraf gönderilmiştir.⁹¹

Halkın şikayetleri gittikçe artmaya başlamış ve yeni yeni huzura kavuşan mücadele ruhu zedelenmeye başlamıştır. Halk varı yoğunluğunu mücadele için ortaya dökerken bu tür kötü niyetli faaliyetler halkın huzurunu maddi ve manevi olarak kaçırmıştır. Bu durum telaşa sebep olmuştur. Çünkü Konya’da geç oluşan Milli Mücadele ruhunun zedelenmesinden korkulmuştur.

Konya Müdafaa-i Hukuk Şubesi, yöneticiler arasında baş gösteren anlaşmazlıklar nedeniyle bir süre verimli çalışmadı. Ankara’ya kadar ulaşan bu söylentiler üzerine merkez yönetim kurulu değişti ve Sivaslı Ali Kemali Hoca başkanlığında yeni bir yönetim kurulu oluşturuldu. Örgütün çalışmaları da ancak bundan sonra canlandı.⁹²

Anadolu’nun mücadelesinin tek savunucu olan Kuva-yı Milliye’ye Konya halkı istenildiği vakit cepheye asker göndermek suretiyle de en büyük yardımı yapmıştır. Hatta halk

⁸⁹ Cemal Kutay, a.g.e, s.70

⁹⁰ Fahrettin Altay, **On Yıl Savaşı (1912-1922) ve Sonrası**, İstanbul, 1970s.222

⁹¹ Fahrettin Altay, a.g.e, s.222

⁹² **Yurt Ansiklopedisi**, Konya Maddesi, Cilt 7, s.5139

kendiliğinden " Millet Taburu" ve "Gönüllü Alaylar" kurmuştur. Sonrasında Tekalif-i Milliye emirleri çerçevesinde para, erzak, giyim, çarık gibi yardım malzemeleri Konya halkı tarafından cepheye ulaştırılmıştır. Aynı zamanda cepheye asker sevkiyatı konusunda da yardımlar halk tarafından yapılmıştır.

Bu gönüllü birliklerin içerisinde toplumun her tabakasından veya farklı zümrelerden insanlar mevcuttu. Örneğin; Konya'nın dini kimliği ile bütünleşen Mevlevîhaneler pek çok yerde işgallerin başladığı ilk günlerde düşmana karşı bir Mukavemet ruhunun oluşmasında Mevlevîleri gelenleri aktif bir rol içinde bulunarak Milli Mücadele'ye destek vermişlerdir.⁹³ Mevlevihaneler mücadelenin başlamasından bitimine kadar Konya halkına destek vermeyi sürdürmüşlerdir. Mustafa Kemal'de Milli Mücadele'nin sonuçlanmasının ardından verilen bu desteğin pekiştirdiği dostluk ile Konya ziyaretleri boyunca Mevlevihaneleri ziyaret etmiştir.

2.2 Konya'nın İdari Durumu

Konya; Millî Mücadele dönemine geldiğimizde ise yine bir vilâyet merkezidir. Birisi Konya merkezi olmak üzere beş liva (sancak) bu vilâyete bağlıdır. Bu livalar Niğde, Antalya, Isparta ve Burdur'dur.⁹⁴

Bu bakımdan Konya Vilâyeti'nin coğrafi sahası çok geniştir. Bu durumun Milli Mücadele'nin son yıllarına kadar devam etti. Büyük Millet Meclisi Hükümeti idarî alanda pek fazla değişiklik yapmadığı için Konya vilâyet olma özelliğini korumuştur.⁹⁵

61.000 km²'lik bir alan üzerine kurulu olan Konya oldukça geniş topraklara sahiptir. Milli Mücadele dönemlerinin yaklaştığı günlerde 50.000 civarı nüfusu barındıran Konya 1.Dünya Savaşı sebebiyle kaybettiğimiz topraklardan Anadolu'ya göç eden ve düşman işgalinden kaçan Anadolu halkından aldığı göç ile Konya'nın nüfusu yaklaşık olarak 125.000'ni bulmuştur.⁹⁶

Konya o dönemde diğer Anadolu şehirlerinde olduğu gibi şehre hizmet götüren en önemli müessese belediye olmuştur. Belediyeler şehrin genel düzenini koruyarak gereken hizmetleri halka ulaştırmışlardır.

⁹³ Nuri Köstüklü, **Vatan Savunmasında Mevlevihaneler**, Ankara 2010, s.130

⁹⁴ Cemal Kutay, **a.g.e**, s.67

⁹⁵ Ahmet Avanas, **a.g.e**, s.47

⁹⁶ Mehmet Keçeciler, **Milli Egemenlik Sempozyumu Bildirileri**, s.19

Belediyeler halkın yol, sağlık ve esnaf denetleme gibi birçok günlük yaşamda düzeni sağlayacak olan unsurları denetlemekle görevli olmuş müessese olmuştur. Günümüzdeki hizmetleri o dönemde de üstlenmişlerdir.

Konya 'da idari işlerin yürütüldüğü Konya Hükümet Konağı 1898 yılında idari işleri yürütmek üzere sadrazam Sait Paşa'nın Konya Valiliği döneminde inşa edilmiştir. Valilik şehrin üst düzey yönetim merkeziydi.

Milli Mücadele dönemi Konya Valilerin de belirli aralıklar ile değişimler yaşanmıştır. Bu dönem Konya valileri;(17.12.1918-05.03.1919) Cemal Bey, (02.04.1919-10.05.1919) Rıza Paşa,(14.05.1919-26.09.1919) Cemali Bey,(11.11.1919-24.05.1920) Suphi Bey,(25.05.1920-12.07.1920) Koloğlu Fahrettin Bey, (12.07.1920-01.12.1920) Haydar Bey,(19.01.1921-16.02.1922) Ferik Galip Paşa (Pasinler) görev yapmıştır.⁹⁷

Milli Mücadele döneminin valilerinden Cemal Bey ise Konya için hiç de olumlu çalışmalar yapmamıştır. Cemal Bey Antalya'nın İbradali kasabasında 1862 yılında doğmuştur. Babası Ahmet Nafiz Efendi'dir. Kaymakamlık ve valilik gibi görevlerde bulunmuştur.⁹⁸ Cemal Bey İttihat ve Terakki Partisi bünyesinde çalışmaktadır. Ancak Ermeni tehciri yapılmaya başladığı dönemde Ermenilerin yanında yer aldığı için partiden ihraç edilmiştir. Bu tavrı onunla birlikte sürekli anılacak olan Artin Cemal isminin verilmesine sebep olacaktır.

Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra 11 Kasım 1918 tarihinde kurulmuş olan Tevfik Paşa Hükümeti tarafından Konya Valiliği'ne tayin edilmiştir.⁹⁹ Cemal Bey Konya valiliği görevini iki dönem olarak sürdürmüştür. Birinci dönem ve ikinci dönem valilik sürecinde her zaman mücadele fikrinin karşısında yer almıştır. Vali Cemal Bey aynı zamanda Hürriyet ve İtilaf Fırkası yanlısı, İngiliz Muhipler Cemiyeti'nin de üyesi idi.¹⁰⁰

Cemal Bey Hürriyet ve İtilaf Partisi aynı zamanda da İngiliz Muhipler Cemiyeti üyesi olan Cemal Bey bu süreçten sonraki dönemi İttihat ve Terakki düşmanlığı¹⁰¹ ve karşı duruşunu her fırsatta bildirecektir.

⁹⁷ Konya İl Yıllığı(1967)

⁹⁸ Kamil Erdaha,a.g.e,s.267

⁹⁹ Kamil Erdaha,a.g.e,s.267

¹⁰⁰ Yurt Ansiklopedisi,s.5137

¹⁰¹ Fahrettin Altay,a.g.e,s.180-181

Cemal Bey'in birinci valilik dönemi Damat Ferid kabinesinde Dahiliye Nezareti'nin başına getirilmesine kadar geçen süreçte ki 3 ay 6 günlük dönem olmuştur. Cemal Bay görevinden ayrılınca yerine vekil olarak yerine Ferik Ali Rıza Paşa getirildi.

Ali Rıza bey Hürriyet ve İtilafçılara karşı çalışmalarını hızlandırınca valilik görevinde daha fazla durdurulmamıştır. Yerine Defterdar Burhanettin Bey Konya Vali Vekilliğine tayin edilmiştir.¹⁰²

İzmir'in işgali ile hem Anadolu halkını hem de İstanbul Hükümeti'nde hareketlenmeler meydana geldi. Ferit Paşa hükümeti 16 Mayıs 1919 yılında istifa etmiştir. Kurulan yeni hükümet ise Cemal Bey'i tekrar ikinci kez olmak üzere Konya Valiliğine atadı.¹⁰³

Cemal Bey için Mustafa Kemal “*Cemal Bey Ferit Paşa Kabinesinin Anadolu’da en büyük vasıtai icraiyesi ve en mühim noktai istinadi idi*”¹⁰⁴ Vali Cemal Bey'in Konya 'ya ikinci gelişi mücadele evresinin başladığı ve II.Ordu ile 12.Kolorordunun Konya'ya geldiği en hassas dönemdir. Ancak Vali Cemal Bey bu durumu en büyük tehlike olarak görmüştür.

Mustafa Kemal Paşa Cemal Bey ilgili düşüncelerini “ *Maahaza Cemal Bey , Yabana Atılacak biri değil. Meziyetlerini, azim ve teşebbüslerini, enerjisini bize âzami nâmütenahî husumet arzetmesine rağmen takdir ederim. Eğer Damat Ferit haininin emrinde olacağı yerde bizimle birleşerek çalışmış olsaydı, muhakkak ki memleket için de , şahsı için de büyük faydalar sağlayacaktı. Anlaşıyor ki, Ferit Paşa'dan çok şeyler bekliyor ve ona inanmış bulunuyor. Belki ihtirası ve ikbal pereseliği de var* “ şeklinde açıklamıştır.¹⁰⁵

Konya mitingleri neticesinde ve halkın mücadele yanlısı kesin kanaatini ortaya koymasından sonra 26 Eylül 1919 tarihinde Cemal Bey şehri terk etmiştir. Valilik makamının boş kalmaması için yerine Müderris ve Muharrir Mehmet Vehbi Efendi Vali vekili olarak seçilerek görevine başlamıştır.

Vali Cemal Bey'in işgalleri görmezden gelen ve İstanbul Hükümeti yanlısı tutumu halkın büyük ölçüde mücadeleden uzak kalmasını sağlasada yönetim değişikliği Konya halkına olumlu yansımıştır.

¹⁰² Mehmet Önder, **Milli Mücadele’de Konya I.Delibas Hadisesi**, Konya, 1960, s.47

¹⁰³ Sina Akşin, **İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele**, İstanbul, 1983, s.272

¹⁰⁴ Mazhar Müfit Kansu, **Erzurum’dan Ölümüne Kadar Atatürk’le Beraber**, Ankara, 2005, s.316

¹⁰⁵ Mazhar Müfit Kansu, **a.g.e**, s.318

2.3 Konya’da Kuva-yı Milliye Faaliyetleri

Kuvâ-yı Milliye Milli Mücadele sırasında “ Milli Kuvvetler “ ya da “ Milis Kuvvetler” olarak adlandırılan belirli bir komuta merkezine bağlı olmadan hareket ve mücadele eden kuvvet olarak adlandırılabilir.

Yunanlıların İzmir’i işgalinden sonra 1920 sonlarına kadar 1,5 yıla yakın bir süre Anadolu müdafaası için çaba gösteren gönüllü birliklerdir. Silahlı mücadele vererek belirli bir komuta merkezine bağlı olmadan halkın içinden çıkan , bölgesel savunma amaçlı kurulmuş ve aynı zamanda vatani düşman işgalinden kurtarmak için düzenli ordu birlikleri kurulana kadar oldukça etkili olan savunma birlikleri mücadele sırasında oldukça etkili olmuşlardır.

Bölgesel savunma taktiği içeren ve Anadolu’nun eli silah tutan genç ve yaşlı erkeklerinin katıldığı zaman zaman kahraman Türk kadınlarının da dahil olduğu bu kuvvetler kurtuluş döneminin önemli mimarları olarak görev yapmışlardır. Halktan büyük destek görmüşler ve maddi, manevi olarak sürekli eksiklikleri giderilmiştir.

Cemal Bey’in Konya’dan uzaklaşması ve başlayan mitingler sürecinden ardından Konya Kuvâ-yı Milliyecileri kurtuluş mücadelesinde dahil olmuşlardır. Kuvâ -yı Milliye gönüllü birliklerdir ve henüz Türkiye Büyük Millet Meclisi açılmadığı için komuta merkezli ordular yoktur. Halk bölgesel kurtuluş yolları ile kurtuluş yolu aramaktadır.

Konya halkı mali desteklerini orduya cephe gerisinden sağlamıştır. Konya ve ilçelerinden gelen askere yiyecek, giyecek, çorap gibi malzemeler at ve eşek taşımacılığı ile cephelere ulaştırılmıştır. Konya halkı orduya uzun süreler yetecek yardım göndermişlerdir.¹⁰⁶

Refet Bey idaresindeki milli kuvvetler Konya’ya henüz gelmeden Cemal Bey’in şehri terk ederek İstanbul’a sığınması üzerine Konya’da valilik makamı boş kaldı. Böylesine kritik bir süreçte makamın boş kalması endişe sebebiyet verdi. Ortaya çıkacak asayişsizliği önlemek için 26 Eylül 1919 Cuma günü şehrin önde gelen, tüccar , esnaf temsilcileri ve aydın kesimi bir araya gelerek Müftü Ali Rıza Efendi’nin başkanlığında toplandı. Toplantıda Edip Bey ve Ömer Vehbi Efendi’nin teklifiyle Müderris ve Muharrir Mehmet Vehbi Efendi “İttifak-ı âra” ile Vali Vekili seçildi.

Konya’da bu hadiseler olurken, İstanbul Hükümeti Kara Sait Paşa’yı II. Ordu Kumandanlığı’na tayin etti. Yeni durumdan habersiz olan bu kumandan bir önceki

¹⁰⁶ Alptekin Müderrisoğlu, **Kurtuluş Savaşı’nın Mali Kaynakları**, Maliye Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1973, s.486

istasyondan milli kuvvetlerin baskısı üzerine İstanbul'a dönmek zorunda kaldı. Konya Kuva-yı Milliye'ye ilhak ettiğinde Milli Teşkilat da Heyet-i Temsiliye dönemi başlamıştı. Artık Mustafa Kemal gönderdiği genelgeleri bu teşkilat adına imzalıyordu.¹⁰⁷

Konya 'da Kuva-yı Milliye teşkilatı Cemal Bey'in Şehirden ayrılmasından sonra resmen kuruldu. Heyet-i Temsiliye Başkanı olan Mustafa Kemal , 30 Eylül 1336 (1920) tarihinde şehir halkına bir telgraf göndererek Konya'da Kuva-yı Milliye Teşkilatı'nın kurulmasını istedi.¹⁰⁸ Bu tarihten sonra başlayan gönüllü birliklerin faaliyetleri Konya müdafaasında önemli rol oynamıştır.

Konya 'da ilk dönem Kuva-yı Milliyecileri çok fazla destek göremedi. Bunun nendi ise seçilen Müdafaa-i Hukuk grubu temsilcilerinin halktan gereksiz para toplaması, kurtuluş mücadelesini bir ticari uğraş gibi görmeleri ve halkın yokluk çektiği bu dönemde maddi çıkar sağlamaya çalışmaları ilk dönem faaliyetlerinin başarısız olmasına sebep olmuştur.

Konya Müdafaa-i Hukuk Şubesi, yöneticiler arasında baş gösteren anlaşmazlıklar nedeniyle, bir süre verimli bir çalışma yürütemedi. Örgütün Refik(Koraltan) Bey ve Eflatun Cem (Güney) Bey gibi genç üyeleri yönetim kurulunu yetersiz buluyor ve bu sebeple bazı yöneticileri yolsuzluk yapmakla suçluyorlardı.¹⁰⁹

Kuva-yı Milliye'nin yapmış olduğu çalışmalardan bir çok aydın, ulema sınıfı Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Heyet-i Merkeziyesi üyesi seçilen temsilciler de memnun değildi. Bu durum neticesinde Refik Bey (Koraltan) Fahrettin Paşa'ya Cemiyetin ve Kuva-yı Milliye 'nin çalışmalarını tenkit eden bir mektubu Şubat 1'nde 1920 yılında göndermiştir.¹¹⁰

Refik Bey'in bu mektubu üzerine Fahrettin Bey, Mustafa Kemal'e Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin acilen teftiş edilmesi gerektiğini bildirmiştir.¹¹¹ Bu uyarılar ve şikayetler dikkate alınmış ve Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyeti Merkeziyesi yeniden düzenlenmiş ve başına halkın sevdiği, sözü geçen aynı zamanda mücadele yanlısı olan Sivaslı Ali Kemali Efendi heyetin başına getirilmiştir. Heyetin başındaki isim böyle belirlenirken azalık için de yeni isimler belirlenmiştir.

¹⁰⁷ Ahmet Avanas,a.g.e,s.87-89

¹⁰⁸ Ahmet Avanas,a.g.e,s.65

¹⁰⁹ **Yurt Ansiklopedisi**, Anadolu Yayıncılık,Cilt 7,s.5139

¹¹⁰ Fahrettin Altay,a.g.e,s.67

¹¹¹ Fahrettin Altay,a.g.e,s.226

Cemiyetin azalıklarını Ahi Baba Zade Yusuf Ziya, Saatçi Rıfat, Çaylak Hüseyin, Faik Kafalı Zade, Hoca Lokman, Maytab Zade Rıfat , Tahir Paşa Zade Cevdet Tahir(Arıkut), İntibah Mektebi Müdürü Mümtaz Bahri, Hacı Mendi Zade Süleyman, Binbaşı Hüsnü, İsmail Hakkı, Gilisralı Hacı Tahir, Kazım Hüsnü, Ereğlili Fuat, Karahafız Zade Mustafa, Mustafa Şevki¹¹² getirilerek halkın yanında ve yakınında olan isimler birliklerin ve cemiyetin güven durumunu da tazelemiş ve güveni artırmıştır.

Batı cephesine lojistik destek sağlamak noktasında da Konya kurulan Cemiyetin Akşehir şubesi de önemli çalışmalar yapmıştır. Manisa – Konya hattındaki mahalli milli kuvvetlerin, gönüllülerin ihtiyaçlarının karşılanmasında Konya Bölgesi Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin aktif çalışma şekilleri görülmektedir. Akşehir Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Akşehir Milli Bölüğünün masrafını büyük ölçüde karşılamış ve destekçi olmuşlardır.¹¹³

Konya’da bulunan ve diğer şehirlerde şubeleri bulunan cemiyetler sadece maddi destekte bulunmamışlardır. Koşum, binek ,yük hayvanı,katır, deve , merkep ,yaylı araba, iki tekerlekli öküz arabası ve manda yük taşınmasında kullanılmak üzere cepheler gönderilmiştir.¹¹⁴

Bu yardımdan Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin Konya’ya bağlı Akşehir merkez karargâhından yararlanmıştır. Yardımlar Akşehir merkez karargâhına da elden geldiğince ulaştırılmıştır.

Aziziye Şubesi 16 Ekim’de teçhizatlı olarak 5 hayvanı Akşehir’e destek amaçlı göndermiştir.¹¹⁵ Akşehir’deki lojistik ve askeri destek yeni kurulan taburlarla desteklenmiştir. Bu çalışmalardan bir tanesinde Amele Taburlarının kurulmaya başlaması olmuştur.

Konya halkı savaş dönemi toplanan vergileri de düzenli bir şekilde ödemiştir. Halkın düzenli olarak ödediği vergiler yoluyla askerin Batı Cephesi’nde 8 aya yakın bir sürelik ihtiyacı giderilmiş oldu.¹¹⁶

Amele Taburları, ordunun ihtiyaç duyduğu, yol, demiryolu yapımı, çeşitli inşaat, ziraat, orman vb. işlerde çalıştırılan geri hizmet birliklerinden biridir. Osmanlı askerî teşkilatında I. Dünya Savaşı’nda bu tür birliklerin oluşturulmasına önem verilmiştir. Amele

¹¹² Fahrettin Altay, a.g.e, s.226-227(eserde seçim ayrıntılı olarak anlatılmaktadır.)

¹¹³ Nuri Köstüklü, **Milli Mücadele’de Manisa-Uşak-Afyonkarahisar Hattı**, Ankara, 2009, s.13

¹¹⁴ Ayrıntılı Bilgi İçin Bkz. Nuri Köstüklü , a.g.e, s.20

¹¹⁵ Nuri Köstüklü, a.g.e, s.21

¹¹⁶ Alptekin Müderrisoğlu, a.g.e, s.486

Taburlarının önemi I. Dünya Savaşıyla birlikte artmıştır. Özellikle gayr-ı Müslimlerin fiili askerlik sırasında ortaya çıkardığı problemler gayr-ı müslimlerin cephe gerisinde destek veren birimlerde yer almasını sağlamıştır. Milli mücadele sırasında da Amele Taburları oluşturulmuş ve buna ihtiyaç duyulmuştur. Ancak bu taburlar sadece gayr-ı müslimlerden oluşmamıştır. Cephe gerisinde destek veren Türklerde Amale Taburlarına alınmıştır.¹¹⁷

1920 yılı sonlarına doğru Akşehir Kalemünde de Amele Taburlarının kurulmuş olduğu görülmektedir. Cephe gerisinde askeri destek vermek ve ordunun işlerini kolaylaştırmak adına önemli görevler üstlenmişlerdir.

24 Ekim’de taburun teşkilat yapısı belirlenmiştir. Bu belirlemelere göre Amele Taburlarının 3 bölük halinde teşkil etmesi; taburun karargâh kadrosu 4 subay, memurlar ve 12 silahsız asker bölüğünden oluşturulacaktır. Bölük kadrosu ise; 3 subay, 338 asker, 11 hayvan ve 5 arabadan oluşturulması kararlaştırılmıştır. Askerlerin %10’luk bir kesimi de duvar ören ve taş işçiliğinden anlayan kesimden oluşturulacaktı. Bu kadro yapısı belirlenip Akşehir Kalem Riyasetine aynen gönderilmiştir.¹¹⁸

Amele Taburlarını daha çok Kuva-yı Milliye döneminde değil de tabur, ordu, bölük tabirlerinin yerleşmeye başladığı düzenli orduya geçiş dönemlerinin başladığı 1920’lerin ortalarında görmekteyiz. Ancak mücadelenin gönüllü birlikler döneminde de Akşehir ordu birlikleri de batı cephesinde her zaman mücadelesini sürdürmüştür.

Konya’da milli fikir ve kurtuluş mücadelesinde halkı bir araya getiren ve öncü olan aydınlar arasında; Sivaslı Ali Kemali Efendi, Gilisralı Hacı Tahir Efendi, Müftü Yalvaçlı Ömer Vehbi Efendi ve Mehmet Vehbi Efendi toplumu yönlendiren Konya’dan İstanbul Hükümeti baskısını kaldırmaya ve Mustafa Kemal aynı zamanda onun silah arkadaşlarının mücadele fikrini topluma hakim kılmaya kararlı olan önemli bir kesimdir. Mehmet Vehbi Efendi Konyalıdır. Hadim ilçesinde doğmuştur ve eğitim hayatının Hadim ve Bozkır çevrelerinde tamamlamıştır.

Mehmet Vehbi Efendi bir din bilginidir. Din bilgisini milliyetçi bir duyguyla birleştirmiştir¹¹⁹ ve vatanın kurtarılmasında ayrılmaz bu iki duyguyu bir arada kullanmıştır.

¹¹⁷ Nuri Köstüklü, a.g.e, s.23

¹¹⁸ Nuri Köstüklü, a.g.e, s.24, dip notu, S.86, belge no:309(8. Fırka ve Akşehir Kalem Riyasetleri 1920 Yılı Şifre-i Mevrude Defteri)

¹¹⁹ Sadi Irmak, Milli Mücadele’de Atatürk’ün Çevresi İlk Mücahitler, İstanbul, 1986, s.175

Hadimli Mehmet Vehbi Efendi Cemal Bey'in Konya'yı terk etmesi üzerine Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adına Konya Vali Vekilliğini alarak önemli bir aşamada bu görevi üstlenmiştir.¹²⁰

İşgallerin başladığı dönemde halka vermiş olduğu vaazlarla milli duyguları perçinlemiş, Kuva-yı Milliye teşkilatının gerekli bir yapılanma olduğunu korkmadan her fırsatta söylemiştir. Vatanın tehlikeye düştüğünü acilen tedbir alınması gerektiği noktasında ki düşüncelerini gizli gizli subaylarla görüşerek paylaşmıştır.

O dönemde İtalyanlarla bir arada çalışılırsa kurtuluşun sağlanabileceği görüşü yayılmaya başladığı dönemde bunun Konya'nın yok olmasıyla sonuçlanacağına inanan Mehmet Vehbi Bey Müdafaa-i Hukuk Grubu adına Konya Vali Vekilliği devir almıştır.¹²¹

I.Bozkır ayaklanmasının bastırılmasında da önemli rol oynayan Mehmet Vehbi ayaklanma çıkarıcıları ikna ederek ayaklanmanın daha fazla büyümesini önlemiştir.

Konya 'da sevilen ve oldukça hatırı sayılan bir kişilik olan Mehmet Vehbi Bey'in Milli Teşkilatın yanında olması ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Konya Heyet-i Merkeziyesi'ni kurmak için yapmış olduğu çalışmalar halkı büyük ölçü de etkilemiş müdafaa fikrinde birleştirmiştir.¹²²

Ömer Vehbi Bey Yalvaç'ta doğmuş ve öğrenim hayatını da Yalvaç ve Konya ilçelerinde sürdürmüştür. Konya Kuva-yı Milliyecilerinin önde gelen ismi olmayı kurtuluş süresince sürdürmüştür. Milli Mücadele dönemi süresince halka önderlik ederek her zaman en ön saflardaki yerini almıştır. İyi bir hatip olması halk ile arasındaki iletişimin hızlanmasını sağlamıştır.

Halka özellikle Vali Cemal Bey'in Konya'da olduğu süre içerisinde İtalyanlar ve İngilizlerle iş birliği yaptığını eğer Vali Konya'da gitmezse bunun sürekli devam edeceğini anlatmıştır. İngiliz ve İtalyanların Konya'yı işgal süreçlerinde onlara karşı koymazlar ve işgali protesto etmezlerse işgallerin daha da yayılacağını ve zamanla bütün Anadolu'yu saracağını anlatmıştır. Ömer Vehbi Efendi eğer halkın kararlılığını düşman anlarsa ve birlik içinde bir karşı koymayla düşman karşılaşırsa bu işgal birliklerinin daha fazla tutunamayacağını ve yurttan gideceğini¹²³ halka her fırsatta anlatmıştır.

¹²⁰ Sadi Irmak,a.g.e,s.176

¹²¹ Sadi Irmak,a.g.e,s.176

¹²² Mehmet Önder,Milli Mücadele'de Delibaş Hadisesi,Konya,1953,s.64

¹²³ Cemal Kutay,a.g.e,s.66

Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kurulmasının ardından Cemiyet Reisi olan Ömer Vehbi Efendi bu göreve gelmesinin ardından “ Muavenet-i Milliye” (Milli Yardım) teşkilatını kurmuştur. Türk Ordusuna , her türlü yardım ve destek için kurulan bu teşkilat Anadolu’da ki ilk örneğinin olması bakımından oldukça büyük önem arz etmektedir.¹²⁴

Ömer Vehbi Efendi Ankara’da 1.Meclis açıldıktan sonra mebus olarak seçilmiş ve burada yine vatan için çalışmalarına devam etmiştir. Mustafa Kemal’in önerisiyle 6 Mayıs 1922 tarihinde üç aylık izin ile Konya ‘ya gelmiş ve müftülük görevini yerine getirmiştir. 22 Haziran 1922’de artık Konya Müftülüğünü üstlendiğini ve mecliste mebusluğunu devam ettiremeyeceğine dair istifasını meclise sunmuştur. Mecliste var olduğu süre içerisinde oldukça aktif çalışma çabası göstermiş ve 6 kanun önerisi ve 80 kürsü konuşması yaparak vazifesini yerine getirmiştir.¹²⁵

Sayılan isimler ile beraber Musa Kazım (Onar), Halil Kazım Hüsnü Bey, Hacı Bekir(Hacı Kurrazade)- (Sümer) Efendi, Abdulhalim Çelebi Efendi, Bekir Refik Bey(Koraltan), Saatçi Zade Mehmet Rifat Efendi,Hacı Arif Bey(Baysal), Hulusi Bey(Göksu)¹²⁶gibi isimler hem Konya Kuva-yı Milliyecileri olarak görevlerini yerine getirmişler hem de 1.Meclis’te mebusluk yaparak millet için çalışmaya devam etmişlerdir.

Naim Hazım Ülkü(Onat) Bey, Tevfik Fikret Sılay, Fuat (Gökbudak) Bey, Mustafa Fevzi (Karaağaç), Eyüp Sabri (Hayırlıoğlu), Karahafizzade Mustafa Ulusan Milli Mücadele döneminde Konya halkıyla birlikte bu mücadele de yer almışlardır. Aynı zamanda da 2. Mecliste mebus olarak halk için çalışmaya devam etmişlerdir.¹²⁷

Konya Kuva-yı Milliye ruhunun oluşmasında yönetimin özellikle Valilik makamının yanlış ellerde uzun süre tutulması gecikmelere yol açsa da din adamları, ulema, esnaf ve aydın kadro ile bu bilinç bir müddet sonra oluşmuştur.

¹²⁴ Ahmet Atalay,**Milli Mücadele’de Konya Kuva-yı Milliyecileri**,Cilt I,Konya,1997,s.86

¹²⁵ Ahmet Atalay,**a.g.e**,s.91

¹²⁶ Ayrıntılı Bilgi İçin Bkz.Ahmet Atalay, **Milli Mücadele’de Konya Kuva-yı Milliyecileri, (birinci meclise girenler)**Cilt I,Konya,1997

¹²⁷ Ayrıntılı Bilgi İçin Bkz.Ahmet Atalay,**Milli Mücadele’de Konya Kuva-yı Milliyecileri(ikinci meclise girenler)** Cilt II,Konya,1997

SONUÇ

Konya tarihi boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış ve kültürel birikim olarak oldukça önemli bir yere sahip olan önemli bir İç Anadolu şehri olma özelliğini her dönemde korumuştur. Bu tarihsel birikimini ve önemide Milli Mücadele tarihi boyunca kendisinde toplamıştır.

Konya'nın Milli Mücadele tarihi boyunca önemini korumasındaki en büyük faktör önemli geçit yolları üzerinde bulunmasıdır. İç Anadolu'nun merkezinde bulunması aynı zamanda Bağdat demiryolunun Konya'da geçmesi stratejik önemini artırmıştır.

Konya aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin her zaman fazlaca önem verdiği bir şehir olmuştur. Mevlana Dergahı'nın burada bulunması şehrin dini yönünü güçlendirdiği için hem yöneticiler tarafından kaybedilmek istenmemiştir.

Osmanlı Devleti son yıllarında uzun yıllar süren savaşların içerisinde olmuştur. Bu duruma rağmen Konya uzun yıllar işgal altında olmamıştır. Bu durum hem Milli Mücadele döneminde Konya'nın önemini artırmış hem de halkın işgalden uzak yaşantısı Kurtuluş Savaşı ruhuna girişi geciktirmiştir.

I.Dünya Savaşı tüm Dünya'da birçok ülkenin dengesini değiştirdiği gibi Anadolu topraklarının da kaderini değiştirmiştir. Osmanlı Devleti'nin Çanakkale Savaşı dışında hiçbir cephede başarı gösterememesi ve aynı İttifak grubundaki devletlerin başarılı olamaması Osmanlı'nın uzun yıllar hakim olduğu topraklardaki dengelerin değişmesine sebep olmuştur. Savaş sonunda imzalanan Mondros Mütarekesi ile birlikte İtilaf Devletleri Anadolu'yu işgal planlarını devreye koymuştur.

Anadolu toprakları işgal edilmiştir. Konya önce İngilizler ardından da İtalyanlar tarafından işgal edilmiştir. Konya'da işgallere karşı mitingler ve karşı koymalar bir anda gerçekleşmemiştir. Özellikle İstanbul Hükümeti'nin amaçlarını gerçekleştirmek üzere tayin edilen Vali Cemal Bey Konya için en büyük talihsizlik olmuştur. Halkın işgallere karşı koymaması için mücadele veren Cemal Bey Konya'da milli bilincin oluşmasını geciktirmiştir. Cemal Bey Sivas Kongresine katılmak üzere yola çıkmaya çalışan heyete engel olmuş bu durumda Mustafa Kemal tarafından Konya'daki durumu tespit etmek üzere komutan görevlendirmesine sebep olmuştur.

Konya’da Vali değişiminin ardından şehrin önde gelen din adamları, eşraf , eğitimcileri ile birlikte halk protesto ve miting hareketlerine başlamıştır. Konya’da düzenlenen ilk mitingin çok ses getirmesi üzerine art arda mitingler düzenlenmeye devam etmiştir. Anadolu’nun ilk kadın mitinginin Konya’da düzenlenmiş olması Konya’ya ayrıcalık kazandırmıştır.

Ancak Konya’da milli bilincin kırılmasına sebep olan önemli ve tehlikeli ayaklanmalarda baş göstermiştir. Bunlardan en önemlisi olan Delibaş İsyanı Konya’nın önde gelen eğitimci kişiliklerinden Sivaslı Ali Kemali Efendi’den ölümüyle sonuçlanmıştır.

Diğer önemli bir ayaklanma ise Bozkır Ayaklanması olmuştur. Bozkır ilçesinde baş gösterdiği için bu isimle anılan isyan Vali Cemal Bey’in şehrin yönetimini ele geçirmesinin ardından çıkmıştır. Vali Cemal Bey’in özellikle isyancıların yanında bir tutum sergilemesi isyanın kısa sürede taraftar bulmasını sağlamıştır. Ancak şehir Kuva-yı Milliyeçiler tarafından ele geçirilince isyan ve etkisi ortadan kaldırılmıştır.

Konya halkı bütün bu gelişmelere rağmen Anadolu’nun bütün şehirlerinde protesto gösterilerine sebep olan İzmir’in işgaline sessiz kalmamıştır. Tüm yurttaki olduğu gibi Konya halkı basın ve protestolar yoluyla İzmir’in işgaline tepki göstermişlerdir. İşgale karşı sessiz kalınmasını isteyen İstanbul Hükümeti’nin göndermiş olduğu Heyet-i Nasiha’lar da Konya’da etkili olamamıştır.

Konya halkı milli bilincin oluşmasıyla birlikte cephe arkası desteğini her zaman sağlam tutmuştur. Akşehir Batı Cephesi Karargahı olarak kullanılmış bu durumda Konya halkına her zaman Milli Mücadeleyi yakından takip etme imkanı vermiştir.

Milli Mücadele’de Konya’nın öneminin artmasına yardımcı olan bir diğer hususta Anadolu’nun birçok bölgesinden kaçarak gelen halkın Konya’yı sığınak bölge kabul ederek Konya’ya sığınmasıdır. Şehrin nüfusunun artmasına neden olan bu önemli gelişmeyi Konya halkı süreklilik gösteren yardımlar sayesinde aşmıştır.

Konya Milli Mücadele süresince basın – yayın faaliyetleri ile de mücadeleye destek olmuştur. Bu dönemde Anadolu’nun sesi vazifesi görecek olan Öğüt ve Babalık gazeteleri Konya’da çıkmıştır. İtalyanların birçok kez kapatmaya çalıştıkları Öğüt gazetesi kimi zaman Söylemez Baba Türbesinde kimi zamanda tren vagonlarında yayın yapmaya devam etmiştir.

Babalık gazetesi Milli Mücadele dönemi Konya'sında en önemli yayın organı olarak karşımıza çıkmaktadır. 1919-1923 yılları mücadelenin en yoğun olduğu dönemlerde halkı bilgilendiren bir numaralı basın-yayın organı olarak görev yapmıştır. Babalık gazetesi mücadele yıllarını kapsayan 1919-1923 yılları arası dönem şartları gereği yayın politikasında siyasi haberlere öncelik vermiştir. İlk sayfalarını mücadele ve Mustafa Kemal'in yurt gezilerine ayıran Babalık gazetesi yayın politikasını her zaman korkusuzca yürütebilmeyi başarmıştır.

Babalık gazetesi uzun soluklu bir gazetedir. Yayın hayatına ilk olarak II.Meşrutiyet devrinde başlamıştır. Milli Mücadele ve Cumhuriyet Döneminde de yayın hayatına devam eden Babalık gazetesi 42 yıllık uzun bir yayın hayatı sürdürmüştür.

Bir dönem Babalık gazetesi de isim değiştirerek Türk Sözü adını almıştır. Bu isimle yayın yaptığı yıllar uzun süreler devam etmemiş ve tekrar Babalık ismini almıştır. Türk Sözü ismini aldığı 1917-1918 yılları arasını kapsayan dönemde yayın politikasında değişikliğe gitmemiştir. Baskı ve sansür ile yayın yapmak zorunda kalsa da mücadelenin sonuna kadar halkı bilgilendirmeye devam etmiştir.

Babalık gazetesi 1919-1920 yılları arasında yurt genelindeki yoğun basın sansüründen etkilenmiştir. 1920 yılının sonlarına kadar açık bir şekilde Milli Mücadeleyi destekleyen manşetler atamamış, haberler yayınlamamıştır. Ancak 1921 yılı itibariyle cephelerden alınmaya başlayan olumlu sonuçlarla Ankara Hükümeti'nin etkisi yurt genelinde artmaya başladıkça basın üzerindeki baskı ve yayınlara müdahalelerde kalkmaya başlamıştır. Babalık gazetesi de 1921 yılı itibari ile net bir şekilde mücadele fikrini desteklemiştir.

Önemli cephelerde zaferler elde edildikçe Büyük Millet Meclisi tarafından yerel basın daha çok desteklenmeye başlamıştır. Anadolu'nun merkezi konumunda olan Konya basının öncüsü Babalık gazetesi de Ankara Hükümeti tarafından hem kağıt hem mürekkep yardımı almaya başlamıştır.

Ankara Hükümeti'nin desteğini üzerinde hisseden Babalık gazetesi hem yayın politikası olarak Milli Mücadelenin yanında olmuş hem de muhabirlerini cephelere göndererek buradaki atmosferi halka yansıtmıştır. Babalık Ankara Hükümeti'nden aldığı destek ile dönemin basım tekniği ve alet temini konusunda da Anadolu'nun en kuvvetli basın merkezi olmuştur.

Mustafa Kemal Paşa'nın da hem Milli Mücadele yıllarında hem de İnkılâplar sürecinde en çok ziyaret ettiği şehirlerden bir Konya olmuştur. Konya'nı stratejik öneminden dolayı Mustafa Kemal yaşanan her önemli siyasi ve sosyal olayın ardından Konya'ya gelmiştir. Mustafa Kemal Konya'ya her gelişinde Mevlana Türbesini ziyaret etmiş, okullarda incelemelerde bulunmuş ve Konya halkıyla yakından ilgilenmiştir.

Mustafa Kemal'in Konya'ya özel bir ilgi duymasının temelinde kökenlerinin Konya'ya dayanması yatmaktadır. Her fırsatta bir yanının Konyalı olduğunu söylemiştir. Babasının köken olarak Konya'ya dayanması Mustafa Kemal'in bu bağlılık duygusunun kaynağını güçlendirmektedir.

Konya'da mücadelenin devam ettiği yıllarda açılan Türk Ocaklarının faaliyetleri de oldukça etkili olmuştur. Konya'da Türklük bilincinin oluşmasında oldukça etkin rol oynamışlardır. Türk Ocakları mitingler sürecinde ve halkın Kuva-yı Milliye'nin faaliyetleri anlaması aşamalarında önemli hizmetler vermişlerdir.

Konya Milli Mücadele sürecinde Anadolu'nun yüz ölçümü olarak en büyük ve yoğun nüfuslu şehri olarak üzerine düşen görevi yerine getirmiştir. Mustafa Kemal'in mücadelesini ve Kuva-yı Milliye ruhunu en iyi şekilde yaşatmıştır.

KAYNAKLAR

Gazeteler

Babalık Gazetesi (1916,1920,1921,1922,1923,1924,1926,1928)

Öğüt Gazetesi (1920,1921,1922)

Sözlükler

Devellioğlu, Ferit, **Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Aydın Kitabevi, Ankara, 2008

Samî, Şemsettin, **Kâmus-ı Türkî**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2007

Ansiklopediler

İslam Ansiklopedisi, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 26-29, Ankara, 2002

Cumhuriyet'in 75. Yılında Konya Ansiklopedisi, Konya, 1998

Konya 1990 Ansiklopedisi, T.C Konya Valiliği, Cilt 4, Konya, 1990

Türkler Ansiklopedisi, Cilt 15

Komisyon, **Yurt Ansiklopedisi** Cilt VII, Anadolu Yayıncılık, İstanbul, 1981

Dergiler

Akademik Sayfalar Dergisi

Selçuk Üniversitesi Ata Dergisi, Sayı

Yeni İpek Yolu Konya Ticaret Odası Dergisi

Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi

Kitaplar

Atatürk, Mustafa Kemal, **Nutuk**, Truva Yayınları, Ocak, 2009

Atatürk, **Söylev ve Demeçleri**, Cilt II,DTCF yayınları,Ankara,1991

Avanas, Ahmet, **Milli Mücadele’de Konya**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1965

Akbulut, Dursun vd, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I**, Ankara, 2011

Akbıyık, Yaşar, Eraslan, Cezmi vd, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II**, Ankara, 2010

Aydemir, Şevket, **Tek Adam**, Cilt II, İstanbul, 2014

Arabacı, Caner vd, **Konya Basın Tarihi**, Konya, 2009

Arabacı, Necati, **Milli Mücadele’de Konya Öğretmenleri**, Konya, 1991

Atalay, Ahmet, **Milli Mücadele’de Konya Kuva-yı Milliyecileri**, Cilt I-II, Konya, 1997

Atay, Falih Rıfkı, **Çankaya**,Pozitif Yayıncılık,(Basım Yeri Yok) 2015

Arıburnu, Kemal, **Atatürk’ten Anılar**, Ankara, 1976

Apak, Rahmi, **İstiklâl Savaşı’nda Garp Cephesi Nasıl Kuruldu**, İstanbul, 1942

Akşin, Sina, **İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele**, İstanbul, 1983

Atatürk’ün Milli Dış Politikası (Milli Mücadele Dönemine Ait 100 Belge) 1919-1923,
Cilt I, Ankara, 1992

Altay, Fahrettin, **On Yıl Savaşı (1912-1922) ve Sonrası**, İstanbul, 1970

Aybars, Ergün, **İstiklâl Mahkemeleri**, İzmir, 2006

Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri (1938-1971), IV

Alptekin, Müderrisoğlu, **Kurtuluş Savaşı'nın Mali Kaynakları**, Maliye Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1973

Bayrak, M. Orhan, **Kurtuluş Savaşı ve Atatürk**, İstanbul, 1990

Bıyıklıoğlu, Tevfik, **Atatürk Anadolu'da (1919-1921)**, Ankara, 1965

Bayur, Hikmet, **Türk İnkılâp Tarihi**, Cilt III, Ankara, 2009

Baykal, Bekir Sıtkı, **Milli Mücadele'de Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti**, Ankara, 1996

Cumhurbaşkanlığı Tarihi (1923-2005), T.C Cumhurbaşkanlığı, Ankara, 2005

Cin, Halil, Keçeciler, Mehmet vd, **Milli Mücadele'de Konya ve Milli Egemenlik Sempozyumu 1991**, Ankara, 1991

Çiçekli; Meltem, **Konya İki Şehrin Hikâyesi**, Ankara, 2007

Çetinkaya, Ali, **Milli Mücadele Dönemi Hatıraları**, Ankara, 1993

Çelebi, Mevlüt, Heyet-i Nasiha (Anadolu ve Rumeli Nasihat Heyetleri), İzmir, 1992

Evren, Afif, **Konya İçin**, 1944

Erdaha, Kamil, **Milli Mücadele'de Vilayetler ve Valiler**, Ankara, 1975

Güner, Zekai, Kabataş, Orhan, **Milli Mücadele Dönemi Beyânnâmeleri ve Basını**, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1990

Güzel, Hasan, **Konya'da Milli Mücadeleyi Destekleyen Din Adamları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1988

Gezer, Hüseyin, Berk, Nurullah, **50 Yılın Türk Resim ve Heykeli**, İstanbul, 1973

Göztepe, Mümtaz Tarık, **Osmanoğulları'nın Son Padişahı Vahdettin Mütareke Gayyasında**, Sebül Yayınları, İstanbul, 1969

İrmak, Sadi, **Atatürk Devrimleri Tarihi**

- Irmak, Sadi, **Milli Mücadele’de Atatürk’ün Çevresi İlk Mücahitler**, İstanbul, 1986
- İsmet İnönü’nün TBMM’de ki Konuşmaları (1920-1938)**, Ankara, 1992
- İğdemir, Uluğ, **Heyet-i Temsiliye Tutanakları**, Ankara, 1975
- İnuğur, Nuri, **Basın Yayın Tarihi**, İstanbul, 2005
- Konyalı, İbrahim Hakkı, **Âbideleri ve Kitâbeleri ile Konya Tarihi**, Burak Matbaası, Ankara, 1997
- Kinross, Lord, **Atatürk (Bir Milletten Yeniden Doğuşu)**, İstanbul, 1981
- Kutay, Cemal, **Cumhuriyet’in Manevi Mimarları**, İstanbul, 2013
- Kutay, Cemal, **İstiklâl Savaşı’nın Maneviyat Ordusu**, Cilt II, İstanbul, 1977
- Kutay, Cemal, **Bir Solukta Atatürk**, İstanbul, 2008
- Konya İl Yıllığı 1967, **T.C Konya İl Yıllığı**, Konya, 1967
- Kurdakul, Necdet, **Mustafa Kemal’de Milli Mücadele Ruhu (1906-1923)**, İstanbul, 1993
- Köstüklü, Nuri, **Milli Mücadele’de Manisa-Uşak-Afyonkarahisar Hattı**, Ankara, 2005
- Köstüklü, Nuri, **Vatan savunmasında Mevlevîhaneler (Başkan Savaşları’ndan Milli Mücadeleye)**, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, 2005
- Kansu, Mazhar Müfit, **Erzurum’dan Ölümüne Kadar Atatürk’le Beraber**, II Cilt, Ankara, 2009
- Koç, Mehmet, **Atatürk Akşehir’de**, Akşehir, 2010
- Türk Kültürü ve Edebiyatında Mevlâna ve Mevlevilik Sempozyumu Bildirileri**, S.Ü. Mevlâna Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Konya, 2007
- Müderrişoğlu, Alptekin, **Kurtuluş Savaşı’nın Mali Kaynakları**, Maliye Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1973
- Özkaya, Yücel, **Milli Mücadele’de Atatürk ve Basın**, Ankara, 2007
- Öztoprak, İzzet, **Kurtuluş Savaşı’nda Türk Basını**, Türkiye, İş Bankası Yayını, 1981
- Önder, Mehmet, **Mümtaz Bahri Kuru**, Ülkü Basımevi, 1954
- Önder, Mehmet, **Milli Mücadele’den Günümüze Konya**, T.C Konya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü (1975-1965), Konya, 1999

- Önder, Mehmet, **Konya Matbuatı Tarihi Matbaalar- Dergiler- Kitaplar**, Konya Halkevi Yayını, Konya,1949
- Önder, Mehmet, **Milli Mücadele'nin Yanında ve Safında Öğüt Gazetesi**, Ankara, 1986
- Önder, Mehmet, **Mevlana Şehri Konya**, Ankara, 1971
- Önder, Mehmet, **Bilgin Sivash Ali Kemali Hayatı ve Şahsiyeti Eserleri**, Konya, 1954
- Önder, Mehmet, **Atatürk'ün Yurt Gezileri**, Ankara, 1975
- Önder, Mehmet, **Atatürk Konya'da**, Ankara, 1989
- Önder, Mehmet, **Delibaş Hadisesinde Konya**
- Özakman, Turgut, **Şu Çılgın Türkler**, 2005
- Önelçin,H.Adnan,**Nutuk'un İçinden**,İstanbul,1981
- Özalp,Kâzım, **Milli Mücadele 1919-1922 II Belgeler**,Ankara,1989
- Selek,Sabahattin, **Anadolu İhtilâli**, İstanbul, 1976
- Seçkin, Nalan, **1920-1960 İlk Meclis'te Kalanlar**,1970
- Sarıkoyuncu, Ali, **Milli Mücadele'de Din Adamları**, Cilt I-II, Ankara, 1999
- Şan, Hüseyin Anıl, **Kurtuluş Savaşında Derneklerin rolü**, Ankara, 2008
- Şapolyo,Enver Behnan, **Kuva-yı Milliye Tarihi**,Ankara,1957
- T.C Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü,**Belgelerle Mustafa Kemal**,Ankara,2003
- Tunaya,Tarık Zafer,**Türkiye'de Siyasi Partiler Cilt II Mütareke Dönemi**,2015
- Tarihe Düşen Notlar-3/Meclis Başkanları ve Genel Kurul Konuşmaları (1920-2013)**,Haziran,2015
- Tuş, Muhittin, **Sosyal ve Kültürel Açından Konya**, Konya, 2007
- Tansel, Selahattin, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**,Cilt I Ankara, 1977
- Toker, Tarhan, **Kuva-yı Milliye ve Milli Mücadele'de Denizli**, Cilt II, Denizli, 1977
- Tok, Nazmi ,**Türkiye'nin Sıhhi İctimai Coğrafyası Konya Vilâyeti**,TBMM Muavenet-i Milliye Yayınları,Ankara,1938
- Uz,Mehmet Ali, **Baha Veleddin Günümüze Konya Alimleri**,Konya,1937

Uyanıker, Ferhat, **Milli Mücadele’de Türk Kadını**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2005

Yılmaz, Meşkure, **Konya’da Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ve Mümtaz Bahri Kuru**, Konya, 2015

Yazman, Mehmet Şevki, **İstiklâl Savaşı Nasıl Oldu**, Konya, 1944

Yalçın, Semih, **Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi**, Ankara, 2008

Yusuf, Mehmet, **Konya Asarı Atika Müzesi Rehberi**,İstanbul, 1930

Makaleler

Akademik Sayfalar Dergisi “Konya’nın Köklü Tanınmış Aileleri ve İsimleri”, ,Cilt 14,Sayı 12,Şubat,2014

Akgün,Seçil Karal, “Cumhuriyet Duyurulurken Geride Bırakılamayan Bir Kurum: Hilal-i Ahmer Cemiyeti”, **ODTÜ Gelişme Dergisi**, Sayı 39 (Nisan), 2012

Aydın,Mesut “Cumhurbaşkanlığı Arşivi Belgeleri Işığında Müdafaa-i Hukuk Grubu’nun Kuruluşu ve Ülke Geneline Gruba Ait Heyet-i Merkeziye Listelerinin Oluşturulması”,internet erişim http://www.turkishstudies.net/Makaleler/359716436_07Ayd%c4%b1nMesut-trh-97-137.pdf ,erişim tarihi,14.09.2015

Akandere, Osman, “Konya Vilâyet Salnâmelerine Göre XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Konya Sancağının İdari ve Mülki yapısı”, **Osmanlı Döneminde Konya**, Editör, Küçükdağ, Yusuf, T.C Konya Valiliği İl Kültür Turizm Müdürlüğü Yayınları, Konya, 2003

Akandere, Osman, “Konya İlinin (vilâyetinin) Cumhuriyet Öncesi ve Cumhuriyetten Günümüze Kadar İdari Yapısı ve Geçirdiği Değişiklikler”, **Milli Mücadeleden Günümüze Konya(1915-1965)**, Cilt 1, T.C Konya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü, Konya, 1999

Akandere, Osman, “Atatürk’ün Konya’yı Ziyaretleri ve İlk Ziyareti ile İlgili Gözlemleri”, **Atatürk ve Konya**, Selçuk Üniversitesi Yayınları

Arabacı,Necati, “Vilâyet Matbaaları ve Konya Vilâyet Matbaası”,Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları,Sayı 2,2002

Akandere, Osman, “3 Numaralı Konya İstiklâl Mahkemesinin Konya İşyanı ile İlgili Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne Sunduğu Raporu”,internet erişim 15.06.2015

Atalay, Ahmet , “*Milli Mücadele’de Türk Türk’ü Kırdıran Adam İngiliz Rahip Robert Rew*”,*Selçuk Üniversitesi Ata Dergisi*,Sayı 8,Konya,1999

Avanas, Ahmet, “*Milli Mücadelede Konya’nın Önemi*”, **Yeni İpek Yolu Konya Ticaret Odası Dergisi**, Konya, Editör, Küçükdağ, Yusuf, Konya, Mayıs, 1998

Ayışığı, Metin, “*Batı Anadolu’da Yunan Mezalimi*”, **Türkler Ansiklopedisi**, Cilt 15

Bakırcı, Naci, “*Konya Mevlâna Dergâhı*”, **İstem**, Yıl:5, Sayı:10, 2007,s.195

Berber,Engin,“*Kurtuluşun Sonra İzmir’de Yunan İşgal Dönemine Tepkiler*”,internet erişim, <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-08/kurtulustan-sonra-izmirde-yunan-iskal-donemine-tepkiler> , erişim tarihi ,06.05.2015

Bozkurt, Gülnihal, “*Sivas Kongresine Giden Yol*”,**Milli Egemenlik ve Sivas Kongresi Panel Bildirileri**,internet erişim 04.09.2015

Can, Mustafa, “*Konya’da Basım- Yayın/ Kütüphanecilik*”, **Osmanlı Döneminde Konya**, Konya , 2003

Durukan, Aynur, “*Selçuklular Öncesinde Konya*”, **Gez Dünyayı Gör Konya’yı**, Hazırlayan Erdoğan, Ahsen, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001

Selçuk Duman, “*Ali Rıza Paşa hükümetinin kuruluşu*” ,**Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 12, Sayı: 2,Elazığ,2002,

Gündağ, Nevzat, “*Mondros Mütarekesi Sürecinde Mustafa Kemal Paşa’nın Yöntem Arayışları*”, **CTAD**,2005

Kısıklı, Emine “*Mustafa Kemal ve Milli Mücadele’de Türk Kamuoyunun Oluşumu*”,**Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**,Cilt 7,Kasım,2006

Karaca, Taha Niyazi, “*Milli Mücadele’de Bozkır İsyanları*”, **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**,sayı,16

Osma,Kıvanç “*Cumhuriyet Dönemi Anıt Heykellerinde Kadın İmgesi*”, **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Mayıs, 2006, Cilt 30,s.91-95,

Özkaya, Yücel, “ *Cumhuriyet Döneminde Görsel ve Yazılı Basın*”, **T.C Tarihi II**, AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara,2008

Semiz,Yaşar, “*Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti*”, **Konya Ansiklopedisi**, Cilt 4, Konya,2014

“*Türk Basınında Mustafa Kemal Atatürk*”, İstanbul Gazeteciler Cemiyeti, 1981

Şahingöz, Mehmet, “*Milli Mücadele’de Protesto ve Mitingler*”, **Türkler Ansiklopedisi**, Cilt 15

Turan,Ömer,“*Milli Mücadele Lehine kamuoyu Oluşumunda Din adamları*”,internet erişim, <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-45/milli-mucadele-lehine-kamuoyu-olusumda-din-adamlari> ,erişim tarihi ,06.09.2015

Necati, Mustafa, “*İstiklâl Mücadelesi Hatıraları*”, Kanunisani 1338, Mehmet Kaplan, İnci Enigün vd, **Milli Mücadele ve Gazi Mustafa Kemal (Devrin Yazarlarının Kaleminden)**, Cilt II, Ankara, 1992

Uyanık,Necmi, “*Yaşadıkları ve Yazdıklarıyla Konya’da Bir Gazeteci:Selçuk Es*”, **Tarihin Peşinde Uluslar arası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**,Sayı 1,2009

EKLER-1

Türk Tarihinin Kutlu Dönümü Olan 23 Nisan , Bütün Öz Türkler İçin Yüce Bir Bayramdır.

Azametli Türk Cumhuriyeti'nin Reisi Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri; bugün Türk hür, Türk mütekaldır. Hududları dâhilinde yalnız kendi kanunlarıyla yaşıyor. Bize bir hayat bahtiyarlığı veren tarih bir hak hürriyet veriyor, onu takip eden maada ise müsavâtı temin ediyor. Başında sultan olan müşir vatânı mukabil her türlü yok eden büyük en kutlu gündür. (Bu sayı Babalık gazetesinin Milli Mücadele döneminde en çok resim kullandığı tek sayısı olmuştur.)

23 Nisan 1340

Babalık

Babalık gazetesinin özel ek olarak çıkan sayısından.

Üç yıldır hasretimizde güzel İzmir'imizi bağrımıza bastık;

Dün öğleden evvel şanlı kıtaatımız saat on buçukta İzmir'imizi istirdat etti. Sağ cenahta ileri kıtaatımız birvese civarında merkezde Bağdıç ve Sanduğu, sol cenahta Turgutlu ve Ödemiş istirdat edildi.

Ankara:10 Eylül-(müstecaldır) mazhar ordumuzun kahraman süvarileri bugün cumartesi öğleden evvel saat on buçukta halkın sevinçli gözyaşları arasında İzmir'e dahil olmuştur.

Anadolu Ajansı: üç seneyi mütecaviz bir devre-i seneden sonra Anavatan güzel yurdumuzu mesuratla selamlar, halaskar ordumuza şükran ve teşekkürlerini arz eder.

7-9-37 tarihli resmi tebliğdir:

Ordularımız sağ cenahta İnegöl'e istirdat olunmuş ve düşmanın bir vese şarkındaki Aksu mevki müstahzeretesinin ileri hududu tarafından zayıt ve işgal edilmiştir. Birvese istikametinde harekâta devam olunmuştur. Merkezde Sandırgı ve Bigadiç istirdat olunmuş ve ileri kıtaatımızı Balıksız havaliseine itilmiştir. Sol Cenahta Turgutlu ve Ödemiş istridat olunması ve ileri kıtaatımız manisa civarına varmıştır.

Düşman tahliye mecburatında kaldığını bilâumum şehir ve karyelerimizi Turgutlu ve Manisa kazalarıyla civar karye yakmış ve ahalisine en ağır mezalimi tatbik ettirmiştir. Düşman kıtaatı suret-i mahsusada tertip eylediği mariz ile kara ve kasbeti yağma edilmekte mebani ve müsacatı teker teker mevad-ı müstele ile yağmakta iken matbaki kuvvetleri bunları Kordon altına alarak yangından kaçan ahali üzerine ateş etmekte ve bu suretle bir çok masum halkı ateş içinde bırakmaktadır. Düşmanın ahali-i müsameye karşı tatbik ettiği bu imha hareketine karşı olduğu gibi esirlerimizdeki kısım izamı yollar üzerinde öldürülerek Türk seti kurmuşlardır. Düşman ordusunda enkayız zabitan-ı bulunduğu anlamışlardır.

10 Eylül 337

Babalık

Gelen Telgraflar

Reis-i Cumhur Hazretlerinin Riyasetlerinde Mühim Bir İçtimağ:

Ankara:3- Heyet vekili ba'dezzeval saat altıda baş vekalet dairesinde Reis-i Cumhur Gazi Mustafa Kemal Paşa hazretlerinin riyasetleri altında mühim bir içtimağ akd edilmiştir. İstanbul'dan bugün avdet eden Erkan-ı Harbiye-i Umumiye reisi Fevzi Paşa hazretleri de bu içtimağda hazır bulunmuştur. Kabine ilan hal içtimağdadır.

İtalya Tesirâtı Nasıl Karşılanıyor

Atina:3- İtalya tesirâtı fevkalade soğuk kanlılıkla karşılanmıştır. Herkes hükümette iş ve güçle meşguldür. Cenup hudud temizde şayan kayd bir vaka olmamıştır.

Fevzi Paşa Hazretleri Ankara'ya Muvasalat Etti

Ankara.3-Erkan-ı Harbiye-i Umumiye reisi Fevzi Paşa hazretleri bugün şehrimize avdet etmiş ve istasyonda dahiliye ve maarif vekaletleriyle erkan-ı mülkiye ve askeriyeden bir çok zevat tarafından istikbal edilmiştir.

Fransa Meclis-i Mebusan-i Açıldı Anlaşma Esası Koşulları Kabul Ediliyor

İstanbul:3- Paris'ten bildiriliyor. Fransa meclis-i mebusan-i açılmıştır. Sol cenah itikadı 409 mubavet hazır olduğu halde içtimağ meclis riyasetinde.

Şehir Emmini İstifa Etti

Ankara:3- Mehmet Ali Bey hastalığına binaen şehir emanetinden istifa etmiştir.

Bulgarlarla da Dostluk Muahedesi

İstanbul:3- Bulgar sefiri Siyamun Radof Cuma günü muhadetat muahedesi akdi için Ankara'ya gidecektir.

Alman Sefiri İstanbul'da

İstanbul:3-Alman Sefiri nadulgu refakatinde müşaviri olduğu halde bu seyyah şehrimize gelmiştir.

Çatalca Rumlarının İlk Kafilesi Gidiyor

İstanbul:3-Çatalca Rumlarının ilk kafilesi yarın Yunanistan'a hareket edecektir. Tali mübadele komisyonu bu sabah Çatalca'ya gitmiştir.

Karadere Ormanları ve Şimendiferi

Ankara:2- Karadere ormanlarının işletilmesine ve sahile kadar şimendifer temdidine aid mesailü müzakere eden komisyon bugün ziraat vekilinin nezdinde içtimağ etmiştir.

Çekirgeler Temizlettiriliyor

Manisa:3- Manisa'nın Kula, Eşme, Kordos kazalarındaki çekirgelerin itlafı için kaliteli makine ve malzeme itlafı gönderilmiş ve şimdiye kadar muhtelif mahallelerdeki kırk beş bin çekirgeli arazi tamamen temizlettirilmiştir.

3 Zilkade 1342

Babalık

Gelen Telgraflar

Reis-i Cumhur Hazretlerinin Ziyareti

Ankara:3-Reis-i Cumhur Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri dahiliye vekaletine gelerek vekil Recep Bey'le yarım saat görüşmüşler, bada erkan-ı harbiye-i umumiye dairesine azimet buyurmuşlardır.

Musul Meselesinin Lehi ve Cemiyet-i Akvam'da Halli Farksızdır

Ankara:12- Musul meselesi etrafında bazı gazetelerde hükümetin temayulatı diye neşir olunan hacvadislerin aslı yoktur. Ankara mahfil siyasiyesi lehi muhakemesiyle Cemiyet-i Akvam arasında mahiyet itibariyle bir fark görülmemektedir. Bu babda hükümetlerin nokta-i nazırı baş mebusumuz Fethi Beyin son beyanının daire-i şumeli dâhilindedir.

Firari Rum ve Ermeniler Meselesi, Muhakemat-ı Encümeni İnakad Etti

(İlk cümle üzerinde kırmızı bir çizgi olduğundan okunamamıştır.) Firarilere aid tahkikat evrakına ve zabid etmiştir. Encümenin bugün ki ehmiyanda istizade Şakir,Çatalca, Münir Hüsrev, Erzurum, Münif (silik olduğu için okunamamıştır) Adil, Karesi, Besim,Mersin beyler hazır bulunmuştur. Encümen-i tahkikat evrakı müfettiş raporlarının tasnif ve tedkikle işgal baş dahiliye vekili Recep Beyefendiyi davet ederek henüz tahkikatı ikmal edilen hususat hakkında mumayle tarafından ve beyan izahati istimağ etmiştir.

16 Haziran1340

Babalık

EKLER-2

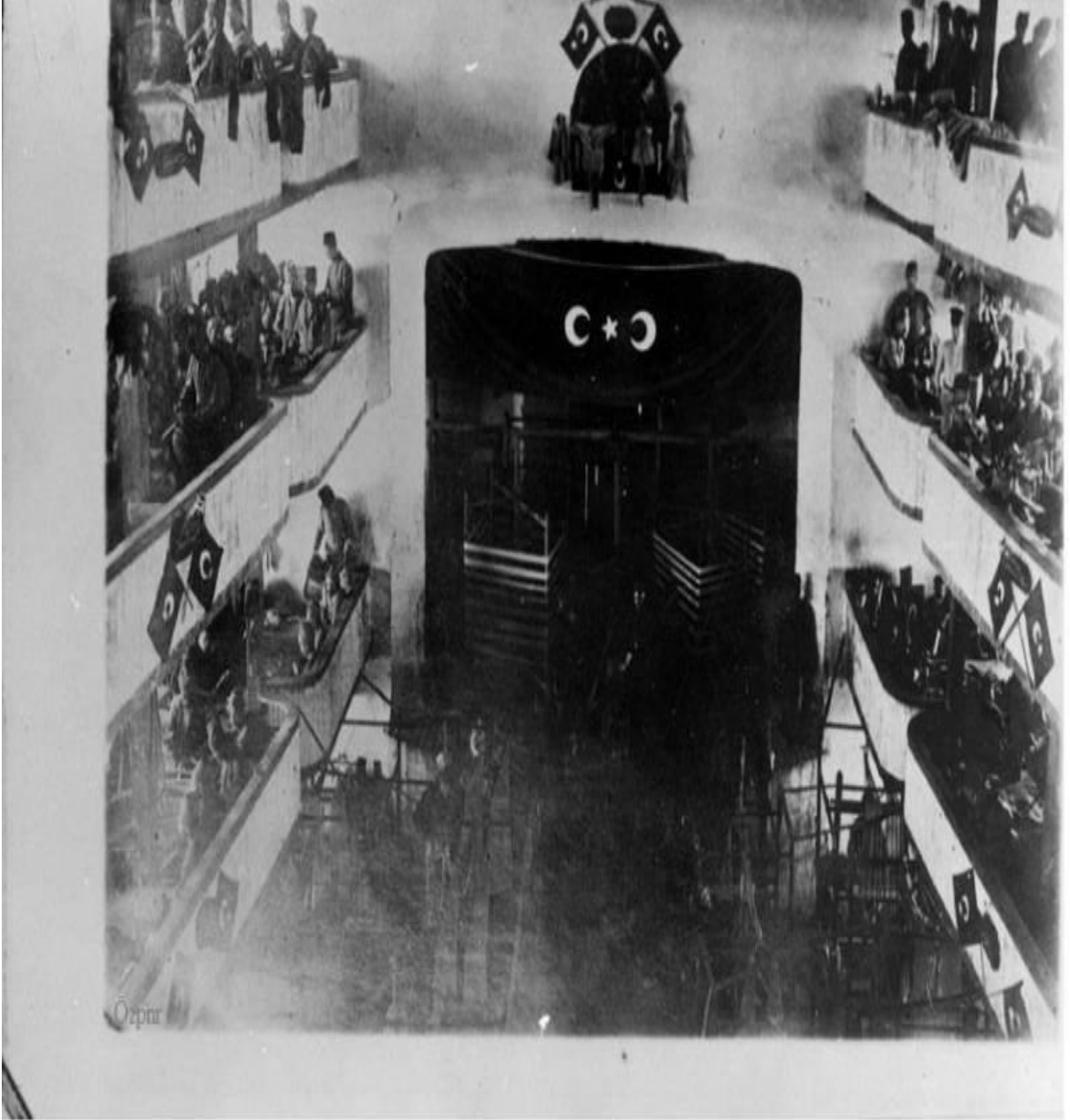
EK1.Konya Atatürk Evi (2015)

EK2. Mustafa Kemal Atatürk'ün Konya'ya gelişlerinde daimi olarak ziyaret ettiği Konya Mevlana Türbesi

EK3.Anadolu’da ilk olma özelliği taşıyan Konya Atatürk Heykeli(www.tarihtarih.com)

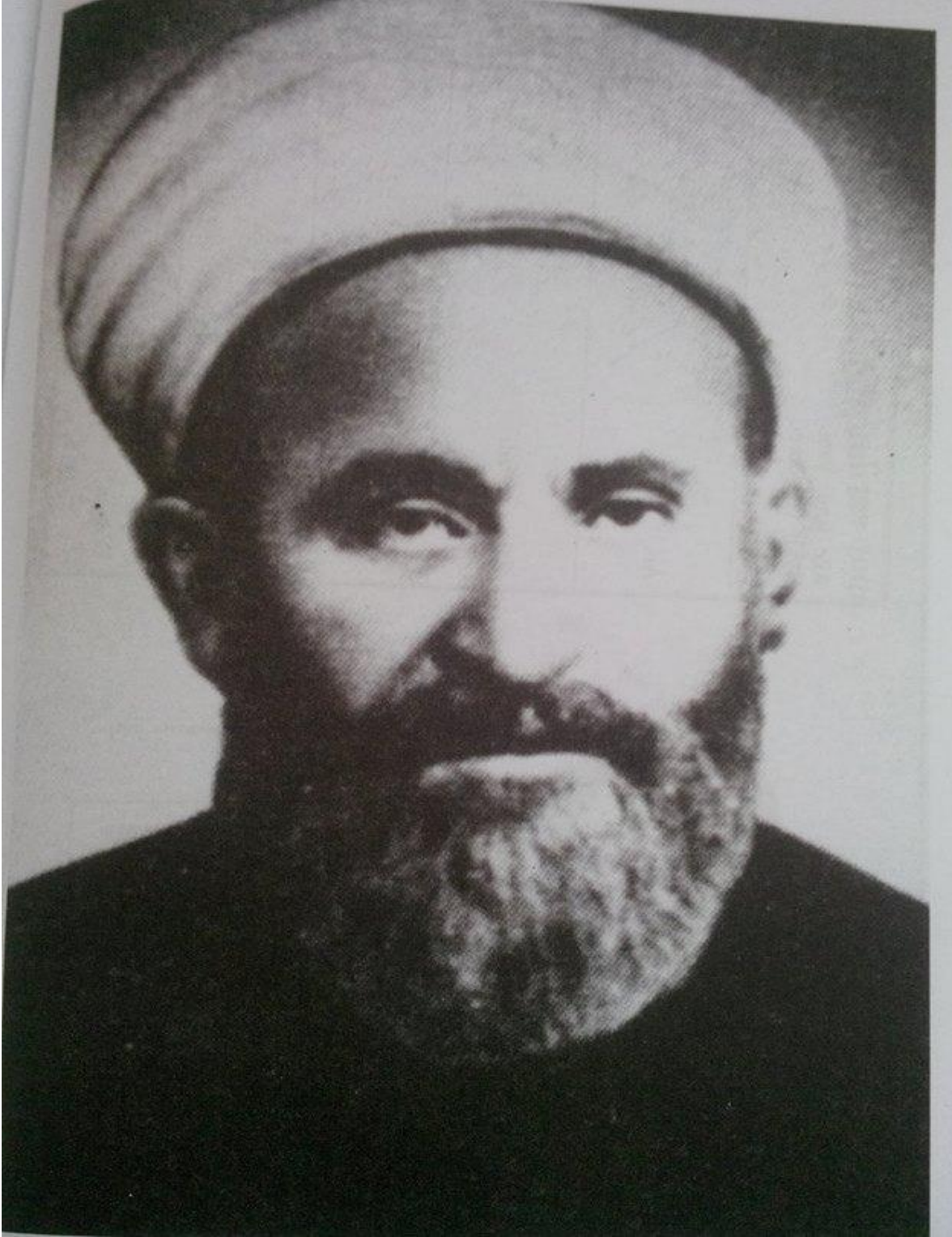
EK4. Konya tiyatro salonu askeri malzeme takım atölyesi 1922

EK5. Milli Mücadelenin önemli isimlerinden, Osmanlı dönemi Meclis-i Meb'usan üyesi ve 1. Dönem Konya Milletvekili Yalvaçlı Ömer Vehbi Efendi. D.1870-Ö.1927 (Ahmet Atalay Milli Mücadele'de Konya Kuvâ-yı Milliyecileri)

EK6.Konya'ya Milli Mücadele döneminde önemli hizmetlerde bulunan ve Delibaş ayaklanması sırasında öldürülen Sivaslı Ali Kemali Efendi D.1853-Ö.1920.

EK7. MEHMET VEHBİ(ÇELİK) EFENDİ D.1862-Ö.1949 (AHMET ATALAY,MİLLİ MÜCADELEDE KONYA KUVA-YI MİLLİYECİLERİ CİLT 1)

EK8. MEVLANA POSTNİŞİN ABDULHALİM ÇELEBİ D.1874-Ö.1925(AHMET ATALAY,KONYA KUVA-YI MİLLİYECİLERİ CİLT 1)

EK9.MEHMET VEHBİ EFENDİ’NİN ilerinde bulunduğu Konya Kuva-yı Milliyeçileri (Ahmet Atalay,Konya Kuva-yı Milliyeçileri,Cilt 1) (Koyunoėlu Müzesi Kütüphane Arşivi)

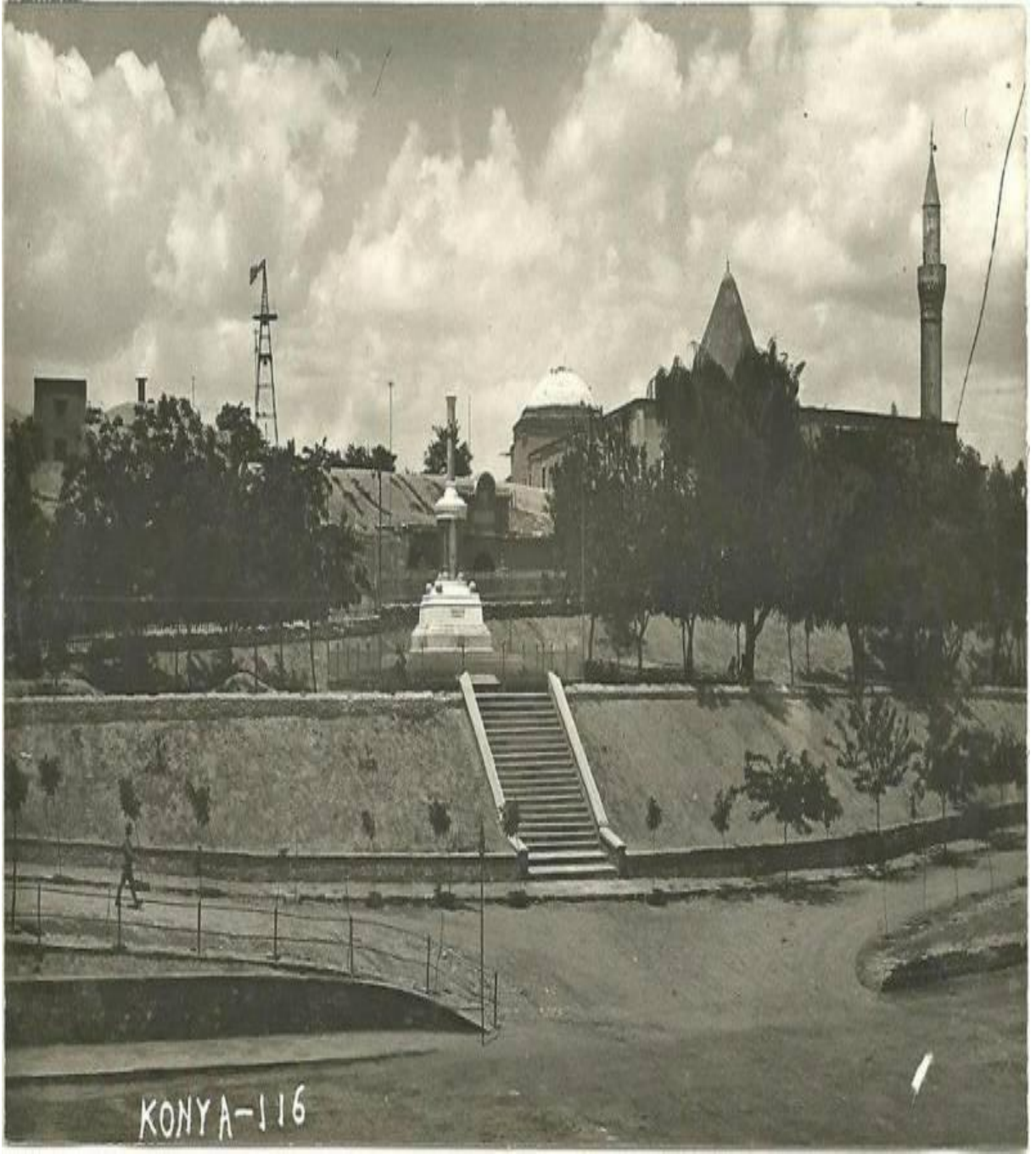
EK10. Atatürk'ün Konya ziyareti sırasında Hükümet Meydanında kurban kesilerek karşılanması

EK11. Mustafa Kemal ve eşi Latife Hanımın 21 Mart 1923 tarihli Konya ziyareti

EK12. Mustafa Kemal Atatürk'ün Konyalı Öğrenciler tarafından karşılanması

EK13.Milli Mücadele Dönemi önemli mitinglerin gerçekleştirildiği Konya Alaaddin Tepesi

EK14.Konya Mevlana Müzesi

EK15.Birçok etnik grubun bir arada yaşadığı Milli Mücadele dönemi karışıklıkların çıktığı Konya Sille Köyü

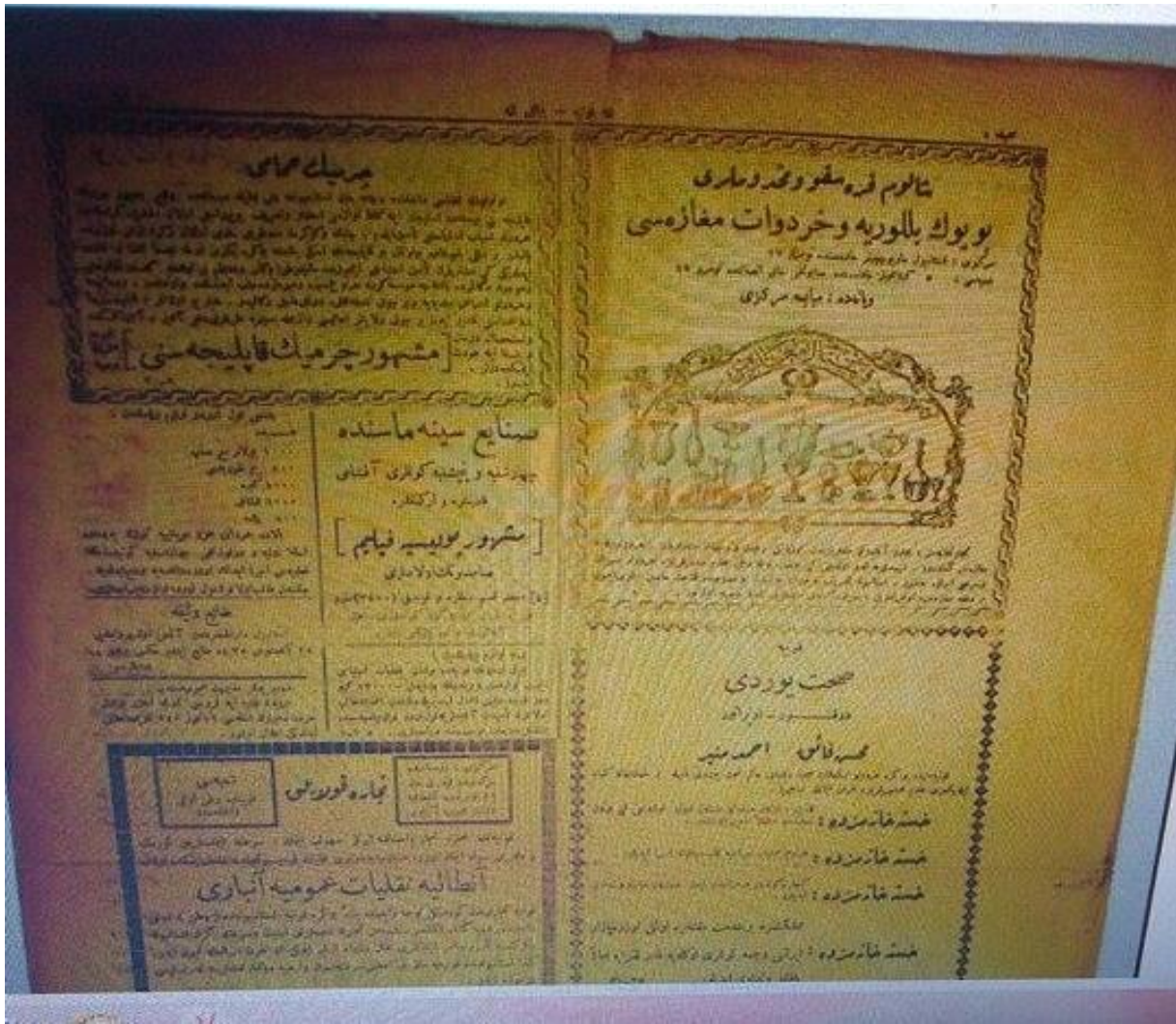
EK16. 23 Nisan Büyük Meclisin açılışının yıldönümünün kutlama heyecanının Babalık gazetesi manşeti ile verilmesi. (Tarık Hakkı Us Kütüphanesi Süreli Yayınlar Bölümü)

EK17.3 Temmuz 1922 tarihinde gerçekleşen Mustafa Kemal'in Konya ziyaretinin Babalık gazetesi manşetine yansımı. (Tarık Hakkı Us Kütüphanesi Süreli Yayınlar Bölümü Arşivi)

EK18.Milli Mücadele sonrası İnkılâp hareketlerinden yeni Türk alfabesini “Yeni Tedris Tarzı” başlığı ile Babalık gazetesi halka duyurmuştur. (Tarık Hakkı Us Kütüphanesi Süreli Yayınlar Bölümü Arşivi)

EK19. “Büyük Billuriye ve Hırdavat Mağazası” Babalık gazetesi resimli reklamlara da yer vermiştir. Gazetenin arka yüzünde halkın yararına reklamlara yer verilmiştir. (Tarık Hakkı Us Kütüphanesi Süreli Yayınlar Bölümü Arşivi)

EK20.

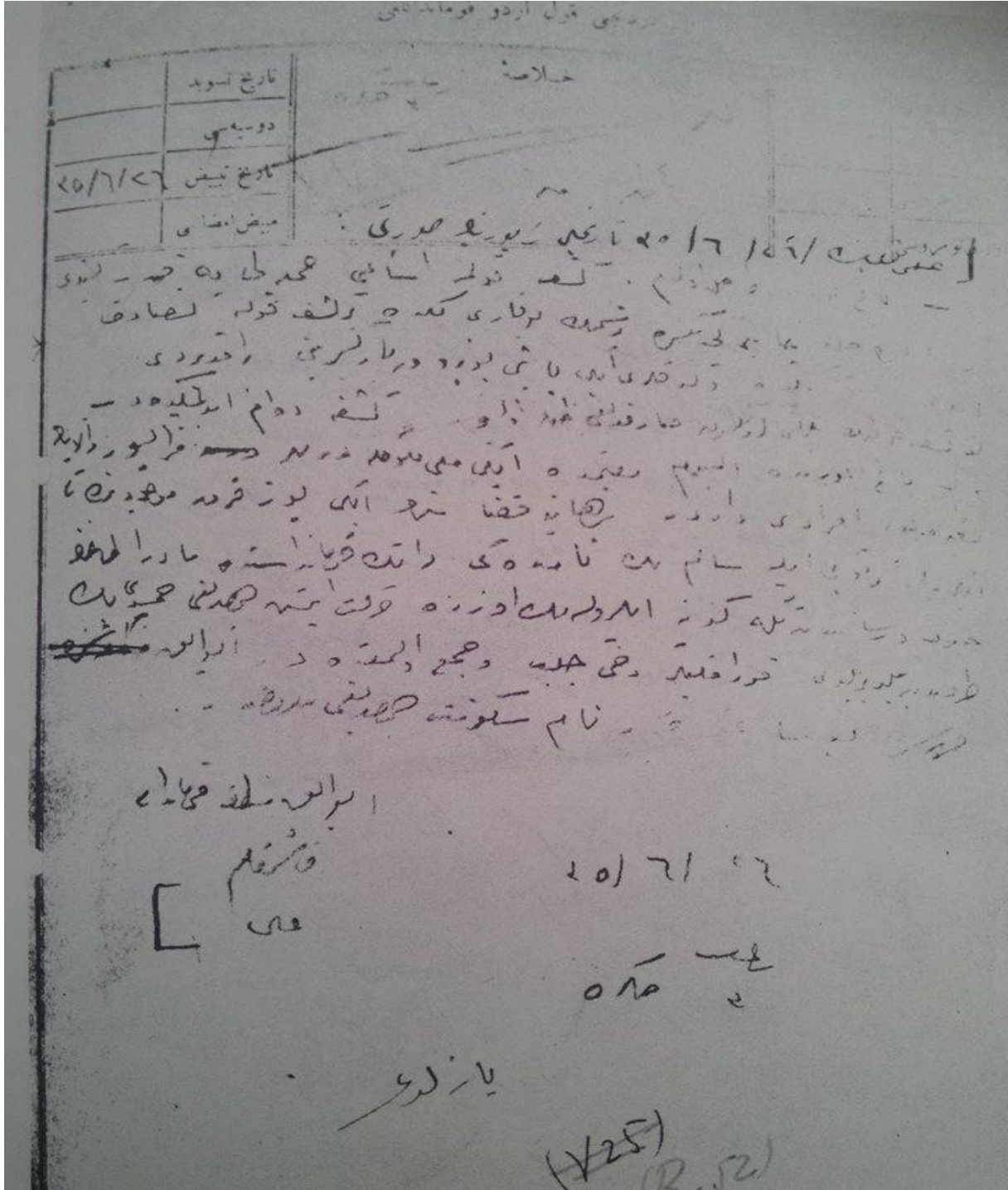
Babalık Gazetesi'nin hemen altında “ Her gün neşr olur Türk Gazetesi” yazmaktadır	
Sağında : Müdür Mesulu: Yusuf Ziya Abone Şirketi Senelik(1000),Altı aylık(550), Üç aylık(300)kuruşdur. İlanat muhtevâtından gazete mesuliyet kabul etmez. Günü geçmiş nüshalar (25)kuruşdur	Sahip İmtiyazı:Yusuf Mazhar Matbaa ve İdare Hanesi Konya(Mahir Bey) caddesinde ve Mekteb-i Sanayi Karşısında Telgraf adresi:Konya-Babalık Her yerde (5)kuruşdur.

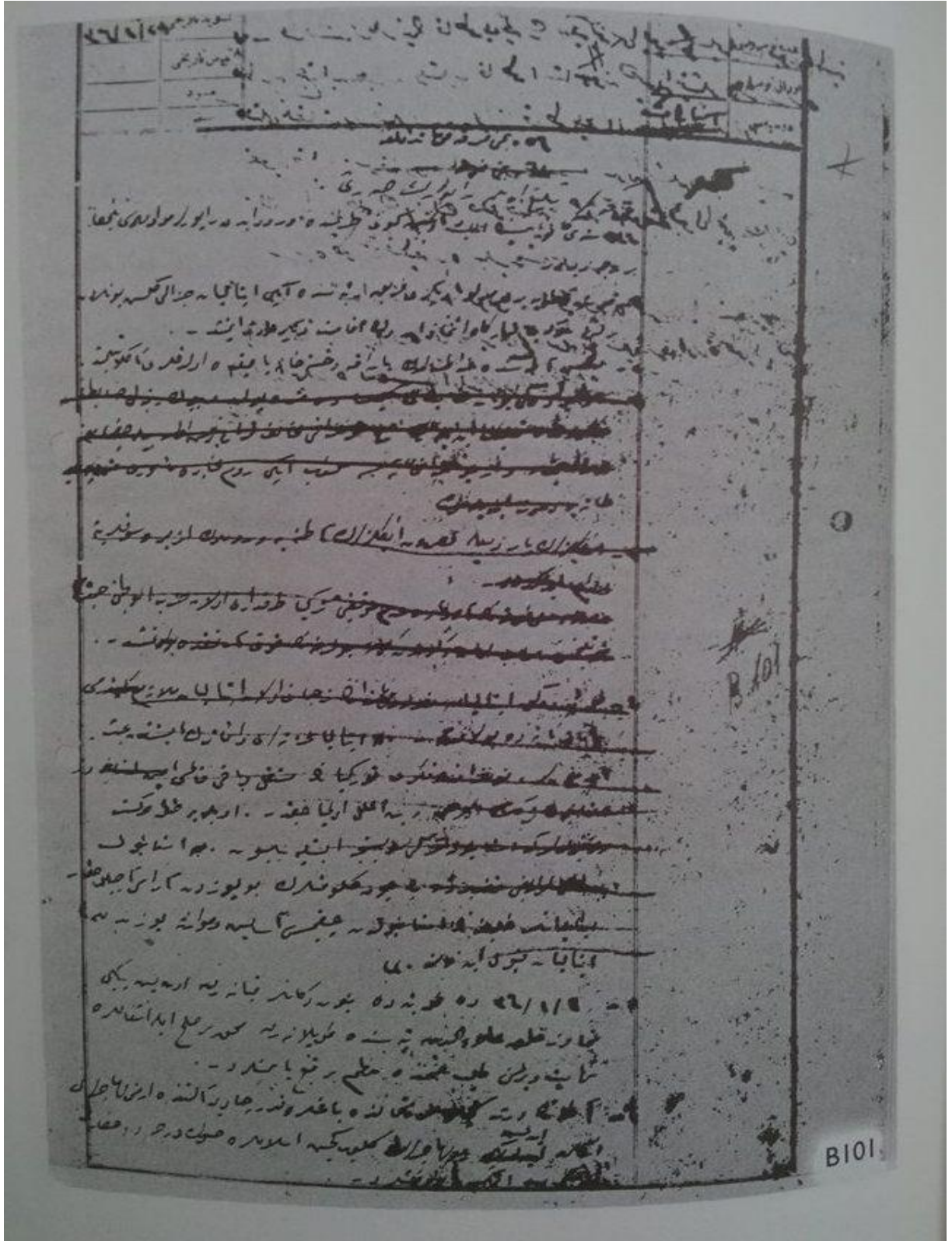
EK22. Öğüt gazetesi “Yunanın Anadolu İstilası” başlığı işgal haberlerini vermeye devam etmiştir. (Hakkı Tarık Us Kütüphanesi Süreli Yayınlar Bölümü Arşivi)

EK23.Öğüt sayfalarını gerekli haberlere göre sütunlara ayırmıştır. Sağda “Hususi Haberler” bölümünde önemli memleket meselelerine yer vermiştir. Sağda “Resmî Tebliğ” başlığı ile haberlerine devam etmiş, ortada “Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin Vali Galip Paşaya teşekkür notu” yayınlanmıştır. (Hakkı Tarık Us Kütüphanesi Süreli Yayınlar Bölümü)

EK24.Bozkır isyanı sırasında isyancıların bir kısmının teslim olduğuna, bir kısmının da teslim olmak için haber gönderdiklerine, memurların yerlerine gönderildiğine dair 12 nci Kolordu Komutanı Fahrettin Bey'in 14 üncü Kolordu Komutanlığına 6.11.1919 tarihli şifre raporu. (Kâzım Özalp, Milli Mücadele Belgelerle 1919-1922)

EK26.İzmir, Konya ve Adana'da olan olaylar hakkında alınan raporların 29.01.1920 tarihinde tümenlere bildirilmesi (Kazım Özalp, Milli Mücadele 1919-1922, Belgeler II)